

DE ISTANBUL CONVENTIE – EEN KRACHTIG INSTRUMENT OM EEN EINDE TE MAKEN AAN GENDERGERELATEERD GEWELD

Een handboek voor
parlementsleden
betreffende het Verdrag
van de Raad van Europa
ter voorkoming en
bestrijding van geweld
tegen vrouwen en
huiselijk geweld

VRIJ VAN ANGST
VRIJ VAN
GEWELD

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

DE ISTANBUL CONVENTIE – EEN KRACHTIG INSTRUMENT OM EEN EINDE TE MAKEN AAN GENDERGERELATEERD GEWEL

**Een handboek voor parlementsleden
over het Verdrag van de Raad van Europa
ter voorkoming en bestrijding van geweld
tegen vrouwen en huiselijk geweld**

De uitspraken in deze publicatie zijn voor de verantwoordelijkheid van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs het officiële beleid van de Raad van Europa.

Alle verzoeken met betrekking tot de reproductie of vertaling van het geheel of een deel van het document dienen te worden gericht tot het Directoraat van Communicatie (F-67075 Strasbourg Cedex of publishing@coe.int). Alle overige correspondentie met betrekking tot deze publicatie dient te worden gericht tot het secretariaat van de Commissie voor gelijkheid en non-discriminatie, Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa.

Ontwerp en lay-out van de cover: Afdeling Publicaties en Documenten Productie (SPDP)

© Raad van Europa, 2021
Printed at the Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex

*Vorbereid door
Het secretariaat van de Commissie voor
gelijkheid en non-discriminatie
van de Parlementaire Vergadering van de
Raad van Europa in samenwerking met
Anne-Katrin Speck, expert-adviseur*

Inhoud

AFKORTINGEN	5
LIJST VAN SLEUTELBEGRIPPEN	7
RAAD VAN EUROPA: HANDHAVING VAN DE RECHTEN VAN DE VROUW, STREVEN NAAR VERWEZENLIJKE GENDERGELIJKHEID EN EEN EINDE MAKEN AAN GEWELD TEGEN VROUWEN EN HUISELIJK GEWELD	9
De Raad van Europa in het kort	9
De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa: geweld tegen vrouwen bestrijden	9
1. WAAROM DIT HANDBOEK?	11
2. DE GESEL VAN GEWELD TEGEN VROUWEN	13
3. DE ISTANBUL CONVENTIE: EEN ALOMVATTEND WETTELIJK EN BELEIDSKADER OM EEN EINDE TE MAKEN AAN GENDERGERELATEERD GEWELD	15
3.1. Istanbul Conventie: doel en reikwijdte	16
3.2. Het tegengaan van onjuiste informatie over de Istanbul Conventie	19
4. HOE WORDT TOEZICHT GEHOUDEN OP DE IMPLEMENTATIE VAN DE ISTANBUL CONVENTIE?	21
4.1. Verslaggeving per land	21
4.2. Spoedprocedure voor het onderzoek	22
4.3. General recommendations	22
4.4. Toezien op de implementatie van de Istanbul Conventie: welke rol voor de parlementen?	23
5. DE ROL VAN PARLEMENTSLEDEN BIJ DE ONDERSTEUNING VAN DE ISTANBUL CONVENTIE	25
5.1. De ratificatie van de Istanbul Conventie bevorderen	26
5.2. Toezien op en ondersteunen van de implementatie van de Conventie	29
5.3. Parlementaire betrokkenheid bij het toezicht door GREVIO	44
5.4. Welke structuren en mechanismen zijn er om de implementatie te bevorderen?	50
5.5. Samenvattend	53

6. INTERNE EXPERTISE EN EXTERNE ALLIANTIES	55
6.1. Interne expertise	55
6.2. Externe allianties en expertise	56
7. CONCLUSIE	57
BIJLAGE 1 – CHECKLIST VOOR PARLEMENTSLEDEN: HOE DE ISTANBUL CONVENTIE TE ONDERSTEUNEN?	59
BIJLAGE 2 – TEKST VAN DE ISTANBUL CONVENTIE TER VOORKOMING EN BESTRIJDING VAN GEWELD TEGEN VROUWEN EN HUISELIJK GEWELD (CETS NR. 210)	67
BIJLAGE 3 – AANVULLENDE LECTUUR EN BRONNEN	105
Geselecteerde bronnen van de Raad van Europa	105
Geselecteerde internationale instrumenten	109
Andere nuttige links	110

Afkortingen

CEDAW	Verdrag van de Verenigde Naties inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen
CEDAW-Comité	Comité van de Verenigde Naties voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen
CETS	Verdragenreeks van de Raad van Europa
Commissie van de Partijen	Commissie van de Partijen bij het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Conventie van Istanbul)
FGM	Vrouwelijke genitale verminking
GREVIO	Groep van deskundigen op het gebied van de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld
HELP	Mensenrechtenonderwijs voor juridische professionals
Istanbul Conventie	Verdrag van de Raad van Europa inzake voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
PACE	Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa

Lijst van sleutelbegrippen

Geweld tegen vrouwen: alle vormen van gendergerelateerd geweld die leiden of waarschijnlijk zullen leiden tot fysiek, seksueel of psychologisch letsel of leed of economische schade voor vrouwen, met inbegrip van bedreiging met dit soort geweld, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit zich in het openbaar of in het privésfeer geschiedt.

Huiselijk geweld: alle vormen van fysiek, seksueel, psychologisch of economisch geweld die zich voordoen binnen het gezin of het huishouden of tussen voormalige of huidige echtgenoten of partners, ongeacht of de dader in dezelfde woning als het slachtoffer verblijft of heeft verbleven.

“Gender”: de maatschappelijk bepaalde rollen, gedragingen, activiteiten en eigenschappen die een bepaalde samenleving passend acht voor vrouwen en mannen. De Istanbul Conventie erkent dat genderstereotypen eraan bijdragen om geweld tegen vrouwen acceptabel te maken door sommige mensen.

Gendergerelateerd geweld tegen vrouwen: verwijst naar geweld gericht tegen vrouwen omdat het vrouwen zijn of geweld dat vrouwen buitenproportioneel treft.

Genderstereotypering: Genderstereotypen zijn vooropgezette ideeën waarbij mannen en vrouwen willekeurige kenmerken en rollen toegeschreven krijgen die door hun geslacht worden bepaald en beperkt.

Raad van Europa: handhaving van de rechten van de vrouw, streven naar verwezenlijking van gendergelijkheid en een eind maken aan geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

De Raad van Europa in het kort

De Raad van Europa is de belangrijkste mensenrechtenorganisatie van het continent. Alle 47 lidstaten hebben het [Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens](#) ondertekend, een verdrag dat gericht is op de bescherming van de mensenrechten, de democratie en de rechtsstaat. De Raad van Europa heeft actief de bescherming van vrouwen en meisjes tegen gendergerelateerd geweld bevordert. Het aannemen van het [Verdrag inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld](#) (de "Istanbul Conventie") heeft de Raad van Europa stevig verankerd als een leidende organisatie op het gebied van de bevordering van gendergelijkheid, de eerbiediging van de mensenrechten van vrouwen en het beëindigen van gendergerelateerd geweld.

Wist je dat...

... de Istanbul Conventie in werking trad in 2014, nauwelijks drie jaar nadat ze werd aangenomen - een duidelijk signaal van de inzet van de Europese staten voor de waarden en beginselen die in het verdrag zijn opgenomen.

De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa: geweld tegen vrouwen bestrijden

De [Parlementaire Vergadering](#) bestaat uit 648 leden van de parlementen van de 47 lidstaten van de Raad van Europa. Ze spreekt namens 830 miljoen Europeanen en vertegenwoordigt het democratische geweten van het Europese continent.

De Vergadering heeft het geweld tegen vrouwen consequent en krachtig veroordeeld als een van de ernstigste en meest voorkomende schendingen van mensenrechten. In 2006 heeft een groep toegewijde parlementsleden het [Parlementaire Netwerk „Vrouwen vrij van geweld”](#)¹ opgericht, met als doel het actief betrekken van parlementsleden op alle niveaus in heel Europa en daarbuiten, teneinde de bewustwording over deze ernstige schending van mensenrechten te vergroten. Ook om wets- en beleidswijzigingen op gang te brengen, aan te moedigen en te bevorderen om daarmee een einde te maken aan gendergerelateerd geweld.

In 2008 riep de Vergadering op tot het aannemen van juridisch bindende Europese normen inzake geweld tegen vrouwen² – normen die uiteindelijk zijn vastgelegd in de Istanbul Conventie. De Vergadering was nauw betrokken bij de onderhandelingen en de opstelling van de Istanbul Conventie. Dit betekent dat de democratisch gekozen vertegenwoordigers van de Europese burgers de inhoud van het meest vooruitstrevende mensenrechtenverdrag over het beëindigen van geweld tegen vrouwen hebben kunnen vormgeven.

Een belangrijke vernieuwing van de Istanbul Conventie is de betrokkenheid van de nationale parlementen bij het toezicht op de implementatie van de conventie. Even belangrijk is dat de Istanbul Conventie een belangrijke rol inhoudt voor de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, die wordt verzocht op geregelde tijdstippen de balans op te maken van de implementatie van het verdrag.

1. Wil je weten wie je parlement vertegenwoordigt in het netwerk „Vrouwen vrij van geweld”? De ledenlijst is online te vinden op <https://pace.coe.int/en/pages/network-violence-women> (geconsulteerd op 17 dec 2020).
2. Zie [PACE-resolutie 1635](#) (2008) en [Aanbeveling 1847](#) (2008) betreffende de bestrijding van geweld tegen vrouwen: naar een conventie van de Raad van Europa.

1. Waarom dit handboek?

De [Istanbul Conventie van de Raad van Europa](#) is het meest vooruitstrevende en ambitieuze internationale mensenrechtenverdrag dat gericht is op de uitbanning van geweld tegen vrouwen. Het heeft twee prestigieuze internationale prijzen³ gekregen en wordt vaak aangeduid als een „gouden standaard”⁴ in de strijd tegen gendergerelateerd geweld.

Sinds de goedkeuring ervan in april 2011 heeft de conventie in heel Europa een aanzienlijk positief effect gehad. Ze heeft ertoe bijgedragen dat de publieke aandacht werd gevestigd op de dringende noodzaak om actie te ondernemen ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. De conventie heeft belangrijke voortschrijdende veranderingen in nationale wetten en beleidsmaatregelen in verband met gendergerelateerd geweld tweegebracht en geïnspireerd. Ze heeft de noodzaak tot meer opvangcentra en dienstverlening voor vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld onder de aandacht gebracht. Bovendien heeft de conventie de broodnodige openbare debatten opgeleverd over kwesties in verband met seksueel geweld, in het bijzonder verkrachting.

Maar zelfs de krachtigste normen kunnen alleen tot langdurige positieve veranderingen leiden als landen het verdrag ondertekenen, ratificeren en volledig uitvoeren. Hierbij spelen parlementen en parlementsleden een belangrijke rol. Zij kunnen democratische legitimiteit verlenen aan maatregelen die tot doel hebben uitvoering te geven aan de conventie, solide wettelijke en

-
3. In 2012 gaf het [Spaanse Observatorium](#) tegen huiselijk en gendergeweld aan de Raad van Europa de prominente Recognition Award voor het uitbannen van genderreguleerd geweld, voor de opstelling van de Istanbul Conventie. In 2015 werd de Conventie bekroond met de prestigieuze Vision Award van de [World Future Council](#), de Interparlementaire Unie (IPU) en UN Women als erkenning voor haar bijdrage aan de strijd tegen geweld tegen vrouwen.
 4. Opmerkingen van Lakshmi Puri, voormalig plaatsvervangend uitvoerend directeur van UN Vrouwen ter gelegenheid van het side-event van de Raad van Europa “Geweld tegen vrouwen – onze bezorgdheid, ons antwoord” tijdens de 57e zitting van de UN-Commission on the Status of Women (CSW) New York, 4 maart 2013, beschikbaar op: <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2013/3/remarks-by-lakshmi-puri-at-csw57-side-event> (geconsulteerd op 22 okt 2019).

beleidskaders tot stand te brengen om geweld tegen vrouwen uit te bannen en toe te zien op de effectieve implementatie ervan. Hun belangrijke rol bij de goedkeuring van de nationale begrotingen en bij het toezicht op de uitvoeringsmaatregelen maakt dat de wetgever een van de belangrijkste actoren in de strijd tegen gendergerelateerd geweld is.

Dit handboek is bedoeld als een praktische hulpbron voor parlementsleden in het hele politieke spectrum en werkzaam in alle politieke systemen, ongeacht of hun land de Istanbul Conventie al heeft geratificeerd of nog moet ratificeren. Het heeft tot doel de parlementaire kennis over de conventie te versterken en parlementsleden in heel Europa te steunen om een actieve rol te spelen bij het bevorderen van de ratificatie en implementatie van de conventie. Het bevat ook voorbeelden⁵ van de wijze waarop parlementsleden hun wetgevende, toezichthoudende en andere functies kunnen gebruiken om een eind te maken aan geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

5. Dit handboek is gebaseerd op interviews met leden van de Parlementaire Vergadering en op antwoorden op een vragenlijst die in maart 2019 via het [Europees Centrum voor Parlementair Onderzoek en Documentatie](http://www.assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/IstanbulQuestionnaire-EN.pdf) (ECPRD) onder de nationale parlementaire delegaties werd verspreid op de website van de Commissie gelijkheid en non-discriminatie van de Parlementaire Vergadering op <http://www.assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/IstanbulQuestionnaire-EN.pdf>.

2. De gesel van geweld tegen vrouwen

Geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld blijft een van de meest alomtegenwoordige schendingen van mensenrechten ter wereld. Het raakt vrouwen uit alle lagen van de bevolking, ongeacht hun culturele, religieuze, economische, sociale of geografische achtergrond. [Wereldwijde schattingen](#) van de Wereldgezondheidsorganisatie suggereren dat één op de drie vrouwen wereldwijd zal worden geconfronteerd met gendergerelateerd geweld tijdens hun leven.⁶

Europa is geen uitzondering. Elke dag worden vrouwen in ons hele continent psychologisch en fysiek mishandeld, gestalkt, verkracht, verminkt, gedwongen door hun familie om te trouwen of gesteriliseerd tegen hun wil. Uit een [onderzoek](#) van het Fundamental Rights Agency (FRA) is gebleken dat 45 tot 55 % van de vrouwen en meisjes vanaf 15 jaar in de Europese Unie het slachtoffer is van seksuele intimidatie.⁷ Ook uit nationale onderzoeken blijkt dat huiselijk, seksueel en andere geweld tegen vrouwen wijdverbreid is.

Gendergerelateerd geweld heeft verwoestende gevolgen voor de slachtoffers en voor de samenleving als geheel. Om de strijd tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld doeltreffend te maken, is het absoluut noodzakelijk de omvang en de impact van deze plaag te erkennen.

6. Zie voor schattingen www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women (geconsulteerd op 22 oktober 2019).

7. De onderzoeksresultaten zijn beschikbaar op <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-en-kaarten/survey-data-explorer-geweld-tegen-vrouwen-survey> (geconsulteerd op 22 okt 2019).

3. De Istanbul Conventie: een alomvattend wettelijk en beleidskader om een einde te maken aan gendergerelateerd geweld

De Istanbul Conventie⁸ is een grensverleggend, juridisch bindend internationaal verdrag om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld uit te bannen. Het verdrag verschaft de staten die het hebben geratificeerd, een alomvattend kader van beleidsmaatregelen en maatregelen op basis van beste praktijken om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden. De conventie is in Europa tot stand gebracht, maar heeft een wereldwijde reikwijdte. Ze is opgesteld met als uitgangspunt dat maatregelen om de mondiale problemen in verband met gendergerelateerd geweld aan te pakken, niet tot een bepaald geografisch gebied mogen worden beperkt.

Elke staat kan tot de conventie toetreden of ze gebruiken als een blauwdruk voor nationale en regionale wetgeving en beleid.

De kracht van de conventie is gelegen in haar volledigheid en haar streven om de onderliggende oorzaken van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld aan te pakken. In dit deel van het handboek worden de hoofdbeginselen van de conventie uiteengezet en wordt aangetoond dat de conventie ons dichter bij een samenleving kan brengen die vrij is van gendergerelateerd geweld.

De Istanbul Conventie is een manifest ... dat de visie uitdraagt van een samenleving waarin vrouwen niet ondergeschikt zijn aan mannen en volledige gendergelijkheid is bereikt.⁹

8. Op 30 juni 2019 hebben 34 staten het verdrag geratificeerd; 11 lidstaten en de Europese Unie hebben het verdrag ondertekend. Weet u niet zeker of uw land de Conventie van Istanbul heeft ondertekend en geratificeerd? Raadpleeg de grafiek van handtekeningen en bekrachtigingen op <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures> (geconsulteerd op 22 okt 2019).
9. "De Conventie van Istanbul inzake geweld tegen vrouwen: resultaten en uitdagingen", PACE-rapport, 8 juni 2019, doc. 14908, §12.

3.1. Istanbul Conventie: doel en reikwijdte

Het doel van de conventie is een einde te maken aan geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld én om het fundamentele mensenrecht voor vrouwen om een leven zonder geweld te leiden, te waarborgen. Het toepassingsgebied van het verdrag heeft betrekking op alle vormen van geweld tegen vrouwen, met inbegrip van huiselijk geweld, dat vrouwen buitenproportioneel treft. De hoekstenen van de Istanbul Conventie zijn het voorkomen van geweld, de bescherming van slachtoffers en de vervolging van de daders. De Conventie erkent dat de strijd tegen gendergerelateerd geweld alleen effectief kan zijn als staten een alomvattend en gecoördineerd beleid uitvoeren.

De 4P's benadering van de Istanbul conventie

- ▶ Preventie (Prevention)
- ▶ Bescherming (Protection)
- ▶ Vervolging (Prosecution)
- ▶ Geïntegreerd beleid (Integrated policies)

3.1.1. Wie wordt door de Conventie beschermd?

De belangrijkste begunstigden van de Istanbul Conventie zijn vrouwen. De reden hiervoor is eenvoudig: de conventie heeft tot doel vormen van geweld aan te pakken die alleen door vrouwen worden ervaren omdat zij vrouwen zijn (zoals vrouwelijke genitale verminking of gedwongen abortus) of waaraan vrouwen buitenproportioneel worden blootgesteld in vergelijking met mannen (huiselijk geweld, gedwongen huwelijk, gedwongen sterilisatie, verkrachting en andere vormen van seksueel geweld, seksuele intimidatie of stalking).

De partijen bij de Istanbul Conventie worden aangemoedigd de toepassing ervan uit te breiden tot iedereen die gevaar loopt voor of wordt getroffen door huiselijk geweld, met inbegrip van mannelijke slachtoffers, kinderen en oudere slachtoffers. Dit is een erkenning van het feit dat mannen ook bepaalde vormen van geweld ervaren die onder de Istanbul Conventie vallen, zij het minder vaak en vaak in minder ernstige vormen.

3.1.2. Wat moeten staten volgens de conventie doen?

Mensenrechten worden vaak gedefinieerd aan de hand van gedragingen waarvan staten zich moeten onthouden: staatsambtenaren mogen personen niet folteren of discrimineren, noch hun recht op vrijheid van meningsuiting

zonder rechtvaardiging beperken. Evenzo moeten de overheid en anderen die namens de staat optreden, zich onthouden van geweld tegen vrouwen. Maar staten hebben ook positieve verplichtingen. Deze dimensie van hun internationale verplichtingen is met name van belang in de context van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, dat vaker wordt gepleegd door particulieren dan door de autoriteiten en andere actoren die optreden namens de staat. Daarom omvat en integreert de Istanbul Conventie de “due diligence”-norm, gedefinieerd als de verplichting van de staten om gewelddaden van actoren die niet behoren tot het staatsapparaat, te voorkomen, te onderzoeken, te bestraffen en te herstellen (artikel 5).

Bovendien is het van cruciaal belang te onderkennen dat geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld niet in een vacuüm plaatsvinden. Zij gedijen in samenlevingen waar een schadelijke houding, vooroordelen, genderstereotypen en gendervooroordelen in gewoonten of tradities gedrag vergoelijken of aanmoedigen dat vrouwen neerhaalt en als inferieur behandelt. Dit is de voedingsbodem voor geweld tegen vrouwen, met inbegrip van huiselijk geweld. De Istanbul Conventie vereist daarom dat de staten een reeks maatregelen nemen die moeten worden uitgevoerd om geweld te voorkomen, slachtoffers te beschermen en daders te vervolgen door middel van gecoördineerde maatregelen en beleid.

Preventie

De conventie bevat de algemene verplichting om geweld tegen vrouwen te voorkomen en bevat gedetailleerde preventieve maatregelen die erop gericht zijn:

- ▶ veranderingen te bevorderen in houding en gedrag waarmee geweld tegen vrouwen wordt vergoelikt;
- ▶ bewustwording te vergroten om het publiek beter in staat te stellen om gendergerelateerd geweld in al zijn vormen, waar het zich ook voordoet, te herkennen en zich ertegen uit te spreken;
- ▶ lesmateriaal over gelijkheidskwesties op te nemen in de curricula op alle onderwijsniveaus, om kinderen wederzijds respect in relaties bij te brengen;
- ▶ relevante beroepsbeoefenaren die met slachtoffers te maken hebben, te trainen in het voorkomen en opsporen van geweld;
- ▶ behandelprogramma's te ontwikkelen voor daders van huiselijk geweld en zedendelinquenten om hen te leren vrouwen te respecteren en zich geweldloos te gedragen.

Bescherming

De effectieve bescherming van vrouwen tegen gendergerelateerd geweld vereist het aannemen van een reeks maatregelen ter ondersteuning van degenen die risico lopen op geweld. Daartoe bepaalt de conventie dat de staten:

- ▶ de behoeften en veiligheid van slachtoffers centraal stellen bij alle maatregelen;
- ▶ ervoor zorgen dat vrouwen die geweld hebben doorstaan weten waar en hoe ze hulp kunnen vinden, en dat de staten gespecialiseerde dienstverlening opzetten voor medische hulp en voor psychologische en juridische begeleiding;
- ▶ bieden van opvangcentra en 24/7 telefonische hulplijnen;
- ▶ noodmaatregelen invoeren om daders uit het huis van het gezin te verwijderen, alsmede dwangmaatregelen of beschermingsbevelen;
- ▶ kinderen die getuige zijn van geweld binnen hun familie, beschermen en ondersteunen.

Vervolging

Er is een krachtig strafrechtelijk kader nodig om de slachtoffers recht te doen, de daders verantwoordelijk te stellen en een eind te maken aan straffeloosheid: op grond van de Istanbul Conventie worden staten die partij zijn geacht de verschillende vormen van geweld strafbaar te stellen (of te bestraffen door middel van andere maatregelen), waaronder:

- ▶ psychologisch geweld;
- ▶ stalking;
- ▶ seksueel geweld, met inbegrip van verkrachting;
- ▶ seksuele intimidatie;
- ▶ gedwongen huwelijk;
- ▶ vrouwelijke genitale verminking;
- ▶ gedwongen abortus en gedwongen sterilisatie.

De staten die partij zijn, zijn ook verplicht:

- ▶ ervoor te zorgen dat al deze vormen van geweld op passende wijze worden bestraft;
- ▶ -ervoor te zorgen dat cultuur, godsdienst, traditie of andere persoonlijke redenen niet worden geaccepteerd als verdediging van crimineel gedrag, noch in de wet noch in de praktijk;

- ▶ ervoor te zorgen dat slachtoffers en hun kinderen toegang hebben tot speciale beschermingsmaatregelen tijdens het gerechtelijk onderzoek en gerechtelijke procedures;
- ▶ ervoor te zorgen dat rechtshandavingsinstanties onmiddellijk reageren op verzoeken om bijstand, gevaarlijke situaties adequaat tegevoet treden en snel alle beschuldigingen van geweld tegen vrouwen onderzoeken.

Geïntegreerd beleid

Geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld kunnen niet effectief worden aangepakt door ongecoördineerde, lukrake reacties. Het uitbannen van de onderliggende oorzaken en symptomen van gendergerelateerd en huiselijk geweld vereist gezamenlijke inspanningen van verschillende actoren, waaronder politie, justitie, sociale diensten, kinderschermingsinstanties, beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg, NGO's voor vrouwenrechten en andere relevante partners. De Istanbul Conventie erkent deze noodzaak en roept op tot een holistische reactie op geweld door middel van geïntegreerd, alomvattend en gecoördineerd beleid dat de behoeften van slachtoffers centraal stelt.

Vijf jaar na de inwerkingtreding is de Parlementaire Vergadering van mening dat de Istanbul Conventie al een tastbare en positieve impact heeft gehad. Het heeft bijgedragen aan het toenemen van het bewustzijn van slachtoffers en het grote publiek ... Discussies over de mogelijke ratificatie ... hebben geleid tot debatten over geweld tegen vrouwen, de omvang en impact ervan op slachtoffers en over de urgentie om het te bestrijden om levens te redden.¹⁰

3.2. Het tegengaan van onjuiste informatie over de Istanbul Conventie

Alle maatregelen die de Istanbul Conventie vereist, zijn gericht op het beëindigen van geweld tegen vrouwen, een doelstelling waarover we het allemaal eens moeten kunnen worden. Toch stellen we tijdens de afgelopen jaren overal in Europa en daarbuiten een terugval van vrouwenrechten vast. Het is misschien niet verwonderlijk dat deze terugval haar stempel heeft gedrukt op de Istanbul Conventie, waardoor de ratificatie en implementatie ervan wordt vertraagd. Dergelijke ontwikkelingen vereisen zowel de aandacht van

10. "De Conventie van Istanbul inzake geweld tegen vrouwen: resultaten en uitdagingen", PACE-rapport, 8 juni 2019, doc. 14908, §8.

als het optreden van parlementsleden. Zij vormen een aanval op het vooruitstrevende normatieve kader van de Europese naties die gezamenlijk de Istanbul Conventie hebben onderhandeld, opgesteld en unaniem hebben aangenomen. Dit is gebeurd met een belangrijke inbreng van democratisch gekozen parlementsleden.

3.2.1. Wat kunt u doen om aanvallen tegen te gaan en misvattingen over de Istanbul Conventie aan te pakken?

Weet wie er achter deze aanvallen zit: een alliantie van religieuze, ultra-conservatieve groeperingen en zelfverklaarde “mannenrechtenactivisten” die een valse verhalen verspreiden over de Istanbul Conventie. Ze binden de strijd aan met rechten en concepten die al lang erkend zijn in het internationale mensenrechtenrecht. Ze beogen de doelstelling van de Istanbul Conventie te ondermijnen: het uitbannen van de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen, die de voedingsbodem is voor gendergerelateerd geweld.

Spreek u uit tegen desinformatie, want wie stil blijft wanneer anderen onwaarheden verspreiden over de Istanbul Conventie, geeft de belangrijke verworvenheden op die de conventie heeft opgeleverd op het gebied van de bescherming van de rechten van de vrouw.

Beklemtoon de feiten: uw publieke steun voor de conventie is cruciaal om de maximale impact ervan te waarborgen. Gebruik sociale en klassieke media, interviews en andere middelen om de doelstellingen van de Istanbul Conventie te benadrukken: vrouwen beschermen tegen gendergerelateerd geweld. Belicht de belangrijkste voordelen en prestaties van de conventie.

Meer informatie nodig?

De Raad van Europa heeft een leidraad opgesteld in de vorm van een handige [vraag-en-antwoord brochure](#) die bedoeld is om misvattingen over de Istanbul Conventie aan het licht te brengen en recht te zetten. Alle parlementsleden worden uitgenodigd om deze brochure, die beschikbaar is in 20 talen, te gebruiken bij discussies of debatten over de werkelijke doelstellingen van de Istanbul Conventie.¹¹

11. De brochure “Vraag en Antwoord” is beschikbaar op <https://rm.coe.int/prems-122418-gbr-2574-brochure-questions-istanbul-conventionweb-16x16/16808f0b80> (geconsulteerd op 22 okt 2019).

4. Hoe wordt toezicht gehouden op de implementatie van de Istanbul Conventie?

De conventie voorziet in een toezichtsmechanisme om te beoordelen hoe goed de bepalingen ervan in de praktijk worden gebracht. Dit mechanisme bestaat uit twee verschillende, maar op elkaar inwerkende pijlers: enerzijds de [groep van deskundigen op het gebied van de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld](#) (GREVIO), een onafhankelijk orgaan van deskundigen. Anderzijds het [Comité van de partijen](#), een politiek orgaan bestaande uit officiële vertegenwoordigers van de staten die partij zijn bij de conventie. Hun bevindingen en aanbevelingen dragen bij tot de naleving door de staten van het verdrag en garanderen de doeltreffendheid ervan op lange termijn.

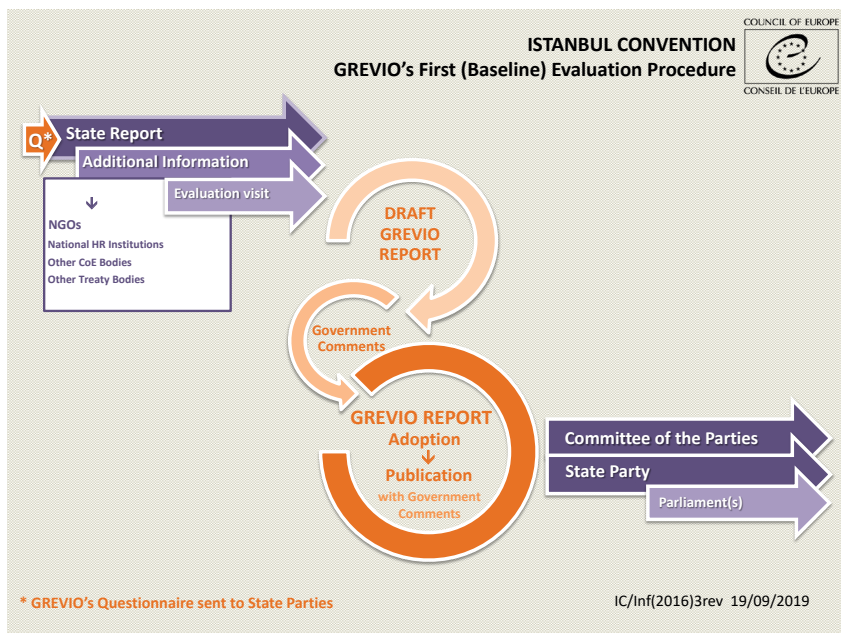
4.1. Verslaggeving per land

De kern van het [toezichtmechanisme](#) dat in het kader van de Istanbul Conventie is ingesteld, is een [evaluatieprocedure per land](#) die door GREVIO wordt uitgevoerd op basis van staatsverslagen en aanvullende informatie.¹² Figuur 1 toont de werkstroom van de eerste (basis)evaluatie van GREVIO. Van de landen die partij bij de Conventie zijn, wordt verwacht dat zij de [vragenlijst](#) van GREVIO¹³ gebruiken om verslag uit te brengen over de wettelijke en andere maatregelen die uitvoering geven aan alle bepalingen van de Istanbul Conventie. Op basis van de informatie van de staat en via schaduwrapporten van maatschappelijke organisaties (NGO's) of nationale mensenrechteninstellingen, geeft GREVIO een uitgebreide beoordeling van de stand van zaken bij de implementatie van de conventie. Zoals blijkt uit de stroomschema's in figuur 1 is het monitoringproces gebaseerd op een dialoog tussen het toezichthoudende orgaan en een breed scala aan binnenlandse gesprekspartners.

12. Meer informatie over de monitoring van GREVIO en de eerste (basis)evaluatieronde is te vinden op: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-monitoring1 en www.coe.int/en/web/istanbul-convention/steps-in-the-first-baseline-evaluation-procedure (beide geconsulteerd op 23 okt 2019).

13. De GREVIO-vragenlijst (geconsulteerd op 23 okt 2019) is beschikbaar op: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805c95b0>

FFiguur 1 – Werkstroom van de eerste evaluatieprocedure van GREVIO

© Istanbul Convention [website](#).

4.2. Speedprocedure voor het onderzoek

De Istanbul Conventie voorziet ook in een bijzondere [speedprocedure](#)¹⁴ die het mogelijk maakt “een ernstig, massaal of hardnekkig patroon van geweldsdaden die onder het verdrag vallen, te voorkomen”.¹⁵ Wanneer GREVIO concludeert dat een situatie onmiddellijke aandacht vereist, kan zij de onderzoeksprocedure in gang zetten en de betrokken staat verzoeken om dringend een speciaal verslag in te dienen.

4.3. General recommendations

Ten slotte kan GREVIO-aanbevelingen aannemen die niet specifiek zijn voor welk land dan ook, maar die betrekking hebben op kwesties die voor

14. Meer informatie is te vinden op: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462547> (geconsulteerd op 23 okt 2019).

15. Paragraaf 358 van het [toelichtingsverslag](#) bij de Conventie van Istanbul.

alle staatspartijen van belang zijn. Deze procedure biedt een manier voor GREVIO om richtlijnen te formuleren voor de effectieve implementatie van de bepalingen van het verdrag, door de belangrijkste thema's en concepten te verduidelijken.

4.4. Toezien op de implementatie van de Istanbul Conventie: welke rol voor de parlementen?

De Istanbul Conventie is qua inhoud een belangrijk instrument. Maar ze is ook vernieuwend door in artikel 70 uitdrukkelijk een rol toe te kennen aan de parlementen bij het toezicht op de implementatie ervan.

Artikel 70-Betrokkenheid van parlementen bij toezicht

- 1 De nationale parlementen worden uitgenodigd deel te nemen aan het toezicht op de maatregelen ter uitvoering van dit Verdrag.
- 2 De partijen leggen de rapporten van GREVIO voor aan hun nationale parlementen.
- 3 De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa wordt uitgenodigd zich regelmatig op de hoogte te stellen van de implementatie van dit Verdrag.

De Istanbul Conventie is het enige internationale mensenrechteninstrument dat uitdrukkelijk erkent dat het van belang is de nationale parlementen te betrekken bij de beoordeling van de implementatie van het Verdrag. De regeringen moeten de nationale parlementen uitnodigen om deel te nemen aan het toezicht. Zij moeten ook de verslagen van GREVIO ter raadpleging voorleggen aan het parlement. De Istanbul Conventie vereist bovendien dat de Parlementaire Vergadering regelmatig toeziet op de uitvoering van het verdrag door de staatspartijen. Dit zorgt ervoor dat de kwestie van geweld tegen vrouwen regelmatig op de politieke agenda van de Raad van Europa wordt geplaatst.

5. De rol van parlementsleden bij de ondersteuning van de Istanbul Conventie

Geweld tegen vrouwen is een schending van de mensenrechten. Falen van de politieke leiders om een duidelijk standpunt over deze kwestie in te nemen, versterkt de pogingen om dit geweld naar de privé-sfeer te verplaatsen. Het draagt bij tot het verder bestendigen en zelfs vergoelijken van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Het uitbannen van gendergerelateerd geweld moet daarom voor iedereen een zorg en prioriteit zijn: de uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht, maatschappelijke organisaties, mensenrechtenorganisaties, vrouwenrechtengroepen en andere ngo's. Het moet ook prioriteit zijn voor beroepsorganisaties en vakbonden, de media en de particuliere sector, academische organen en gemeenschapsgroepen, regionale en internationale organisaties en het grote publiek.

Als wetgevers en beleidsmakers vervullen parlementsleden vaak de belangrijke taak om internationale en regionale mensenrechteninstrumenten te ratificeren en ervoor te zorgen dat de nationale wetgeving in overeenstemming is met de in deze instrumenten vastgelegde normen. Zij hebben de verantwoordelijkheid om regeringen verantwoordelijk te houden voor de uitvoering van de normen die zij hebben onderschreven. Zij passen wetgeving aan en stellen de nodige begrotingen vast om woorden in daden om te zetten. Al deze functies betekenen dat parlementsleden een unieke positie hebben om belangrijke aanhangers en promotoren van internationale verdragen te worden, waaronder de Istanbul Conventie. Bovendien vormen zij, als gekozen vertegenwoordigers, een essentiële schakel tussen politieke besluitvormers en hun kiesdistricten, wat ertoe kan bijdragen om een beter inzicht te krijgen in de doelstellingen en voordelen van de Istanbul Conventie.

Wist u dat...

... het verslag van de Vergadering over de Istanbul Conventie oproept tot krachtig optreden om een einde te maken aan geweld tegen vrouwen, en om weerstand tegen de mensenrechten van vrouwen terug te dringen.

Meer weten?

Lees het [verslag](#)¹⁶ en [Resolutie 2289](#) (2019) van de Vergadering en bezoek de [website](#) van de PACE-commissie voor gelijkheid en non-discriminatie.¹⁷

5.1. De ratificatie van de Istanbul Conventie bevorderen

Op 30 juni 2019 hadden bijna drie op de vier lidstaten van de Raad van Europa de Istanbul Conventie geratificeerd. Maar het verkrijgen van parlementaire goedkeuring voor ratificatie liep niet altijd van een leien dakje. Soms werd de ratificatie belemmerd door een langdurig proces van in kaart brengen van de geldende stand van zaken in een land met betrekking tot de naleving van de normen van het verdrag. Ook door een trage vooruitgang bij het in overeenstemming brengen van de nationale wetgeving met de vereisten van het verdrag. In andere gevallen werd de vlotte voortgang afgeremd door verkeerde informatie en misverstanden. Parlementsleden hebben de verantwoordelijkheid om de onverenigbaarheid van het nationale recht en de nationale praktijk met de conventie aan te pakken en om schadelijke mythen uit de weg te ruimen.

Het is vermeldenswaard dat de hedendaagse populistische en reactionaire bewegingen niet voor de deur van het parlement zijn gestopt. Soms kunnen parlementsleden zelf belemmerende krachten worden en zich verzetten tegen de ratificatie van de Istanbul Conventie om politieke voordelen op korte termijn te behalen. Het overwinnen van deze obstakels, net als het beëindigen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, vereist een krachtig politiek engagement en politiek leiderschap. Parlementsleden moeten in dit opzicht het goede voorbeeld geven.

5.1.1. Met kennis van zaken besluiten nemen met deelname van een breed spectrum van relevante belanghebbenden

- ▶ Vóór de ratificatie van het verdrag in de Riigikogu heeft het parlement van Estland in de [commissie juridische](#) zaken van dat parlement op een openbare vergadering in mei 2016, besproken welke wetswijzigingen

16. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=27718&lang=2> (geconsulteerd op 23 oktober 2019).

17. Pace Resolution 2289 is beschikbaar op <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=28017&lang=en> (geconsulteerd op 23 okt 2019).

nodig zouden zijn om de Estse wetgeving in overeenstemming te brengen met de normen van de Istanbul Conventie. Deelnemers aan de bijeenkomst waren onder meer de minister van Justitie, de minister van Sociale Bescherming, vertegenwoordigers van het ministerie van Binnenlandse Zaken, het ministerie van Justitie, de politie en het openbaar ministerie, en rechters. Ook aanwezig waren de voorzitter van de Estse vrouwenbond, het hoofd van een vrouwencentrum, een lid van het bestuur van de Estse Unie voor Kinderwelzijn en een psychotherapeut.

5.1.2. Wat kunt u doen om ratificatie te bevorderen in uw eigen land?

- ▶ Herinner de uitvoerende macht en collega-parlementsleden eraan dat zij allen de plicht, opdracht en verantwoordelijkheid hebben om de mensenrechten te eerbiedigen, een einde te maken aan geweld tegen vrouwen en een einde te maken aan huiselijk geweld.
- ▶ De strijd om een einde te maken aan gendergerelateerd geweld is nog lang niet gewonnen. Wijs op accurate statistieken om de omvang van deze plaag te illustreren.
- ▶ Geef tijdens hoorzittingen of bewustmakingsactiviteiten een stem aan vrouwen die dit geweld hebben doorstaan, die kunnen uitleggen wat het verwoestend effect is van staatsoverheden die niet reageren op geweld tegen vrouwen.
- ▶ Beklemtoon het belang van samenwerking tussen de lidstaten van de Raad van Europa: de ratificatie van de conventie zal bijdragen aan de harmonisatie van de wetgeving en het beleid. Het zal zorgen voor de versterking van de inspanningen in alle lidstaten om geweld tegen vrouwen uit te bannen en een einde te maken aan huiselijk geweld.
- ▶ Vraag de uitvoerende macht om de bestaande wetgeving, beleid, gerechtelijke en administratieve praktijk in kaart te brengen en te toetsen aan de vereisten van de Istanbul Conventie om zo alle onverenigbaarheden te identificeren.
- ▶ Weet welke (parlementaire) maatregelen nodig zijn om aan het verdrag te voldoen.
- ▶ Maak van ratificatie een inclusief proces, waarbij tegemoet wordt gekomen aan legitieme zorgen over de gevolgen van toetreding tot de conventie. Stemmen van degenen die opzettelijk valse verhalen verspreiden, kunnen worden tegengegaan.
- ▶ Veroordeel de kritiek voor wat ze is: weerstand tegen de rechten van vrouwen. Wanneer publieke figuren ondoordachte of zelfs opzettelijk grensoverschrijdende opmerkingen maken, kan dit neerkomen op (of

worden gezien als) een vergoelijking van het geweld tegen vrouwen – een misdrijf dat onder geen beding te rechtvaardigen is.

- ▶ **Leer van de successen van anderen:** ontdek, naarmate steeds meer landen de Istanbul Conventie ratificeren en het toezicht van GREVIO ondergaan, de positieve impact die de conventie heeft op de versterking van de juridische en beleidskaders in heel Europa om gendergerelateerd geweld te voorkomen en te bestrijden.

Meer informatie nodig?

Uit de eigen evaluaties van de Parlementaire Vergadering blijkt dat er dankzij de Istanbul Conventie vooruitgang is geboekt bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. De relevante rapporten zijn te vinden op de website van het Parliamentary Network *“Women Free from Violence”* en in bijlage 3 bij dit handboek. U kunt ook de verslagen en bronnen van GREVIO raadplegen en verwijzen naar de verklaringen van de algemeen rapporteur van de Vergadering over geweld tegen vrouwen. Deze zijn beschikbaar op de website van de Commissie voor gelijkheid en non-discriminatie van de Vergadering.

5.1.3. Streven naar intrekking van voorbehouden

De verantwoordelijkheden van de parlementsleden houden niet op met het bevorderen van de ratificatie van de Istanbul Conventie. De nationale parlementen zijn vaak ook betrokken bij beslissingen over voorbehouden en de intrekking ervan. Voorbehouden staan staten toe om de verplichtingen die zij op zich nemen wanneer zij tot een internationaal verdrag toetreden, te bepalen, maar voorbehouden kunnen te allen tijde worden ingetrokken. Omdat het uitzonderingen zijn op de uniforme implementatie van de normen die in de Istanbul Conventie zijn vastgelegd, moeten voorbehouden altijd van tijdelijke aard zijn. Daarom moeten parlementsleden proactief zijn en regelmatig opnieuw beoordelen of er nog steeds voorbehoud dient te worden gemaakt. Door te streven naar opheffing van de voorbehouden zullen de garanties die in de Istanbul Conventie zijn vastgelegd, volledig effect sorteren.

Wist je dat...

... de Istanbul Conventie slechts een beperkte ruimte laat om voorbehouden te maken? Op grond van artikel 78 zijn voorbehouden alleen toegestaan met betrekking tot een uitputtende lijst van enkele bepalingen in paragraaf 2. De staten dienen aan te geven waarom zij een voorbehoud willen maken. Alle voorbehouden worden regelmatig herzien.

5.1.4 Bevordering van de universele ratificatie van de Istanbul Conventie

Het bepleiten van ratificatie heeft een mondiale dimensie. Parlementsleden spelen een belangrijke rol bij de universele ratificatie van de conventie. Dit zou een gemeenschappelijk doel moeten zijn, aangezien alle vrouwen moeten worden beschermd tegen geweld, ongeacht waar zij wonen.

Wat kunt u doen om aan te dringen op universele ratificatie?

- ▶ Benadruk het wereldwijde bereik van het verdrag en het potentieel ervan om te dienen als blauwdruk voor actie op zowel nationaal als internationaal niveau.
- ▶ Breng de conventie onder de aandacht en belicht de successen ervan in multilaterale fora en bilaterale betrekkingen.
- ▶ Documenteer en deel het succes van de conventie: ga een peer-to-peer uitwisseling aan met parlementsleden uit staten die de Istanbul Conventie nog niet hebben geratificeerd, en wijs erop hoe de conventie heeft bijgedragen aan de versterking van de actie tegen gendergerelateerd geweld in uw land.

Frankrijk: bevordering van de universalisering van de conventie

Ter gelegenheid van de 19e Internationale Dag voor de uitbanning van geweld tegen vrouwen heeft [Frankrijk opnieuw bevestigd dat het zich inzet en vastbesloten is ervoor te zorgen dat de internationale gemeenschap alle vormen van geweld tegen vrouwen bestrijdt en uitbant](#). In 2019 was de gelijkheid van mannen en vrouwen, die de Franse president heeft aangekondigd als de grote doelstelling voor de vijfjarige termijn, een prioriteit voor het optreden van Frankrijk tijdens de voorzitterschappen van de G7 en het Comité van ministers van de Raad van Europa. In samenwerking met zijn Europese en internationale partners heeft Frankrijk een campagne gelanceerd om ervoor te zorgen dat de Istanbul Conventie van de Raad van Europa inzake de voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld universeel wordt aangenomen.

5.2. Toezien op en ondersteunen van de implementatie van de Conventie

Wanneer een staat de Istanbul Conventie ratificeert, heeft hij de wettelijke verplichting om ze volledig ten uitvoer te leggen. Dit houdt in dat nationale wetten en beleidsmaatregelen moeten worden gewijzigd om deze in overeenstemming te brengen met de normen die in de conventie zijn vastgelegd.

Parlementsleden kunnen verschillende instrumenten gebruiken om de volledige en snelle implementatie van de Istanbul Conventie te ondersteunen. Zij kunnen doeltreffend gebruik maken van hun wetgevende, beleidsvormings-, toezichts- en begrotingsbevoegdheden om het interne kader voor de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te versterken.

“De nationale parlementen worden uitgenodigd deel te nemen aan het toezicht op de maatregelen ter uitvoering van dit Verdrag.” (Istanbul Conventie, artikel 70.1)

5.2.1. Wetgevende maatregelen en beleidsvorming om de normen van de conventie “naar huis te brengen”

De verantwoordelijkheid van de parlementsleden

Parlementsleden maken het beleid en de wet. Zij creëren de nationale beleidskaders om vrouwen effectief te beschermen tegen geweld, en hun actie in dit verband kan verschillende vormen aannemen. Parlementsleden hebben een gedeelde verantwoordelijkheid met de uitvoerende macht om de normen die zijn vastgelegd in internationale verdragen, waaronder de Istanbul Conventie, “naar huis te brengen”.

Zo hebben bijvoorbeeld niet alle staten hun wetgeving volledig aangepast aan de normen die zijn vastgelegd in de Istanbul Conventie met betrekking tot verkrachting – in sommige landen is de wettelijke definitie van verkrachting niet gebaseerd op het ontbreken van vrijwillig gegeven instemming, maar op dwang en het gebruik van geweld. In andere landen is het dringend noodzakelijk om een eind te maken aan straffeloosheid en aan milde straffen op grond van beweringen dat de dader zou hebben gehandeld uit respect voor zijn cultuur, traditie, religie of gewoonte, of om zijn “eer” te herstellen. Het is belangrijk eraan te herinneren dat de conventie, veeleer dan rechters toe te staan straffen te verminderen, in feite een zwaardere straf eist als het misdrijf wordt gepleegd door een familielid of door twee of meer mensen die samen optreden. Elders moeten staten nog strafrechtelijke bepalingen invoeren die vrouwelijke genitale verminking of stalking verbieden. Dit zijn slechts enkele actieterrainen waarop de wetgever een verschil kan maken.

Oostenrijk: de Conventie is de norm voor beleidsvoorstellen inzake geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

In Oostenrijk is het gebruikelijk dat parlementsleden in moties over gendergerelateerd en huiselijk geweld verwijzen naar de Istanbul Conventie. Zo is er bijvoorbeeld in april 2019 een [motie](#) ingediend in de commissie voor

justitie van de Nationale Raad over de ontwikkeling van een langetermijnstrategie voor de aanpak van alle vormen van geweld tegen vrouwen. In de motie wordt de Nationale Vergadering verzocht de suggestie van GREVIO te steunen dat de regering een langetermijnplan of -strategie ontwikkelt waarin het nodige belang wordt gehecht aan alle vormen van geweld die in de Istanbul Conventie zijn gedefinieerd. Ook wordt voorzien in de continue financiering op lange termijn van duurzame en alomvattende maatregelen.¹⁸

Wetgeving ter uitvoering van de Istanbul Conventie

- ▶ Dring erop aan dat de uitvoerende macht (geregeld) de onverenigbaarheden van het nationale recht met de normen van de Istanbul Conventie in kaart brengt.
- ▶ Behandel snel nieuwe of herziene wetten die door de uitvoerende macht worden ingediend om het strafrechtelijk kader voor gendergerelateerd geweld te versterken.
- ▶ Voer nieuwe wetgevingsteksten in, telkens dit gepast is.
- ▶ Houd toezicht op de implementatie van de wetgeving.

Zweden: alleen ja betekent ja

Het jaar 2018 betekende een belangrijke stap in de strijd van Zweden tegen seksueel geweld. Het parlement van het land nam een wet aan die erkent dat seks zonder toestemming verkrachting is. Dit betekent dat seks toestemming vereist - als dat niet het geval is, is het illegaal. Op basis van de nieuwe wet hoeven slachtoffers van verkrachting niet langer te bewijzen dat de dader geweld of bedreigingen heeft gebruikt of de kwetsbare situatie van het slachtoffer heeft uitgebuit.

Het op gang brengen van een beleid ter bestrijding van geweld tegen vrouwen

- ▶ Neem parlementaire actieplannen en strategieën aan die specifiek gericht zijn op het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen, en neem gendergerelateerd geweld op in andere parlementaire plannen en strategieën.
- ▶ Zorg ervoor dat een genderperspectief wordt toegepast bij het ontwerpen van beleid en het evalueren van het effect ervan.

18. Zie www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVI/A/A_00543/index.shtml (geconsulteerd op 23 okt 2019).

- ▶ Neem aanvullende maatregelen om de positie van vrouwen te versterken – economisch, politiek-algemeen en sociaal. De bevordering van gendergelijkheid moet tot uiting komen in onderwijsprogramma's, financiering, dienstverlening en strafrecht.
- ▶ Zorg ervoor dat de beleidskaders zijn afgestemd op de behoeften van bijzonder kwetsbare en gemarginaliseerde vrouwen die te maken hebben met verschillende vormen van discriminatie. Dit kan gaan om vrouwen met een handicap en om vrouwen die tot etnische, nationale, taalkundige, religieuze of seksuele minderheden behoren.
- ▶ Versterk vrouwenrechtenorganisaties, en zelforganisaties
- ▶ Verbind je met effectieve samenwerkingsverbanden van de uitvoerende macht, wetshandhavingsinstanties, sociale en medische diensten, kinderbeschermingsinstanties, openbare aanklagers, rechters, nationale mensenrechteninstellingen, de media en het maatschappelijk middenveld. Steeds gericht op het doel om te zorgen voor een betere bescherming en bijstand aan slachtoffers, preventie van geweld en een doeltreffend onderzoek, vervolging en veroordeling van daders.

Op zoek naar meer informatie?

Bekijk de wereldwijde VN-databank over geweld tegen vrouwen, een online platform met uitgebreide en actuele informatie over maatregelen die regeringen wereldwijd nemen om alle vormen van geweld tegen vrouwen aan te pakken. De databank is een nuttig instrument voor wetgevers om inspiratie en goede praktijken te vinden.¹⁹

5.2.2. Toezicht

Parlementen in Europa, ook in staten die partij zijn bij de Istanbul Conventie, beschikken niet over specifieke mechanismen of procedures om systematisch toezicht te houden op de implementatie van de Istanbul Conventie. Maar zelfs bij gebrek aan specifieke toezichtsmechanismen omvat het reglement van orde van alle parlementen algemene mechanismen om de regering ter verantwoording te roepen. Deze kunnen worden gebruikt om de volledige uitvoering van de conventie en een doeltreffende follow-up van de monitoring van GREVIO te bevorderen. De instrumenten waarover parlementsleden beschikken zijn onder meer:

- ▶ schriftelijke of mondelinge vragen van individuele parlementsleden aan ministers;

19. De Global Database van de UN over geweld tegen vrouwen is beschikbaar op <http://evaw-global-database.unwomen.org/en> (geconsulteerd op 23 okt 2019).

- ▶ nauwkeurig onderzoek van de verslagen van de uitvoerende macht aan het parlement over de implementatie van specifiek beleid;
- ▶ en thematische onderzoeken.

De meeste van deze instrumenten van parlementaire controle werden, in de een of andere vorm, in de parlementen in Europa gebruikt om toezicht uit te oefenen op regeringsmaatregelen die tot doel hebben uitvoering te geven aan de rechten en waarborgen die in de Istanbul Conventie zijn vastgelegd.

Portugal: beleidsvorming om uitvoering te geven aan het verdrag

De Nationale Vergadering van Portugal heeft drie ontwerp-resoluties ingediend om ervoor te zorgen dat de bepalingen van de Istanbul Conventie met betrekking tot de media, de beschikbaarheid van opvangcentra en de opleiding van beroepsbeoefenaren volledig worden nageleefd.

- ▶ [Ontwerpresolutie nr. 2033/XIII/4.^a](#) beveelt de regering aan een gedragscode op te stellen om onder meer te zorgen voor een adequate berichtgeving over gevallen van huiselijk geweld.
- ▶ [Ontwerpresolutie nr. 1998/XIII/4.^a](#) maakt de balans op van het aantal opvangcentra per geografische locatie, om vast te stellen waar de behoeften van de slachtoffers van huiselijk geweld niet voldoende worden gedekt.
- ▶ [Ontwerpresolutie nr. 1976/XIII/4.^a](#) dringt er bij het ministerie van Volksgezondheid, het ministerie van Justitie en het ministerie van Binnenlandse Zaken op aan om onder meer te zorgen voor een goede opleiding van beroepsbeoefenaars (gezondheidswerkers, rechters, officieren van justitie en politie) om de risico-evaluatie van slachtoffers te verbeteren.

Schriftelijke en mondelinge vragen

Schriftelijke en mondelinge vragen aan een regeringslid, dat wettelijk verplicht is te reageren op een dergelijke vraag, zijn een essentieel instrument voor de parlementaire controle. Dit instrument is in het kader van de Istanbul Conventie op grote schaal gebruikt. Vragen in verband met de implementatie van de Conventie omvatten verzoeken om informatie over de toewijzing van budgetten om ervoor te zorgen dat de conventie naar behoren wordt uitgevoerd. Specifieke thema's die onder de Istanbul Conventie vallen, zoals gedwongen huwelijken, genitale verminking en verkrachting van vrouwen, maar ook de levering van diensten en de opleiding van beroepsbeoefenaren, zijn onderwerp geweest van parlementaire vragen.

Voordelen van parlementaire vragen

Vragen kunnen worden gebruikt – en werden dat ook reeds – om:

- ▶ druk uit te oefenen op de regering om het verdrag te ratificeren;
- ▶ te verzoeken om gegevens, informatie en verheldering over de omvang van gendergerelateerd geweld, en over goedgekeurde of geplande hervormingen en de (verwachte) gevolgen daarvan, die ertoe kunnen bijdragen:
 - vast te stellen welke lacunes er in de wetgeving zijn en waar er ruimte is voor andere initiatieven van de wetgever om de strijd tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te intensiveren;
 - de richting en reikwijdte van de lopende of geplande hervorming te bepalen;
 - het politieke debat te onderbouwen, met solide bewijsmateriaal.

Al het bovenstaande helpt parlementsleden het werk van de uitvoerende macht te onderzoeken met betrekking tot aangelegenheden die onder de reikwijdte van de Istanbul Conventie vallen en de uitvoerende macht ter verantwoording te roepen bij de uitvoering van de conventie.

Ierland: aandringen op ratificatie

Ierland heeft de Istanbul Conventie op de Internationale Vrouwendag 2019 geratificeerd, na een laatste wetgevende maatregel, namelijk de goedkeuring van de wet inzake de extraterritoriale bevoegdheid (Criminal Law (Extraterritorial Jurisdiction) Bill 2018. Begin 2019 stelden drie parlementsleden aan de minister van Justitie en Gelijkheid vragen over de ratificatie van de Istanbul Conventie en de verwachte datum van ratificatie. Hierdoor hield de druk op de regering aan tot enkele dagen voor de definitieve neerlegging van de akte van ratificatie bij de secretaris-generaal van de Raad van Europa.²⁰

Frankrijk en Portugal: controle uitoefenen op het overheidsbeleid

In Frankrijk heeft een lid van de Assemblée nationale het parlementaire vragenuur gebruikt om zijn teleurstelling te uiten over het feit dat er geen budget werd vrijgemaakt om de betaling van de huur van appartementen voor de opvang van slachtoffers van huiselijk geweld te garanderen. Hij heeft

20. Vragen in de Oireachtas in januari, februari en maart zetten druk op de regering. Ze zijn beschikbaar op: www.oireachtas.ie/en/debates/question/2019-01-15/408/, www.oireachtas.ie/en/debates/vraag/2019-02-06/94/ en www.oireachtas.ie/en/debates/question/2019-03-05/213/#pq-answers-213_230 (alle geconsulteerd op 23 okt 2019).

ook [gevraagd](#) hoe de regering de praktische werking van haar strategie voor de bestrijding van huiselijk geweld zou waarborgen.²¹

In de Nationale Vergadering van Portugal hebben parlementsleden de regering om informatie gevraagd over een aantal zaken, zoals:

- ▶ opleidingsactiviteiten op het gebied van huiselijk geweld voor rechters, medewerkers van het Openbaar Ministerie en leden van de veiligheidsdiensten;
- ▶ de implementatie van een programma voor daders van huiselijk geweld in de gevangenis ([hier](#) beschikbaar);
- ▶ de ontwikkeling en inrichting van opvangvoorzieningen voor slachtoffers ([hier](#) beschikbaar); en
- ▶ activiteiten die op scholen worden uitgevoerd met betrekking tot geweld tegen vrouwen en geweld in intieme relaties, met inbegrip van de verspreiding van onderwijsmateriaal en opleidingsactiviteiten voor leerkrachten ([hier](#) beschikbaar).²²

Parlementaire vragen zijn ook gebruikt om informatie te verkrijgen over de implementatie van de Istanbul Conventie in Kroatië, Finland, Polen, Servië en andere landen.

Denemarken: opvolging van specifieke GREVIO-aanbevelingen

Deense parlementsleden hebben naar verluidt ongeveer 200 vragen gesteld over kwesties in verband met geweld tegen vrouwen tussen 2016 en 2019, waarvan 11 expliciet betrekking hadden op de Istanbul Conventie. Sommige vragen hadden betrekking op de follow-up die de regering heeft gegeven aan het [evaluatieverslag van GREVIO over Denemarken](#). Onder meer werd een vraag gesteld aan de minister van Kinderen en Sociale Zaken, naar het standpunt van de regering over de kritiek van GREVIO dat Denemarken geen adequate bescherming biedt aan vrouwen en kinderen die tijdens de voogdijprocedures te maken hebben gehad met huiselijk geweld van een echtgenoot(e) of een vader.

Onderzoeken

Een andere belangrijke manier voor het parlement om zijn controlefuncties uit te oefenen, is het starten van een thematisch onderzoek. Door gebruik te

21. Zie <http://questions.assemblee-nationale.fr/q14/14-38772QE.htm> (geconsulteerd op 23 okt 2019), alleen in het Frans.

22. De vragen (geconsulteerd op 23 okt 2019) zijn alleen beschikbaar in het Portugees op www.parlamento.pt/ActividadeParlamentar/Paginas/DetalhePerguntaRequerimento.aspx?BID=108338, www.parlamento.pt/ActividadeParlamentar/Paginas/Requerimento.aspx?BID=107673 en www.parlamento.pt/ActividadeParlamentar/Paginas/DetalhePerguntaRequerimento.aspx?BID=90884.

maken van hun enquêterecht kunnen parlementsleden dringende mensenrechtenkwesties onderzoeken die onder meer bezorgdheid wekken over de naleving door een land van zijn verplichtingen uit hoofde van de Istanbul Conventie (of andere internationale mensenrechtenverdragen).

Verenigd Koninkrijk: parlementair onderzoek naar de ratificatie

De parlementsleden in het Verenigd Koninkrijk hebben de procedures van schriftelijke vragen en antwoorden en schriftelijke verklaringen gebruikt om informatie te verkrijgen over de stand van zaken met betrekking tot de ratificatie van de Istanbul Conventie door het Verenigd Koninkrijk in beide kamers: het Lagerhuis en het Hogerhuis.²³

Italië: parlementaire enquêtecommissie vrouwenmoord

De Gemengde [Onderzoekscommissie voor vrouwenmoord](#) en alle vormen van gendergerelateerd geweld werd opgericht bij besluit van de Italiaanse Senaat in januari 2017 na de ratificatie door Italië van de Istanbul Conventie. De Senaat heeft de commissie opgedragen de omvang van gevallen van geweld tegen vrouwen die tot hun dood leiden, vast te stellen. Hierbij de verbanden te analyseren tussen dergelijke moorden, elke factor van structurele discriminatie en de institutionele reactie op alle vormen van geweld die aan zo'n fatale afloop voorafgaan. Het doel van dit onderzoek was driedelig:

- ▶ identificatie van de wettelijke en andere wijzigingen die nodig zijn om de belemmeringen voor een adequate preventie van het verschijnsel weg te nemen;
- ▶ doeltreffende bescherming van vrouwen; en
- ▶ snelle compensatie voor de schadelijke gevolgen die zijn ontstaan.

De commissie heeft haar eerste [verslag](#) in maart 2018 aangenomen. Het biedt een alomvattende evaluatie van dergelijke maatregelen in Italië en is een goed voorbeeld van de manier waarop een nationaal parlement de bepaling van artikel 70 van de Istanbul Conventie kan uitvoeren. In dit artikel wordt de rol van de nationale parlementen beschreven bij het toezicht op de maatregelen van een staat die partij is bij de tenuitvoerlegging van de conventie.²⁴

23. Zie www.parliament.uk/business/publications/written-questions-answers-statements/written-statement/Commons/2018-10-30/HCWS1048/ en www.parliament.uk/business/publications/written-questions-answers-statements/written-statement/Lords/2018-10-30/HLWS1018/ (geconsulteerd op 23 okt 2019).

24. Voor het onderzoek naar femicide, zie <http://senato.it/leg18/4943?dossier=2310> (geconsulteerd op 23 okt 2019).

De voordelen van onderzoek

Een holistisch parlementair onderzoek kan helpen bij het verzamelen van de broodnodige informatie en gegevens, door het verzamelen van mondelinge en schriftelijke bewijzen, het horen van getuigen en het afleggen van bezoeken, bijvoorbeeld aan opvangcentra voor vrouwen.

De bevindingen van een onderzoek helpen om tekortkomingen in de naleving van de minimumnormen voor mensenrechten door de staat op te sporen en helpen zo bij het formuleren van nieuwe wetten en beleid.

Door het bevorderen van een op bewijs gebaseerd begrip van de uitdagingen en mogelijke oplossingen, kunnen onderzoeken de basis vormen voor publieke voorlichtingscampagnes.

Als het bewijsmateriaal op een zodanige manier wordt gepresenteerd dat het toegankelijk is voor grotere delen van de samenleving, kan het bijdragen aan het benadrukken van de voordelen van de Istanbul Conventie en kan het heersende misvattingen tegengaan.

Regelmatige rapportage van de overheid

In veel gevallen vertrouwen parlementsleden op gegevens en informatie van de uitvoerende macht om hun toezichtsrol te vervullen. Dit komt doordat de regering het nationale beleid coördineert, verslag uitbrengt aan en rechtstreeks samenwerkt met GREVIO en de staat vertegenwoordigt in het Comité van de partijen. De uitvoerende macht beschikt dus over informatie die onder de aandacht van het parlement moet worden gebracht om de evenwichtige controlemechanismen doeltreffend te laten functioneren. De parlementsleden moeten daarom van de regering eisen dat zij de parlementaire betrokkenheid bij het toezicht op de uitvoering van de Istanbul Conventie vergemakkelijkt.

Wat kan je doen?

- ▶ Vraag de uitvoerende macht om regelmatig verslag uit te brengen over de naleving door de staat van zijn verplichtingen in het kader van de internationale mensenrechtenverdragen in het algemeen en de Istanbul Conventie in het bijzonder.
- ▶ Stel vragen over de implementatie van de Istanbul Conventie tijdens debatten over (jaarlijkse) mensenrechtenrapporten die door de uitvoerende macht aan het parlement worden voorgelegd.

Albanië: de uitvoerende macht brengt verslag uit aan het parlement over de implementatie van de conventie

In Albanië vraagt een bijzondere subcommissie voor de gelijkheid van mannen en vrouwen en de preventie van geweld tegen vrouwen regelmatig informatie aan de bevoegde ministeries over bijvoorbeeld de uitvoering van de nationale strategie voor de gelijkheid van mannen en vrouwen en het bijbehorende actieplan. Ook wordt informatie gevraagd over het proces van verslaglegging aan het VN-comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen (CEDAW-comité) en de follow-up van de aanbevelingen van het CEDAW-comité met betrekking tot Albanië.

5.2.3. Budgettaire actie: zorgen voor adequate financiering van diensten en ondersteuning van het maatschappelijk middenveld

Om gendergerelateerd geweld resoluut te bestrijden, zijn passende financiële middelen nodig. Door toe te treden tot de Istanbul Conventie nemen de staten een juridisch bindende verplichting op zich om een breed scala van ondersteunende en beschermingsdiensten voor slachtoffers en getuigen van huiselijk geweld - en andere vormen van geweld - tegen vrouwen op te richten en te verbeteren. Zij moeten ook ervoor zorgen dat alle relevante actoren op een gecoördineerde wijze werken. Deze verplichting moet worden omgezet in begrotingstoewijzingen aan de betrokken ministeries of andere entiteiten. Bij het vaststellen van nationale beleidsprioriteiten hebben de parlementsleden de verantwoordelijkheid om een begroting vast te stellen die voldoende middelen bevat om gendergerelateerd geweld te voorkomen en slachtoffers te ondersteunen.

Oostenrijk: genderbewuste budgettering ter bevordering van de doelstellingen van de conventie

In de federale grondwet van Oostenrijk is de doelstelling van de feitelijke gelijkheid van vrouwen en mannen in de begrotingsplanning vastgelegd, en de genderbudgettering wordt op systematische wijze uitgevoerd. Elk federaal ministerie moet bij het opstellen van zijn begroting een aantal doelstellingen formuleren, waarvan er één verband moet houden met de gelijkheid van mannen en vrouwen. Zo is elk ministerie verplicht na te gaan hoe zijn activiteiten zich verhouden tot gendergelijkheid en doelstellingen en indicatoren te ontwerpen om gendergelijkheid in de budgettering te

bevorderen.²⁵ De Istanbul Conventie is in deze doelstellingen ingebed onder de noemer “verbetering van de algemene gendergelijkheid, met inbegrip van economische gelijkheid voor vrouwen, verdere ontwikkeling van non-discriminatie en het inperken van geweld”. Maatregelen om deze doelstelling te bereiken worden in het begrotingsdocument vermeld om te zorgen voor een laagdrempelige toegang tot adviesdiensten voor vrouwen en meisjes, advies en zorg voor vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld en om programma’s voor geweld tegen vrouwen te coördineren.

“Het Parlement keurt de staatsbegroting jaarlijks goed, maar kan er kleine aanpassingen aan doen. Een dergelijke toevoeging werd geïnitieerd door een lid van de Finse PACE-delegatie, en het resulteerde in extra middelen [die ter beschikking worden gesteld] voor safe houses”. (antwoord van de Eduskunta aan het [Europees Centrum voor Parlementair Onderzoek en Documentatie](#), mei 2019)

Uit de evaluaties van GREVIO is gebleken dat regeringen de uitdrukkelijk aangegane verplichtingen om gendergerelateerd geweld te bestrijden, niet hebben afgestemd op de nodige financiële middelen. In sommige landen hebben bezuinigingen op de financiering van de politie geleid tot bezuinigingen op gespecialiseerde eenheden voor huiselijk geweld of seksuele misdrijven. In andere landen blijft de overheidsfinanciering voor opvanghuizen en diensten die vrouwen en kinderen nodig hebben om te ontsnappen aan gewelddadige relaties, volstrekt ontoereikend. Bredere bezuinigingen op de staatsfinanciering voor vrouwenrechtenorganisaties en andere mensenrechten-NGO’s hebben het vermogen van die organisaties om slachtoffers te steunen, onder druk gezet. Dit heeft niet alleen zeer schadelijke gevolgen voor de slachtoffers – financieringstekorten kosten letterlijk levens – maar het is ook kortzichtig. Uit onderzoek is gebleken dat gendergerelateerd geweld een blijvende negatieve impact heeft op onze economieën (in termen van gezondheidskosten, werkverzuim en andere zeer tastbare kosten) en dus voor onze samenlevingen als geheel.²⁶

25. Zie voor meer informatie United Nations Rule of Law, Austria: Gender budgeting, beschikbaar op: www.un.org/ruleoflaw/blog/portfolio-items/austria-gender-budgeting/ (geconsulteerd op 23 oktober 2019).

26. Zie bijvoorbeeld Raad van Europa, Afdeling Gelijkheid, [Overzicht van studies over de kosten van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld](#), oktober 2014 (geconsulteerd op 23 oktober 2019).

Wat kan je doen?

- ▶ Zorg ervoor dat budgettaire zorgen geen voorrang krijgen op het effectief bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.
- ▶ Stel budgetten vast met passende middelen voor programma's, diensten en beleid die gericht zijn op de behoeften van slachtoffers van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.
- ▶ Zorg ervoor dat in de nationale begrotingen rekening wordt gehouden met het feit dat huiselijk geweld onevenredig veel vrouwen treft.
- ▶ Financier vrouwenrechtenorganisaties en zelforganisaties naar behoren.
- ▶ Benoem in de commissies bevoegd voor financiën leden die zich bewust zijn van zaken die verband houden met gendergelijkheid en die begrijpen hoe dit laatste een voorwaarde is voor het uitbannen van geweld tegen vrouwen..

5.2.4. Meer bewustmaken en allianties opzetten om gendergerelateerd geweld aan te pakken

Het creëren van samenlevingen zonder gendergerelateerd geweld is niet een taak voor politici en wetgevers alleen. Maar, als politieke figuren en opinie-leiders, moeten parlementsleden een voortrekkersrol spelen bij het vergroten van de bewustwording over de gevolgen van geweld tegen vrouwen, door het verbreken van de stilte en het stigma dat die kwestie omringt, en door het betwisten van stereotypen. Zij moeten het voortouw nemen in de richting van duurzame oplossingen. De Istanbul Conventie zelf is een krachtig instrument voor bewustmaking en belangenbehartiging.

De parlementaire netwerken van vrouwen: een drijvende kracht achter de hervormingen

In veel parlementen in de lidstaten van de Raad van Europa zijn lovenswaardige inspanningen gedaan om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld aan te pakken. Heel vaak zijn het vrouwelijke parlementsleden die de belangrijkste actoren voor verandering zijn: zij stellen nieuwe wetgeving voor, initiëren bewustmakingscampagnes, roepen op tot debatten, werken nauw samen met het maatschappelijk middenveld en doen andere inspanningen om dit probleem aan te pakken. In verschillende parlementen zijn vrouwelijke afgevaardigden uit het hele politieke spectrum bijeengekomen rond thema's waarover zij het allemaal eens kunnen zijn: het bevorderen van gendergelijkheid en gezondheid van vrouwen, en het bestrijden van

geweld tegen vrouwen. In Frankrijk, bijvoorbeeld, is er een delegatie voor de rechten van de vrouw in zowel de [Senaat](#) als de [Nationale Vergadering](#).²⁷

Oostenrijk: parlementsleden die aandringen op de implementatie van de conventie

In februari 2014, drie maanden na de ratificatie van het verdrag door Oostenrijk, hebben vrouwelijke leden van de Sociaal-Democratische Fractie in de Nationale Raad van Oostenrijk een van hun regelmatige “vrouwen-ontbijten” gebruikt om aan te dringen op een snelle uitvoering van de conventie. Zij verzamelden handtekeningen van parlementsleden die zich ertoe verbonden hebben de omzetting van de normen van de Istanbul Conventie in nationale wetten en beleid te bevorderen. Hun actie droeg bij aan het vergroten van de zichtbaarheid van de Istanbul Conventie en bood steun aan de [regionale belangenbehartiging campagne](#) van zo’n 30 NGO’s en NGO-netwerken, “[I sign](#)”.²⁸

Versterking van de parlementaire kennis

Het is van cruciaal belang dat parlementsleden zelf een goed begrip hebben van gendergerelateerd geweld, als een endemisch verschijnsel dat onze samenlevingen bedreigt, en van de verplichtingen die de Istanbul Conventie aan de wetgever oplegt. Zij dienen betrouwbare (kwalitatieve en kwantitatieve) informatie over geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te zoeken en verder te verspreiden. Dit is vooral nodig omdat het verzamelen en analyseren van gegevens voorwaarden zijn voor het vormgeven van een op feiten gebaseerd beleid dat in staat is om de vastgestelde uitdagingen het hoofd te bieden..

De bewustwording vergroten, een gecoördineerde aanpak bevorderen en steunen

Dankzij het platform dat zij als gekozen vertegenwoordigers hebben, zijn parlementsleden ook in een goede positie om de oorzaken en gevolgen van gendergerelateerd geweld onder de aandacht te brengen van degenen die de

27. Zie www.senat.fr/commission/femmes/ (Senate) en www2.assemblee-nationale.fr/15/les-delegations-comite-et-office-parlementaire/delegation-aux-droits-des-femmes/block/41832 (National Assembly) (geconsulteerd op 23 okt 2019).

28. Meer informatie over de talrijke advocacy-acties die in de meeste Balkanstaten in het kader van deze campagne worden uitgevoerd op de website „[I sign](http://www.potpisujem.org/eng/about_the_campaign.html)” (op www.potpisujem.org/eng/about_the_campaign.html), Facebook pagina (op www.facebook.com/ISignCampaign), Twitter-handvat (op <https://twitter.com/ISignCampaign>) en in het eindrapport (op www.potpisujem.org/doc/84ec66436b12343cf69d1ec1671a123a.pdf) (geconsulteerd op 23 okt 2019).

beloften van de conventie moeten nakomen, en om hen meer bewust te maken van de manier waarop de Istanbul Conventie dit wil aanpakken. Deze omvatten:

- ▶ politie en andere eerstehulpverleners tegen geweld;
- ▶ beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg, consultants, maatschappelijk werkers en anderen die zorg en ondersteuning bieden aan vrouwen die geweld hebben doorstaan en aan getuigen;
- ▶ rechtshandhaving, rechters, openbare aanklagers en andere justitiële actoren die strafrechtelijke bepalingen handhaven; en
- ▶ leraren en ambtenaren van het openbaar onderwijs die verantwoordelijk zijn voor het ontwerpen van lesmateriaal over gendergelijkheid, geweldloze conflictoplossing in interpersoonlijke relaties en gendergerelateerd geweld.

Voorlichting en contacten met het publiek

Het is belangrijk om contact te leggen en betrokken te zijn bij alle leden van de samenleving: om het bewustzijn te vergroten over geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld; de vele vormen van geweld en de impact op vrouwen, gezinnen en de samenleving als geheel; om de stilte, taboes en het stigma rond dergelijk geweld te doorbreken; om genderstereotypen en de ongelijkheid aan de wortel ervan aan te pakken.

Als gekozen vertegenwoordigers van het volk die rechtstreeks contact hebben met hun kiesdistricten, kunnen parlementsleden publieke steun tot stand brengen voor de implementatie van de Istanbul Conventie en voor bredere maatregelen om gendergerelateerd geweld uit te bannen. Een belangrijke manier om dit doel te bereiken is door allianties te vormen – over partijgrenzen heen en buiten de grenzen van de staatsautoriteiten. Parlementsleden kunnen gelijkgestemde vertegenwoordigers van de autoriteiten, nationale mensenrechteninstellingen of ombudsmannen, justitie, rechtshandavingsinstanties, de uitvoerende macht, NGO's en andere maatschappelijke organisaties, de media en de academische wereld bij elkaar brengen om van de implementatie van de Istanbul Conventie een inclusieve en holistische inspanning te maken.

“Leden van de nationale parlementen ... moeten prominenter, luider en zichtbaarder zijn in de media om de Istanbul Conventie te promoten en uit te leggen aan het grote publiek en om het werkelijke doel, de verwezenlijkingen en de toegevoegde waarde ervan uit te leggen”. (“De Overeenkomst van Istanbul inzake geweld tegen vrouwen: successen en uitdagingen”).²⁹

29. Pace Report, 8 juni 2019, Doc. 14908, §73. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=27718&lang=EN>.

Door samen te werken met het maatschappelijk middenveld en internationale deskundigen en door op zoek te gaan naar de expertise van hun collega's in andere landen, kunnen parlementsleden het publiek bewust maken van de vraag waarom het belangrijk is om genderongelijkheid en geweld tegen vrouwen aan te pakken. Tegelijkertijd kunnen zij kennis opbouwen op basis van deskundig advies om hen te informeren in hun beleids- en besluitvormingsprocessen.

Er zijn weinig grenzen aan de middelen die parlementsleden kunnen inzetten om alle leden van de samenleving te helpen geweld tegen vrouwen in al zijn vormen te erkennen, zich tegen het geweld uit te spreken en de slachtoffers waar mogelijk en passend te steunen. Mogelijkheden variëren van het creëren van onlinecampagnes, het vestigen van de aandacht van de media op het onderwerp, deelnemen aan protesten, het organiseren van conferenties en nog veel meer.

Betrokkenheid van de actoren van het maatschappelijk middenveld

Vrouwenrechtenorganisaties en andere actoren uit het maatschappelijk middenveld moeten in elke fase van de parlementaire werkzaamheden in verband met de Istanbul Conventie worden betrokken, vanaf het eerste beleidsontwerp tot en met de uitvoering en het toezicht, met inbegrip van de follow-up van de bevindingen van GREVIO. De actoren van het maatschappelijk middenveld moeten worden aangemoedigd om:

- ▶ schaduwrapporten in te dienen bij GREVIO;
- ▶ hun standpunten kenbaar te maken en bewijzen voor te leggen aan parlementaire commissies;
- ▶ deel te nemen aan en het woord te voeren in relevante parlementaire commissies, werkgroepen en plenaire vergaderingen;
- ▶ (formele en informele) stimuleringsactiviteiten te organiseren om bewijsmateriaal te verzamelen en informatie te verspreiden.

Er is bewijs en steeds meer erkenning voor het feit dat vrouwen alleen de strijd tegen gendergerelateerd geweld niet kunnen winnen. Het beëindigen van geweld tegen vrouwen is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle leden van onze samenleving. Belangrijk is dat mannen en jongens een kritische aanjager van verandering kunnen zijn.³⁰ Een alomvattende reactie op gendergerelateerd geweld moet daarom niet alleen vrouwen versterken, maar ook mannen actief

30. Wereldgezondheidsorganisatie (2007), mannen en jongens betrekken bij het veranderen van gendergebaseerde ongelijkheid in de gezondheid: gegevens uit programma-interventies, beschikbaar op: www.who.int/gender/documenten/Engaging_men_boys.pdf (geconsulteerd op 24 okt 2019).

betrekken om de gedragsverandering tot stand te brengen in ons collectieve begrip van gendergelijkheid dat nodig is om de sociale normen uit te bannen die geweld veroorzaken en bestendigen. Aangezien geweld tegen vrouwen overwegend door mannen wordt gepleegd, is het van cruciaal belang dat mannen zich inzetten voor het uitbannen van genderstereotypen. Ook dat zij andere mannen beïnvloeden, positief gedrag laten zien en actief deelnemen aan het opstellen en uitvoeren van programma's die gericht zijn op het voorkomen en uitbannen van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen. Mannelijke parlementsleden moeten in dit opzicht het goede voorbeeld geven.

«Vrouwenrechten creëren een betere, eerlijkere samenleving voor iedereen... vrijheid voor vrouwen gaat niet ten koste van mannen, maar is ook in hun voordeel.»³¹

5.3. Parlementaire betrokkenheid bij het toezicht door GREVIO

Iedere analyse van wetgeving of beleid om de verenigbaarheid met de eisen van de Istanbul Conventie te waarborgen en het toezicht op de uitvoeringsmaatregelen te waarborgen, mag geen eenmalige taak zijn, maar is een voortdurende opdracht. Omdat GREVIO doorgaat met het publiceren van basisevaluatierapporten, is er een toenemend bewijs van betrokkenheid van het parlement bij het toezichtproces en zijn er meer goede praktijken waarvan parlementsleden kunnen leren en die ze kunnen overnemen in hun eigen parlementen.

5.3.1. Tijdens de verslaglegging door de staten, landenbezoeken en staatsdialoog

Het toezicht van GREVIO omvat verschillende elementen (zie afdeling 4 en figuur 1), en bijna elke fase van het proces biedt een kans voor proactieve betrokkenheid van parlementsleden. De eerste stap in het monitoringproces is het opstellen en indienen van het staatsrapport. Er is geen reden om dit alleen als een taak voor de uitvoerende macht te beschouwen. Om de [vragenlijst](#) van GREVIO goed te kunnen beantwoorden, zullen vrijwel altijd informatie en gegevens van verschillende overheidsinstanties moeten worden verzameld.

31. Verklaring van secretaris-generaal Thorbjørn Jagland van de Raad van Europa tijdens de conferentie over de rechten van de vrouw op het kruispunt: versterking van de internationale samenwerking om de kloof tussen de rechtskaders en de tenuitvoerlegging ervan te dichten, Straatsburg, 24 mei 2019, <https://www.coe.int/en/web/genderequality/strasbourg-conference-may-2019>.

Parlementaire commissies kunnen proactief aanbieden om input te leveren bij het opstellen van het staatsrapport. Dit is een onderbenutte vorm van betrokkenheid. Het kan ertoe bijdragen dat lacunes in de wetgeving en andere tekortkomingen die door het parlement zijn vastgesteld, worden opgespoord.

Wat kan je doen?

- ▶ Vraag de regering om het parlement op de hoogte te brengen van eventuele verzoeken om informatie van GREVIO.
- ▶ Bied input in het staatsrapport aan voordat het aan GREVIO wordt voorgelegd.
- ▶ Ga in gesprek met de leden van GREVIO door hen uit te nodigen voor gedachtewisselingen, conferenties of andere activiteiten die in uw parlement worden georganiseerd.

Finland: betrekken van het parlement bij de staatsrapportage

Het Finse parlement werd in de gelegenheid gesteld zich uit te spreken over de implementatie van de Istanbul Conventie. De regering stuurde het parlement een verzoek om een advies over haar [evaluatieverslag](#). Het verzoek werd gericht aan de Commissie constitutioneel recht, aan de Finse delegatie in de Parlementaire Vergadering en aan de Human Rights Group. Het conceptverslag van de regering werd ook voor commentaar aan het parlement voorgelegd. In zijn bijdrage aan het staatsverslag heeft het parlement onder meer gewezen op de rol van het [netwerk van vrouwelijke parlementsleden](#) bij het indienen van een motie tot wijziging van de wettelijke definitie van verkrachting die gebaseerd is op het ontbreken van instemming, zoals vereist door de Istanbul Conventie.

Andere mogelijke vormen van betrokkenheid zijn persoonlijke uitwisselingen en raadplegingen tussen GREVIO-leden en geïnteresseerde nationale parlementsleden. Dergelijke bijeenkomsten hebben plaatsgevonden tijdens verschillende staatsbezoeken van GREVIO.

Frankrijk: ontmoeting met de delegatie van GREVIO tijdens het staatsbezoek

De Franse regering heeft in april 2018 haar verslag over de implementatie van het verdrag aan GREVIO voorgelegd. De deskundigen van GREVIO hebben in oktober 2018 een landenbezoek gebracht aan Frankrijk. Tijdens dit bezoek heeft de GREVIO-delegatie een ontmoeting gehad met de voorzitters van de delegaties voor vrouwenrechten van de Nationale Vergadering en van de Senaat.

Deze directe vorm van betrokkenheid heeft verschillende voordelen. Het biedt parlementsleden de gelegenheid om:

- ▶ meer te leren over het toezicht door GREVIO;
- ▶ advies in te winnen en feedback te krijgen van een onafhankelijke deskundige over een lopende of voorgenomen parlementaire actie op het gebied van de bestrijding van geweld tegen vrouwen;
- ▶ te vernemen hoe andere landen soortgelijke uitdagingen als in eigen land hebben aangepakt; en
- ▶ elke onvolledige of onnauwkeurige verklaring van de uitvoerende macht met betrekking tot de stand van zaken bij de implementatie van de Istanbul Conventie aan te vullen of bij te sturen.

5.3.2. Actie ondernemen de rapporten en conclusies van GREVIO op te volgen

Wat kan je doen?

De passende parlementaire follow-up van een GREVIO-verslag moet ten minste de volgende stappen omvatten:

- ▶ Vraag de regering het verslag van GREVIO snel te vertalen en aan het parlement te doen toekomen;
- ▶ Houd mondelinge debatten in aanwezigheid van ministers en vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld;
- ▶ Kom vervolgmaatregelen overeen, met inbegrip van een tijdschema;
- ▶ Breng het verslag van GREVIO onder de aandacht van de belanghebbers en het grote publiek.

In de rapporten van GREVIO wordt gewezen op positieve initiatieven om alle vormen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld op nationaal niveau te voorkomen en te bestrijden. Het is essentieel dat de rapporten ook tekortkomingen signaleren en concrete voorstellen doen om vooruitgang te boeken om een einde te maken aan gendergerelateerd geweld. Hun bevindingen moeten, naast de aanbevelingen van het Comité van de partijen, worden opgevolgd door passende wet- en beleidshervormingen. Zij leveren ook bewijsmateriaal, met politiek en deskundig advies, dat kan worden gebruikt tijdens debatten over de toewijzing van middelen voor strategieën en actieplannen om een einde te maken aan geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Daarom is het belangrijk dat alle parlementsleden, ongeacht of zij lid zijn van de commissie(s) die specifiek belast is (zijn) met gendergelijkheid en vrouwenrechtenkwesties, kennis nemen van de beoordeling van GREVIO. Dit zal hen helpen om op parlementair niveau actie te ondernemen, met name het volgende.

Eis een snelle vertaling van de GREVIO rapporten

De Istanbul Conventie vereist dat de rapporten van GREVIO met het parlement worden gedeeld. Over het algemeen voldoen de regeringen aan deze eis. Dit gezegd zijnde, zijn soms vertalingen van rapporten niet onmiddellijk beschikbaar voor de wetgever. Vertragingen belemmeren het vermogen van parlementsleden om onmiddellijk na de publicatie van het verslag betrokken te worden om ervoor te zorgen dat de conclusies van GREVIO bekend worden gemaakt en dat er een goede follow-up van de rapporten wordt gewaarborgd. Parlementsleden kunnen en moeten proactief eisen dat de uitvoerende macht onverwijld het GREVIO rapport in alle officiële talen ter beschikking stelt. Parlementsleden moeten ook eisen dat de rapporten van GREVIO in minderheidstalen worden vertaald.

“[De] autoriteiten in veel landen die we hebben beoordeeld vinden onze rapporten ... zeer nuttig voor een betere implementatie van het verdrag. Ze vinden onze aanbevelingen concreet, en ze zijn blij dat ze hen kunnen begeleiden op hun weg naar een betere uitvoering van het verdrag. Wat willen we nog meer? Het werkt zoals het hoort te werken.” (Feride Acar, voormalig voorzitter van GREVIO, video-interview, Straatsburg, mei 2019)

Zweden: bewustmaking van het parlement van de GREVIO rapporten

Het evaluatieverslag van GREVIO over Zweden is in het Zweeds gepubliceerd op de website van de [Zweedse regering](#), met inbegrip van een link naar de website van de [Raad van Europa](#) en de [volledige tekst van het verslag in het Engels](#). Een volledige samenvatting van de 41 bevindingen van GREVIO is ook in het Zweeds vertaald en op de website van de regering gepubliceerd. Terwijl de volledige tekst van het evaluatieverslag van GREVIO werd vertaald, met het oog op toezending aan de betrokken actoren, werd de informatie over de uitvoerende follow-up van de evaluatie van GREVIO samen met de schriftelijke rapporten in het Engels naar het secretariaat van de Commissie voor de Justitie gestuurd.

Start mondelinge debatten over het GREVIO rapport

Een belangrijke stap in de richting van het vaststellen van de noodzaak van parlementaire actie om uitvoering te geven aan de bevindingen van GREVIO is het houden van een mondeling debat na de publicatie van het verslag van GREVIO. Dergelijke debatten kunnen plaatsvinden in commissies of in de plenaire vergadering. Zij moeten worden gehouden in aanwezigheid van ministers en openstaan voor vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld en de media, om te zorgen voor transparantie en inclusieve

dialogoog over de beoogde follow-up van de bevindingen van de groep experts. Het is raadzaam dat de parlementen de NGO's die schaduwrapporten bij GREVIO hebben ingediend, uitnodigen om hun mening over het verslag van de GREVIO kenbaar te maken.

Turkije: bespreking van het GREVIO rapport GREVIO in het parlement

In Turkije was het rapport van GREVIO het onderwerp van een debat in het parlement. Een maand na de publicatie van het [evaluatieverslag](#) heeft de [Commissie gelijke kansen voor vrouwen en mannen](#) het rapport bestudeerd en besloten een subcommissie voor de effectieve implementatie en monitoring van de Istanbul Conventie op te richten. Deze laatste heeft met de toenmalige voorzitter van GREVIO, Feride Acar, van gedachten [gewisseld](#) over de ontwikkeling van internationale standaarden inzake geweld tegen vrouwen, de bepalingen van de Istanbul Conventie en de follow-up van de rapporten van GREVIO.

Zorg voor follow-up

Ook al zijn debatten belangrijk, op zich zullen ze zelden tot veelbetekende actie leiden. De bevoegde commissie(s) moeten daarom teksten aannemen, bijvoorbeeld een resolutie, mogelijk naast een reeks aanbevelingen aan de uitvoerende macht. Dit kan in verschillende vormen, bijvoorbeeld:

- ▶ een parlementair actieplan voor het uitbannen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, waarin rekening wordt gehouden met de bevindingen van GREVIO en waarin een tijdschema voor de implementatie wordt vastgesteld;
- ▶ voorstellen voor de herziening van andere nationale actieplannen waarbij rekening wordt gehouden met de prioritaire gebieden die door GREVIO-experts zijn aangewezen; en
- ▶ ervoor zorgen dat de regering regelmatig verslag uitbrengt over de vooruitgang die is geboekt bij de implementatie van de bevindingen van GREVIO.

Albanië: bespreking van het rapport van GREVIO in het parlement

Slechts tien dagen na de publicatie van het eerste [\(basis\)evaluatieverslag](#) van GREVIO over Albanië heeft het Albanese parlement een [resolutie](#) aangenomen over "het veroordelen van geweld tegen vrouwen en meisjes en het vergroten van de doeltreffendheid van wettelijke mechanismen voor de preventie ervan". Overeenkomstig deze resolutie heeft het parlement een permanente subcommissie voor gendergelijkheid en de preventie van geweld tegen vrouwen opgericht, die een gedetailleerd actieplan heeft

opgesteld om de uitvoering van het GREVIO-rapport en de bevindingen van de CEDAW-commissie te waarborgen. Het actieplan van de subcommissie wordt uitgevoerd in partnerschap en coördinatie met de parlementaire alliantie voor vrouwen en andere parlementaire subcommissies.³²

Oostenrijk: bespreking van het GREVIO rapport in het parlement

GREVIO heeft in 2017 het [monitoringverslag](#) met betrekking tot Oostenrijk uitgebracht. Het rapport is in het [Duits vertaald](#) en naar behoren aan het parlement voorgelegd, samen met de [vertaling](#) van de [aanbevelingen](#) die door het Comité van de Partijen zijn aangenomen. Het Comité voor de mensenrechten van de Nationale Raad heeft in december 2018 een [debat](#) over het verslag gehouden, waaraan een lid van GREVIO en een deskundige van een Oostenrijkse NGO hebben deelgenomen. Tijdens het debat beloofde de minister van Vrouwenzaken meer geld uit te trekken voor de preventie van geweld en voor interventiecentra. Vervolgens werd het verslag in de plenaire vergadering [besproken](#) en erkend en nam de Nationale Raad unaniem een resolutie aan.

Portugal: wetgevingsmaatregelen naar aanleiding van het GREVIO rapport

De nationale vergadering van Portugal heeft proactief gevolg gegeven aan het [eerste evaluatieverslag](#) van GREVIO en aan de [aanbevelingen van het Comité van de Partijen](#). Een studiegroep - de [Grupo de Trabalho - Alterações Legislativas - Crimes de Perseguição e Violência Doméstica](#) - werd opgericht door de Commissie constitutionele zaken, rechten en vrijheden om te werken aan 18 wetgevingsinitiatieven inzake gendergerelateerd en huiselijk geweld, die na de publicatie van het rapport van GREVIO en van officiële statistieken over dit onderwerp ter goedkeuring aan het parlement zullen worden voorgelegd.

Verspreid de boodschap

Tenslotte kunnen parlementsleden het rapport van GREVIO op grote schaal verspreiden onder geïnteresseerde groepen. Naast het volledige rapport zouden samenvattingen en informatie over parlementaire follow-up openbaar moeten zijn, zowel op de website van het parlement als via sociale media.

32. Zie ook M. Llubani, Mapping of Policy and Legislation on Violence against Women and the Istanbul Convention in Albania, een publicatie van de European Women's Lobby (undated), te vinden op www.womenlobby.org/IMG/pdf/ewl-albania_report_web.pdf (geconsulteer op 24 okt 2019).

Persconferenties kunnen de publieke belangstelling wekken voor de bevindingen van GREVIO en de parlementaire actie om implementatie ervan te verzekeren, en de doelmatigheid van inspanningen om gendergerelateerd geweld aan te pakken en te beëindigen, te vergroten.

Introductie van de GREVIO rapporten in andere fora

Sommige parlementsleden dragen verschillende petten: ze kunnen lid zijn van regionale of internationale parlementaire vergaderingen, als bestuurslid van NGO's fungeren, aangesloten zijn bij vakbonden of beroepsorganisaties of actieve aanhangers zijn van andere maatschappelijke organisaties en organisaties die de gelijkheid van mannen en vrouwen bevorderen en zich inzetten om een eind te maken aan geweld tegen vrouwen. Deze opeenstapeling van functies kan het gemakkelijker maken om de GREVIO rapporten bekend te maken bij een breder publiek. In Oostenrijk bijvoorbeeld heeft een lid van het Comité voor mensenrechten en gelijke kansen van de Nationale Raad, dat ook lid is van de Oostenrijkse delegatie in PACE, de gevolgen van het basisevaluatieverslag van GREVIO over Oostenrijk voor een vrouwenrechtenorganisatie waarbij zij betrokken is, geanalyseerd.

5.4. Welke structuren en mechanismen zijn er om de implementatie te bevorderen?

Een belangrijke mijlpaal in de Istanbul Conventie is dat ze zowel aan de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa als aan de nationale parlementen een rol toekent bij het toezicht op de implementatie ervan (zie §4.4 hierboven). Enkele parlementen hebben deze taak aan speciale subcommissie toevertrouwd. Het parlement van Albanië heeft bijvoorbeeld een subcommissie gendergelijkheid en de preventie van geweld tegen vrouwen. In Turkije is na de publicatie van het evaluatieverslag van GREVIO een subcommissie voor de effectieve implementatie en monitoring van de Istanbul Conventie opgericht.

Vooruitgebreide parlementaire controle op de implementatie van de Istanbul Conventie en de follow-up van de bevindingen van GREVIO is niet vereist dat parlementen nieuwe structuren opzetten of specifieke mechanismen invoeren. In paragraaf 5.3 hebben we gezien dat zelfs bij de afwezigheid van een specifieke interne follow-upprocedure de parlementsleden over een overvloed aan instrumenten beschikken om de implementatie van de Conventie te onderzoeken en eraan bij te dragen. Bovendien hebben de doelstellingen om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden en de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen als voedingsbodem voor geweld uit te bannen, raakvlakken met vele thema's, waaronder gezondheid, sociale en economische zaken, en juridische en constitutionele zaken. Terwijl de

primaire verantwoordelijkheid voor deze kwesties vaak (expliciet of impliciet) behoort tot de bevoegdheden van de commissies die zich bezighouden met gendergelijkheidskwesties enerzijds, en mensenrechten of juridische zaken anderzijds, is het daarom alleen maar logisch dat andere commissies de kwesties oppakken die behoren tot hun respectievelijke bevoegdheden. Een dergelijke beleidsoverschrijdende aanpak komt in Europa vrij algemeen voor.

Als er geen blauwdruk is, hoe kunnen er dan parlementaire werkzaamheden worden georganiseerd om gendergerelateerd geweld te voorkomen en te bestrijden en de Istanbul Conventie te implementeren?

Hoe kunnen de parlementaire werkzaamheden met betrekking tot de Istanbul Conventie worden georganiseerd?

- ▶ Reik uit naar anderen. Een einde maken aan geweld tegen vrouwen is geen strijd tussen partijen, maar een strijd waarbij over de partijgrenzen heen moet worden samengewerkt. Allianties tussen partijen, of het nu gaat om parlementaire vrouwengroepen of nationale delegaties in de Parlementaire Vergadering, laten politiek leiderschap zien in belangrijke kwesties.
- ▶ Zorg ervoor dat het parlement vertegenwoordigd is in specifieke structuren die op het niveau van de uitvoerende macht zijn gevestigd. Op het meest elementaire niveau is het belangrijk dat de uitvoerende coördinatieorganen een contactpunt in het parlement oprichten om ervoor te zorgen dat de wetgever op de hoogte blijft van de vooruitgang en de uitdagingen bij de implementatie van de Istanbul Conventie.
- ▶ Betrek anderen bij de zaak. Werk samen met bondgenoten in de uitvoerende macht, de rechterlijke macht, gespecialiseerde dienstverleners, rechtshandhavinginstanties en in de media en het maatschappelijk middenveld.
- ▶ Verbind je met gelijkgestemde parlementsleden uit andere staten. Gebruik internationale fora om ideeën uit te wisselen en de impact te vergroten. De desbetreffende supranationale parlementaire vergaderingen worden vermeld onder „andere nuttige links” in bijlage 3.
- ▶ Krijg steun van parlementaire stafdiensten, waaronder onderzoeksdiensten die relevante statistieken en informatie kunnen verstrekken. De Raad van Europa kan, dankzij zijn interne deskundigheid op parlementair en intergouvernementeel niveau, ook steun verlenen (zie punt 6).
- ▶ Wees volhardend. Gendergerelateerd geweld en genderongelijkheid zijn helaas diep ingeworteld in onze samenlevingen. Parlementsleden moeten onophoudelijk aandringen op verandering.

Frankrijk: het werk van de Senaat buiten de commissies om

De Delegatie voor de Vrouwenrechten in de Franse Senaat heeft een algemene opdracht om de Senaat te informeren over de gevolgen van het regeringsbeleid voor de rechten van de vrouw en voor de gelijke kansen voor vrouwen en mannen. Zij kan informatierapporten opstellen en aanbevelingen doen, die wetgevende voorstellen of initiatieven kunnen zijn om de aandacht van de overheid te vestigen op wenselijke verbeteringen in het overheidsbeleid. Ze kan ook werken aan het toezicht op de uitvoering van wetten op het gebied dat onder haar bevoegdheid valt. Elk jaar vraagt zij haar leden na te denken over verschillende thema's in verband met de gelijkheid van mannen en vrouwen en de rechten van de vrouw. In 2018 was het thema van haar werk geweld tegen vrouwen, met de nadruk op seksueel en huiselijk geweld en vrouwelijke genitale verminking. Datzelfde jaar zijn er twee rapporten verschenen waarin expliciet wordt verwezen naar de Istanbul Conventie: "[Preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen: een maatschappelijke uitdaging](#)" en "[Vrouwelijke genitale verminking: een altijd aanwezige dreiging, een nog te versterken mobilisatie](#)".

5.5. Samenvattend

Parlementsleden zijn van cruciaal belang om ervoor te zorgen dat de visie van de Istanbul Conventie – een einde maken aan geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld – werkelijkheid wordt. Om dit te bereiken, moeten parlementsleden:

- ▶ positieve houdingen en gedrag laten zien, uitgesproken voorvechters van volledige gelijkheid tussen vrouwen en mannen zijn en alle vormen van gendergerelateerd geweld ondubbelzinnig aan de kaak stellen;
- ▶ gebruik maken van hun wetgevende, toezichts- en begrotingstaken om te zorgen voor de implementatie van de Istanbul Conventie en de follow-up van de bevindingen van GREVIO en de aanbevelingen van het Comité van Partijen;
- ▶ de Conventie binnen en buiten het parlement onder de aandacht brengen; en
- ▶ allianties opbouwen met vertegenwoordigers van andere overheidsorganen, maatschappelijke organisaties, academici, media en zelforganisaties.

6. Interne expertise en externe allianties

6.1. Interne expertise

Parlementsleden die actief betrokken zijn bij de bevordering van de rechten en garanties die zijn vastgelegd in de Istanbul Conventie, kunnen vertrouwen op interne en externe expertise. Ten eerste dragen het toezicht op de implementatie van het verdrag, de GREVIO rapporten en de aanbevelingen van het [Comité van Partijen](#) bij aan de uitbreiding van informatiebronnen, kennis, deskundigheid en goede praktijken. Ten tweede wordt de conventie steeds meer het voorwerp van academische studies en onderzoek. Ten derde blijven zowel GREVIO als de intergouvernementele sector – via de [Commissie voor gendergelijkheid](#), andere institutionele organen en structuren in de Raad van Europa en samenwerkingsactiviteiten – nuttige informatie en instrumenten ontwikkelen zoals studies, onderzoek, handboeken, factsheets en onlinemiddelen (zoals [HELP-cursussen](#)). Parlementsleden kunnen deze kennis benutten wanneer zij de ratificatie en de implementatie van de conventie bepleiten.

Parlementsleden kunnen ook rekenen op en profiteren van elkaars ervaring. Het [Parlementair Netwerk „Vrouwen vrij van geweld”](#) biedt een platform om dit te doen³³. Het Netwerk profiteert van de zeer uiteenlopende en rijke ervaring van parlementsleden uit de 47 lidstaten, maar ook van staten die waarnemer zijn en partners voor democratie. Of het nu gaat om evenementen die gericht zijn op peer-to-peer-uitwisseling, uitwisseling van standpunten met deskundigen, dienstverleners, rechtshandhaving, media, academische wereld, het maatschappelijk middenveld, de particuliere sector of andere belanghebbenden, het netwerk is een kans om kennis, allianties en partnerschappen op te bouwen.

Finland: jaarlijkse rapportage door PACE-afgevaardigden

Als een voorbeeld van goede praktijken stelt de Finse delegatie bij de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa een jaarverslag voor aan de plenaire vergadering van het Finse nationale parlement. In de daaropvolgende debatten kunnen de leden vragen stellen of opmerkingen maken over kwesties die verband houden met geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, en dat doen ze ook.

33. Voor het parlementaire netwerk „Vrouwen vrij van geweld”, zie www.assembly.coe.int/nw/Page-EN.asp?LID=WFFV (geconsulteerd op 25 okt 2019).

Parlementair leiderschap: de Parlementaire Vergadering en leden van het Parlementair Netwerk “Vrouwen vrij van geweld”.

De belangrijke rol die aan de Vergadering is toegekend bij het toezicht op de Istanbul Conventie en de actieve betrokkenheid van parlementsleden bij het parlementaire netwerk “Vrouwen vrij van geweld” creëren samen een kans en een verantwoordelijkheid voor parlementsleden om de conventie op nationaal niveau en in regionale en internationale fora te bevorderen, en om het bewustzijn en de zichtbaarheid van het werk van GREVIO te vergroten. De parlementsleden kunnen de stem van Straatsburg op de thuisbasis versterken. Zij kunnen een voortrekkersrol vervullen bij de hervormingen die erop gericht zijn de nationale wetgeving en praktijk in overeenstemming te brengen met de normen van het verdrag en de bekendheid van het werk van GREVIO binnen hun nationale delegaties vergroten. Zij kunnen op die manier een betekenisvolle link leggen tussen de nationale en de supranationale dimensie van dit proces, dat een passende follow-up van de PACE-resoluties omvat en tegelijkertijd misvattingen en opzettelijk opportunistische kritiek op de Conventie van Istanboel blootlegt en wegneemt.

6.2. Externe allianties en expertise

De Parlementaire Vergadering heeft nauwe partnerschappen en samenwerking met andere parlementaire netwerken in Europa en daarbuiten opgezet om de Istanbul Conventie te bevorderen en kwesties in verband met [seksisme, geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld aan te pakken](#). Alle parlementsleden kunnen profiteren van deze samenwerking. Naast de [Interparlementaire Unie](#), die een belangrijke bondgenoot van het PACE is geworden, kan en moet de samenwerking worden versterkt met andere regionale parlementaire vergaderingen met een mandaat om gendergerelateerd geweld aan te pakken³⁴.

Het [VN-platform](#) heeft tot doel de samenwerking tussen internationale en regionale mechanismen inzake geweld en discriminatie van vrouwen en meisjes verder te versterken, om ervoor te zorgen dat de nationale wetten en beleidsmaatregelen inzake geweld tegen vrouwen in de praktijk doeltreffend zijn. GREVIO is lid van het platform, en parlementsleden kunnen zoeken naar manieren om met het platform in contact te komen en te profiteren van de expertise en netwerken van haar leden.

34. Een lijst van relevante internationale en regionale vergaderingen is opgenomen in bijlage 3.

7. Conclusie

Geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld schenden veel rechten van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en andere internationale mensenrechteninstrumenten – van het recht op leven tot het recht op bescherming tegen onmenselijke behandeling door particulieren en tot het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven. Ondanks de bijna universele veroordeling van deze verschijnselen en herhaalde oproepen tot actie, blijven geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld wijdverbreid.

Toen de Istanbul Conventie op 1 augustus 2014 in werking trad, werd dit terecht gevierd als een mijlpaal op de weg naar het uitbannen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld in onze samenlevingen. Om het volledige potentieel van dit doel te benutten, moet het verdrag universeel worden geratificeerd en effectief worden uitgevoerd.

De leden van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, en met name de leden van het [Parlementaire Netwerk „Vrouwen vrij van geweld”](#), hebben het voortouw genomen bij het bevorderen van de conventie. Hun werk is vruchtbaar: bijna driekwart van de lidstaten van de Raad van Europa heeft dit historische verdrag geratificeerd. Toch mag geen enkele inspanning ontbreken om meer ratificaties en de implementatie van het verdrag in de praktijk te waarborgen. Er bestaat een algemene consensus over de positieve en tastbare impact van de conventie op wijzigingen op het vlak van wetgeving, beleid en gedrag. Er bestaat ook een algemene consensus over de noodzaak van verdere maatregelen om ervoor te zorgen dat de staten volledig voldoen aan de verplichtingen die zij zijn aangegaan bij de ratificatie van het verdrag.

Alle parlementsleden zijn door hun wetgevende, beleidsvormings-, toezichts- en begrotingsfuncties belangrijke belanghebbenden bij dit streven. Vrouwen moeten erop kunnen rekenen dat hun gekozen vertegenwoordigers een voortrekkersrol spelen bij het verdedigen van hun recht op een leven zonder geweld. Dit handboek bevat positieve voorbeelden van parlementaire betrokkenheid bij de ondersteuning van de conventie en bevat suggesties voor parlementaire acties en initiatieven. Laten we hopen dat het zal dienen als een praktisch instrument en inspiratie voor parlementsleden in en buiten Europa om de verplichtingen van de Istanbul Conventie om te zetten in maatregelen om een einde te maken aan geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

Bijlage 1

Checklist voor parlementsleden: hoe de Istanbul Conventie te ondersteunen?

Deze checklist kan worden gebruikt als een instrument voor zelfbeoordeling en als inspiratie voor manieren om de ratificatie en uitvoering van de Istanbul Conventie in uw eigen land en daarbuiten te bevorderen. Het moet worden gelezen in combinatie met de **“Wat kunt u doen?”** - onderdelen die verspreid zijn over dit handboek.

Positief gedrag laten zien

- ▶ Erken dat geweld tegen vrouwen de fundamentele mensenrechten schendt, een vorm van discriminatie is en een belediging is voor de menselijke waardigheid van vrouwen.
- ▶ Veroordeel ondubbelzinnig geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld in alle vormen.
- ▶ Erken dat geweld tegen vrouwen zowel een uiting is van historisch ongelijke machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen als een middel om deze ongelijkheden in stand te houden.
- ▶ Streef naar het overwinnen van ongelijkheid en discriminatie, onder meer door gelijke deelname van vrouwen aan besluitvormingsprocessen te bevorderen.
- ▶ Werk aan het veranderen van discriminerende attitudes en schadelijke stereotypes die gendergerelateerd geweld veroorzaken en bestendigen.
- ▶ Kom op voor de Istanbul Conventie, ga in tegen mythen en misvattingen met feiten over het werkelijke doel van de conventie en de positieve impact ervan op het beëindigen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

Versterking van inzicht in de Istanbul Conventie en van het vermogen om de conventie in het parlement te promoten

- ▶ Als uw land de Istanbul Conventie nog niet heeft geratificeerd, vraag dan de uitvoerende macht om de bestaande wetgeving, het beleid en de gerechtelijke en administratieve praktijk in kaart te brengen en te toetsen aan de vereisten van de Istanbul Conventie om de alle onverenigbaarheden te identificeren en de gevolgen van de ratificatie beter te begrijpen. Organiseer peer-to-peer uitwisselingen om de ratificatie van het verdrag te bevorderen.
- ▶ Als uw land de Istanbul Conventie heeft geratificeerd, neem dan contact op met parlementsleden uit lidstaten die het verdrag nog niet hebben geratificeerd en deel uw ervaring met het in overeenstemming brengen van de nationale wetten en beleidsmaatregelen met de standaarden van de conventie, evenals de positieve impact van het verdrag op de nationale wetgeving en beleid om een einde te maken aan gendergerelateerd geweld.
- ▶ Vestig de aandacht van het parlement op de oorzaken, vormen, omvang en gevolgen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, onder meer door deskundigen uit het maatschappelijk middenveld, GREVIO leden en slachtoffers van gendergerelateerd geweld uit te nodigen voor (open) hoorzittingen.
- ▶ Maak gendergelijkheid en de bestrijding van gendergerelateerd geweld een mainstream onderwerp in alle parlementaire mechanismen en processen.
- ▶ Zorg ervoor dat alle commissies kwesties in verband met geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld behandelen wanneer deze zich voordoen binnen hun bevoegdheid.
- ▶ Wijs de primaire verantwoordelijkheid voor de follow-up van de bevindingen van GREVIO toe aan een (op te richten of reeds bestaande) instantie of structuur.
- ▶ Zorg voor de vertaling van dit handboek en andere informatie bedoeld in Bijlage 3 in de officiële en minderheidstalen.

Het creëren van wetten en beleidsmaatregelen op basis van de standaarden van de Istanbul Conventie

- ▶ Zorg ervoor dat er een evaluatie wordt uitgevoerd om na te gaan welke wetwijzigingen nodig zijn om de standaarden van de Istanbul Conventie volledig in nationaal recht om te zetten.

- ▶ Maak een einde aan straffeloosheid van geweld tegen vrouwen en van huiselijk geweld door wetten in te voeren die alle vormen van gendergerelateerd geweld die onder het verdrag vallen en alle vormen van genderdiscriminatie op passende wijze verbieden en bestraffen.
- ▶ Zorg voor regelgeving waarmee een doeltreffend onderzoek en vervolging van daders van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld verzekerd is en zorg voor gerechtelijke procedures die slachtoffers en getuigen van dergelijk geweld beschermen.
- ▶ Voer gendersensitieve, op mensenrechten gebaseerde, wetgeving in. Draag er zorg voor dat er een procedure is om de impact van genderspecten bij voorgestelde wetgeving te beoordelen.
- ▶ Onderzoek en wijzig wetgeving die genderstereotypen versterkt, in stand houdt of anderszins in zich heeft.
- ▶ Onderzoek of voorgenomen wetgeving in overeenstemming is met internationale mensenrechtenverplichtingen, met inbegrip van de bepalingen van de Istanbul Conventie.
- ▶ Vergemakkelijk publieke inspraak in het wetgevingsproces door openbare hoorzittingen over wetsontwerpen te houden en het maatschappelijk middenveld uit te nodigen opmerkingen te maken.
- ▶ Houd effectief toezicht op de implementatie van de wetgeving en het effect in de praktijk op het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.
- ▶ Ontwikkel een alomvattend beleid voor alle overheidssectoren om ervoor te zorgen dat professionals hun krachten bundelen om slachtoffers beter te beschermen en te helpen, geweld te voorkomen en een eind te maken aan straffeloosheid voor geweld tegen vrouwen of huiselijk geweld.
- ▶ Neem parlementaire actieplannen en strategieën aan die specifiek gericht zijn op het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen, en betrekbestrijding van gendergerelateerd geweld bij andere parlementaire plannen en strategieën.
- ▶ Zorg ervoor dat het genderperspectief wordt toegepast bij het ontwerpen van beleid en het evalueren van het effect van beleid.
- ▶ Neem aanvullende maatregelen om de positie van vrouwen te versterken – op economisch, politiek en sociaal terrein.

Toezicht houden op het overheidsbeleid om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld aan te pakken

- ▶ Gebruik alle tools die tot uw beschikking staan om uw regering te onderwerpen over haar steun voor de Istanbul Conventie, de verplichtingen

en de uitvoering ervan, ook door gebruik te maken van schriftelijke en mondelinge vragen, interpellaties, verzoeken om informatie en onderzoek.

- ▶ Doe nauwkeurig onderzoek hoe de regering de implementatie van de bevindingen van GREVIO en de aanbevelingen van het Comité van de Partijen uitvoert.
- ▶ Eis dat de uitvoerende macht uw toezichthoudende rol faciliteert door:
 - regelmatig (ten minste eenmaal per jaar) verslag uit te brengen aan het parlement over de naleving van internationale mensenrechten verplichtingen, met inbegrip van de verplichtingen die voortvloeien uit de Istanbul Conventie;
 - het bijwonen van relevante hoorzittingen van commissies en het verstrekken van actuele gegevens en informatie over ontwikkelingen in verband met gendergerelateerd geweld;
 - het parlement uit te nodigen opmerkingen te maken bij concept rapporten van de staat voor GREVIO;
 - een snelle vertaling van de GREVIO rapporten en van de aanbevelingen van het Comité van de partijen in alle officiële en minderheidstalen;
 - het parlement nauw te betrekken bij de werkzaamheden van het coördinerende orgaan dat is opgericht overeenkomstig artikel 70 van de Istanbul Conventie.

Financiering van de bestrijding van gendergerelateerd geweld

- ▶ Zorg ervoor dat in de nationale begrotingen voldoende middelen worden uitgetrokken voor programma's en beleidsmaatregelen ter bestrijding van geweld tegen vrouwen in al zijn vormen, met inbegrip van huiselijk geweld.
- ▶ Regel met de steun van de parlementaire diensten, een beoordeling van genereffecten van voorgestelde begrotingen. Versterk de capaciteit van de parlementaire diensten om de voorgestelde en feitelijke begrotingsuitgaven te beoordelen aan de hand van de doelstelling om de facto gelijkheid van mannen en vrouwen te bereiken.
- ▶ Houd toezicht op de uitgaven om ervoor te zorgen dat overheidsmiddelen die worden besteed aan het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld het beoogde effect hebben.
- ▶ Bevorder een ondersteunende en faciliterende omgeving voor vrouwenrechtengroepen, andere actoren uit het maatschappelijk middenveld en

relevante professionals die zich inzetten voor de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

Toezicht op de implementatie van de Istanbul Conventie

- ▶ Maak jezelf vertrouwd met het werk van GREVIO, het orgaan dat verantwoordelijk is voor het toezicht op de Istanbul Conventie.
- ▶ Neem actief deel en draag bij aan de evaluatiebezoeken van GREVIO, met name door tijdens het landenbezoek een ontmoeting te hebben met de GREVIO-delegatie en input te leveren voor het rapport van de staat.
- ▶ Analyseer het GREVIO rapport, begrijp welke verplichtingen uit de conclusies van GREVIO voortvloeien en neem maatregelen om deze in wetten en beleidsmaatregelen om te zetten.
- ▶ Moedig de ontwikkeling aan, en draag daar ook zelf toe bij, van een nationale databank waar de follow-up van de aanbevelingen van GREVIO en het Comité van de partijen wordt gevolgd.
- ▶ Organiseer werkbezoeken om toezicht te houden op de uitvoering van de Istanbul Conventie, onder meer door ontmoetingen met relevante beroepsbeoefenaren, rechtshandhavingsinstanties, justitiële actoren en actoren uit de praktijk van het maatschappelijk middenveld.

Contact met publiek en allianties opbouwen om een einde te maken aan geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

- ▶ Overweeg om het voortouw te nemen bij een nationale campagne over oorzaken, vormen en gevolgen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld en de voordelen van de Istanbul Conventie.
- ▶ Gebruik de Internationale Vrouwendag (8 maart), de Internationale Dag voor de uitbanning van geweld tegen vrouwen (25 november) en de 16 Dagen van Activisme tegen Gendergerelateerd geweld (25 november tot 10 december) om conferenties, seminars, workshops, protesten en campagnes te organiseren om het bewustzijn van gendergerelateerd geweld en de Istanbul Conventie te vergroten.
- ▶ Neem deel aan evenementen en activiteiten die worden georganiseerd door vrouwenrechtengroepen en andere maatschappelijke organisaties.
- ▶ Vestig de aandacht op de manier waarop de Istanbul Conventie kan bijdragen tot het beëindigen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, en geef bekendheid aan de bevindingen van GREVIO onder de belangrijkste vakmensen en het publiek.

- ▶ Bestrijd discriminatie op grond van geslacht, stereotypering en misvattingen over de Istanbul Conventie in de media en het openbare debat.
- ▶ Bouw hechte werkrelaties op met uw nationale coördinerende instantie, bijvoorbeeld door het opzetten van tweejaarlijkse bijeenkomsten.
- ▶ Organiseer u over partijgrenzen heen en betrek *alle* parlementsleden bij de strijd tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.
- ▶ Identificeer organisaties die werken aan gendergelijkheid en aan het voorkomen en bestrijden van gendergerelateerd geweld in uw land en verken manieren om samen te werken.
- ▶ Neem contact op met en werk samen met onafhankelijke maatschappelijke organisaties, met name zelforganisaties voor vrouwen, vrouwenrechtenorganisaties en organisaties die schaduwrappporten hebben ingediend bij GREVIO, om uit eerste hand te leren over de praktijk.
- ▶ Nodig deskundigen uit het maatschappelijk middenveld uit om een bijdrage te leveren aan de werkzaamheden van het parlement, bijvoorbeeld door deel te nemen aan hoorzittingen, bewijsmateriaal te leveren voor thematische onderzoeken en bewijsmateriaal over de impact van wetgeving en beleid op de bestrijding van gendergerelateerd geweld.
- ▶ Bevorder een klimaat dat gunstig is voor een actieve betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.
- ▶ Ga een regelmatige dialoog aan en breng effectieve werkrelaties tot stand met andere nationale belanghebbenden, met inbegrip van regionale parlementen, lokale autoriteiten, organisaties voor gendergelijkheid, nationale mensenrechteninstellingen of ombudsmannen, justitie, media, academici, professionals (juridische beroepsbeoefenaren, maatschappelijk werkers, personeel van kinderbeschermingsinstanties, gezondheidswerkers), politie en leraren om te zorgen voor een betere bescherming en bijstand aan slachtoffers, preventie van geweld en een doeltreffend en effectief onderzoek, vervolging en veroordeling van daders.

Documenteren en delen van uw successen

- ▶ Documenteer uw prestaties bij het voorkomen en bestrijden van gendergerelateerd geweld en communiceer deze effectief. Wijs erop hoe de conventie heeft bijgedragen aan de versterking van de bescherming tegen gendergerelateerd geweld in uw land. Gebruik persconferenties, publieke verklaringen en andere tools om uw activiteiten en successen onder de aandacht te brengen.

- ▶ Onderhoud een actuele website met informatie over parlementaire activiteiten in verband met de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, en informatie over de plaatsen waar slachtoffers van gendergerelateerd geweld steun kunnen vinden.
- ▶ Maak efficiënt gebruik van massamedia en sociale media om nauwkeurige informatie te verspreiden over geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, de Istanbul Conventie en de activiteiten van het parlement op dit gebied.

Leren en steun krijgen van anderen

- ▶ Leg nauwe contacten met parlementsleden uit andere landen, in het bijzonder met de landen die partij zijn bij de Istanbul Conventie, om het leren van peer-to-peer te vergemakkelijken. Onderhoud die contacten.
- ▶ Deel goede voorbeelden, geleerde lessen en andere informatie over preventie en bestrijding van gendergerelateerd geweld delen met parlementsleden in andere lidstaten van de Raad van Europa en daarbuiten, en bevorder de ratificatie en implementatie van de Istanbul Conventie elders.
- ▶ Profiteer van de bijzondere kennis en expertise van het lid van uw parlement dat lid is van het Parlementaire Netwerk „Vrouwen vrij van geweld”.
- ▶ Stel een procedure in waarbij de nationale delegatie van uw parlement in de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa alle parlementsleden op de hoogte brengt van haar activiteiten en zorg voor een passende follow-up van de resoluties van de Vergadering met betrekking tot gendergerelateerd geweld en gendergelijkheid.
- ▶ Breng de goede praktijken van buiten Europa in kaart en leer ervan, met name door het werk van andere internationale parlementaire vergaderingen te volgen (zie Bijlage 3) op het gebied van de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.
- ▶ Gebruik de expertise en steun van de Raad van Europa, in het bijzonder van de Parlementaire Assemblee, de Commissie voor gendergelijkheid en GREVIO, ten behoeve van uw activiteiten om de ratificatie van de Istanbul Conventie en de uitvoering ervan in de praktijk te bevorderen.

Bijlage 2

Tekst van de Istanbul Conventie ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (CETS nr. 210)

*Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming
en bestrijding van geweld tegen vrouwen en
huiselijk geweld, Istanbul, 11. V.2011*

Preamble

De lidstaten van de Raad van Europa en de andere staten die dit Verdrag hebben ondertekend,

In herinnering roepend het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (ETS nr. 5, 1950) en de Protocollen daarbij, het Europees Sociaal Handvest (ETS nr. 35, 1961, herzien in 1996, ETS nr. 163), het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel (CETS nr. 197, 2005) en het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (CETS nr. 201, 2007);

In herinnering roepend de volgende aanbevelingen van het Comité van Ministers aan de lidstaten van de Raad van Europa: Aanbeveling Rec(2002)5 inzake de bescherming van vrouwen tegen geweld, Aanbeveling CM/REC(2007)17 inzake normen en mechanismen voor gendergelijkheid, Aanbeveling CM/Rec(2010)10 inzake de rol van vrouwen en mannen bij de voorkoming en oplossing van conflicten en bij vredesopbouw en andere relevante aanbevelingen;

Rekening houdend met de groeiende jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens waarin belangrijke normen worden vastgesteld op het gebied van geweld tegen vrouwen;

Gelet op het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (1966), het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele

rechten (1966), het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen ("CEDAW", 1979) en het Facultatieve Protocol daarbij (1999), alsmede de algemene aanbeveling nr. 19 van het CEDAW-comité inzake geweld tegen vrouwen, het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind (1989) en de Facultatieve Protocollen daarbij (2000) en het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap (2006);

Gelet op het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof (2002);

In herinnering roepend de beginselen van het internationale humanitaire recht en in het bijzonder het Verdrag van Genève (IV) betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd (1949) en de Aanvullende Protocollen I en II (1977) daarbij;

Alle vormen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld veroordelend;

Erkennende dat het bereiken van de jure en de facto gelijkheid van vrouwen en mannen een van de sleutels is tot het voorkomen van geweld tegen vrouwen;

Erkennende dat geweld tegen vrouwen een blijk is van historisch ongelijke machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen die hebben geleid tot de overheersing en discriminatie van vrouwen door mannen en de volledige ontplooiing van vrouwen in de weg hebben gestaan;

Het structurele karakter van geweld tegen vrouwen erkennende als op gender gebaseerd geweld en voorts erkennende dat geweld tegen vrouwen tot een van de cruciale sociale

mechanismen behoort waarmee vrouwen ten opzichte van mannen in een ondergeschikte positie worden gedwongen;

Erkennende, met grote bezorgdheid, dat vrouwen en meisjes vaak worden blootgesteld aan ernstige vormen van geweld, zoals huiselijk geweld, seksuele intimidatie, verkrachting, gedwongen huwelijk, misdrijven gepleegd in het kader van de zogenaamde „eer” en genitale verminking, die een ernstige schending van de mensenrechten van vrouwen en meisjes vormen en een belangrijk obstakel voor de verwezenlijking van de gelijkheid van vrouwen en mannen;

De voortdurende mensenrechtenschendingen tijdens gewapende conflicten erkennende die de burgerbevolking, en vrouwen in het bijzonder, treffen in de vorm van wijdverbreide of systematische verkrachting en seksueel geweld en de mogelijkheid dat gendergerelateerd geweld tijdens en na conflicten toeneemt;

Erkennende dat vrouwen en meisjes blootstaan aan grotere risico's van gendergerelateerd geweld dan mannen;

Erkennende dat huiselijk geweld vrouwen buitenproportioneel treft maar dat ook mannen het slachtoffer van huiselijk geweld kunnen zijn;

Erkennende dat kinderen het slachtoffer van huiselijk geweld zijn, ook wanneer ze getuige zijn van geweld binnen het gezin;

Geleid door het streven een Europa te creëren dat vrij is van geweld tegen vrouwen en van huiselijk geweld,

Zijn het volgende overeengekomen:

Hoofdstuk I - doelstellingen, begripsomschrijvingen, gelijkheid en non-discriminatie, algemene verplichtingen

Artikel 1 – Doelstellingen van het Verdrag

1. De doelstellingen van dit Verdrag zijn:
 - a vrouwen te beschermen tegen alle vormen van geweld en geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen, te vervolgen en uit te bannen;
 - b bij te dragen aan de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en wezenlijke gelijkheid van vrouwen en mannen te bevorderen, mede door de eigen kracht van vrouwen te versterken;
 - c een allesomvattend kader op te zetten met beleid en maatregelen ter bescherming en ondersteuning van alle slachtoffers van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld;
 - d internationale samenwerking te bevorderen teneinde geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld uit te bannen;
 - e ondersteuning en bijstand te bieden aan organisaties en rechtshandhavende instanties teneinde effectief samen te werken ten behoeve van het aannemen van een integrale aanpak om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld uit te bannen.
2. Teneinde de doeltreffende uitvoering van de bepalingen ervan door de partijen te waarborgen, wordt bij dit Verdrag een specifiek toezichtmechanisme ingesteld.

Artikel 2 – Reikwijdte van het Verdrag

1. Dit Verdrag is van toepassing op alle vormen van geweld tegen vrouwen, met inbegrip van huiselijk geweld, dat vrouwen buitenproportioneel treft.

- 2 De partijen worden aangemoedigd dit Verdrag toe te passen op alle slachtoffers van huiselijk geweld. De partijen dienen bij de uitvoering van de bepalingen van dit Verdrag bijzondere aandacht te schenken aan vrouwen die het slachtoffer zijn van gendergerelateerd geweld.
- 3 Dit Verdrag is zowel van toepassing in vredetijd als ten tijde van gewapende conflicten.

Artikel 3 – Begripsomschrijvingen

Voor de toepassing van dit Verdrag:

- a. wordt „geweld tegen vrouwen” beschouwd als een schending van de mensenrechten en een vorm van discriminatie van vrouwen en wordt hieronder verstaan alle vormen van gendergerelateerd geweld die leiden of waarschijnlijk zullen leiden tot fysiek, seksueel of psychologisch letsel of leed of economische schade voor vrouwen, met inbegrip van bedreiging met dit soort geweld, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit in het openbaar of in de privésfeer geschiedt;
- b. wordt verstaan onder „huiselijk geweld” alle vormen van fysiek, seksueel, psychologisch of economisch geweld dat plaatsvindt binnen het gezin of het huishouden of tussen voormalige of huidige echtgenoten of partners, ongeacht of de dader in dezelfde woning als het slachtoffer verblijft of heeft verbleven;
- c. wordt verstaan onder „gender” de maatschappelijk bepaalde rollen, gedragingen, activiteiten en eigenschappen die in een maatschappij passend worden geacht voor vrouwen en mannen;
- d. wordt verstaan onder „gendergerelateerd geweld tegen vrouwen” geweld gericht tegen een vrouw omdat ze een vrouw is of geweld dat vrouwen buitenproportioneel treft;
- e. wordt verstaan onder „slachtoffer” elke natuurlijke persoon die wordt blootgesteld aan de gedragingen omschreven onder de letters a en b;
- f. omvat het begrip „vrouwen” ook meisjes jonger dan 18 jaar.

Artikel 4 – Grondrechten, gelijkheid en non-discriminatie

1. De partijen nemen de nodige wetgevende en andere maatregelen ter bevordering en bescherming van het recht van een ieder, en van vrouwen in het bijzonder, om in zowel de publieke als de privésfeer gevrijwaard te worden van geweld.

2. De partijen veroordelen alle vormen van discriminatie van vrouwen en nemen onverwijld de nodige wetgevende en andere maatregelen om discriminatie te voorkomen, in het bijzonder door:
 - het verankeren van het beginsel van gelijkheid van vrouw en man in hun nationale grondwet of in andere passende wetgeving en erop toe te zien dat het in de praktijk wordt gebracht;
 - het verbieden van discriminatie van vrouwen, waar nodig met behulp van sancties;
 - het afschaffen van wetten en praktijken die discriminerend zijn voor vrouwen.
3. De uitvoering van de bepalingen van dit Verdrag door de partijen, met name maatregelen ter bescherming van de rechten van slachtoffers, wordt gewaarborgd zonder discriminatie op welke grond dan ook, zoals geslacht, gender, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere opvatting, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, seksuele geaardheid, genderidentiteit, leeftijd, gezondheid, handicap, burgerlijke staat, migranten- of vluchtelingenstatus of andere status.
4. Bijzondere maatregelen die nodig zijn ter voorkoming en bescherming van vrouwen tegen gendergerelateerd geweld worden niet discriminatoir geacht op grond van de bepalingen van dit Verdrag.

Artikel 5 – Verplichtingen van de staat en zorgvuldigheid

1. De partijen onthouden zich van elke betrokkenheid bij daden van geweld tegen vrouwen en zien erop toe dat de autoriteiten van de staat, ambtenaren, agenten, instellingen en andere actoren die optreden namens de staat in overeenstemming met deze verplichting handelen.
2. De partijen nemen de nodige wetgevende en andere maatregelen teneinde de vereiste zorgvuldigheid in acht te nemen bij het voorkomen, onderzoeken, bestraffen en bewerkstelligen van herstel na daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag en worden gepleegd door actoren die niet behoren tot het staatsapparaat.

Artikel 6 – Genderbewust beleid

De partijen verplichten zich een genderperspectief te hanteren bij de uitvoering en toetsing van de gevolgen van de bepalingen van dit Verdrag en effectief beleid ten behoeve van de gelijkheid van vrouwen en mannen te implementeren evenals de bevordering van de eigen kracht van vrouwen.

Hoofdstuk II - integraal beleid en gegevens verzamelen

Artikel 7 – Alomvattend en gecoördineerd beleid

1. De partijen nemen de nodige wetgevende en andere maatregelen voor het aannemen en uitvoering van effectief, alomvattend en gecoördineerd nationaal beleid dat alle relevante maatregelen omvat ter voorkoming en bestrijding van alle vormen van geweld die onder de reikwijdte van dit Verdrag vallen en een holistisch antwoord vormen op geweld tegen vrouwen.
2. De partijen zien erop toe dat de rechten van het slachtoffer centraal staan bij alle maatregelen uit hoofde van het beleid bedoeld in het eerste lid, dat door middel van effectieve samenwerking tussen alle betrokken instanties, instellingen en organisaties wordt uitgevoerd.
3. Maatregelen die uit hoofde van dit artikel worden genomen hebben waar van toepassing betrekking op alle betrokken actoren, zoals overheidsinstanties, nationale, regionale en lokale parlementen en autoriteiten, nationale mensenrechteninstanties en maatschappelijke organisaties.

Artikel 8 – Financiële middelen

De partijen wijzen passende financiële middelen en personeel toe voor de adequate implementatie van integraal beleid, maatregelen en programma's ter voorkoming en bestrijding van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, met inbegrip van hetgeen wordt uitgevoerd door non-gouvernementele organisaties en het maatschappelijk middenveld.

Artikel 9 – Non-gouvernementele organisaties en het maatschappelijk middenveld

De partijen erkennen, stimuleren en ondersteunen de werkzaamheden van de betrokken non-gouvernementele organisaties en het maatschappelijk middenveld ter bestrijding van geweld tegen vrouwen op alle niveaus en zetten een effectieve samenwerking op met deze organisaties.

Artikel 10 – Coördinerend orgaan

11. De partijen wijzen een of meer officiële organen aan of stellen die in die verantwoordelijk zijn voor de coördinatie, implementatie, toezicht op en toetsing van beleid en maatregelen ter voorkoming en bestrijding van alle vormen van geweld waarop dit Verdrag van toepassing is. Deze organen coördineren het verzamelen van gegevens zoals bedoeld in artikel 11 en analyseren en verspreiden de resultaten.

2. De partijen zien erop toe dat de uit hoofde van dit artikel aangewezen of ingestelde organen algemene informatie ontvangen over ingevolge Hoofdstuk VIII genomen maatregelen.
3. De partijen zien erop toe dat de uit hoofde van dit artikel aangewezen of ingestelde organen beschikken over de capaciteit om rechtstreeks te communiceren en betrekkingen te onderhouden met hun tegenhangers van de andere partijen.

Artikel 11 – Het verzamelen van gegevens en onderzoek

1. Ten behoeve van de uitvoering van dit Verdrag verplichten de partijen zich
 - a. met regelmatige tussenpozen uitgesplitste relevante statistische gegevens te verzamelen over gevallen van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag;
 - b. onderzoek te ondersteunen op het gebied van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, zodat de oorzaken en gevolgen, frequentie en de veroordelingspercentages worden bestudeerd, alsmede de doeltreffendheid van de maatregelen ter uitvoering van dit Verdrag.
2. De partijen streven ernaar met regelmatige tussenpozen onderzoeken onder hun bevolking uit te voeren teneinde de omvang van en ontwikkelingen binnen alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag vast te stellen.
3. De partijen voorzien de groep deskundigen bedoeld in artikel 66 van dit Verdrag van de informatie die uit hoofde van dit artikel is verzameld teneinde internationale samenwerking te stimuleren en internationale benchmarking mogelijk te maken.
4. De partijen zien erop toe dat de uit hoofde van dit artikel verzamelde informatie beschikbaar is voor het publiek.

Hoofdstuk III – preventie

Artikel 12 – Algemene verplichtingen

1. De partijen nemen de nodige maatregelen om veranderingen in de sociale en culturele gedragspatronen van vrouwen en mannen te stimuleren teneinde vooroordelen, gewoonten, tradities en alle andere praktijken gebaseerd op het idee dat vrouwen inferieur zouden zijn of op stereotype rollen van vrouwen en mannen uit te bannen.

2. De partijen nemen de wetgevende en andere maatregelen die nodig zijn ter voorkoming van alle vormen van geweld door natuurlijke personen of rechtspersonen die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
3. Maatregelen genomen uit hoofde van dit hoofdstuk houden rekening met en behandelen de specifieke behoeften van personen die kwetsbaar zijn vanwege specifieke omstandigheden en plaatsen de mensenrechten van alle slachtoffers centraal.
4. De partijen nemen de nodige maatregelen om alle leden van de maatschappij, in het bijzonder mannen en jongens, te stimuleren actief bij te dragen aan het voorkomen van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
5. De partijen zien erop toe dat cultuur, gewoonte, religie, traditie of de zogenaamde „eer” niet worden gebruikt ter rechtvaardiging van daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
6. De partijen nemen de nodige maatregelen ter bevordering van programma's en activiteiten met betrekking tot het versterken van de eigen kracht van vrouwen.

Artikel 13 – Bewustwording

1. De partijen voeren regelmatig en op alle niveaus bewustwordingscampagnes of – programma's uit of bevorderen die, waarbij wordt samengewerkt met nationale mensenrechteninstellingen, organisaties die zich inzetten voor de gelijkheid van man en vrouw, het maatschappelijk middenveld en non-gouvernementele organisaties, in het bijzonder vrouwenorganisaties, teneinde waar mogelijk de bewustwording en kennis onder het publiek te bevorderen van de verschillende verschijningsvormen van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, de gevolgen ervan voor kinderen en de noodzaak dat soort geweld te voorkomen.
2. De partijen zien erop toe dat informatie over maatregelen die beschikbaar zijn om daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag te voorkomen breed onder het publiek wordt verspreid.

Artikel 14 – Onderwijs

1. De partijen nemen waar passend de maatregelen die nodig zijn om onderwijsmateriaal in te voeren over kwesties als de gelijkheid van vrouwen en mannen, niet-stereotype genderrollen, wederzijds respect, het geweldloos oplossen van conflicten in interpersoonlijke betrekkingen, gendergerelateerd geweld tegen vrouwen en het recht op persoonlijke

integriteit, aangepast aan het ontwikkelingsniveau van de leerlingen in formele curricula en op alle onderwijsniveaus.

2. De partijen nemen de maatregelen die nodig zijn om de in het eerste lid bedoelde grondbeginselen te bevorderen bij informele onderwijsvoorzieningen alsmede bij faciliteiten voor sport, cultuur en recreatie en de media.

Artikel 15 – Trainen van beroepskrachten

1. De partijen bieden of intensiveren passende trainingen voor de beroepskrachten die te maken hebben met slachtoffers of plegers van alle daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, over het voorkomen en opsporen van dit soort geweld, over de gelijkheid van vrouwen en mannen, de behoeften en rechten van slachtoffers alsmede over hoe te voorkomen dat de slachtoffers opnieuw slachtoffer worden.
2. De partijen bevorderen dat de training bedoeld in het eerste lid ook training omvat over gecoördineerde samenwerking tussen de verschillende instanties zodat de doorverwijzing bij gevallen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag alomvattend is en adequaat verloopt.

Artikel 16 – Preventieve interventie en behandelprogramma's

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn voor het opzetten of ondersteunen van programma's om plegers van huiselijk geweld niet-gewelddadig gedrag in hun interpersoonlijke relaties aan te leren teneinde verder geweld te voorkomen en gewelddadige gedragspatronen te veranderen.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn voor het opzetten of ondersteunen van behandelprogramma's gericht op het voorkomen dat plegers, in het bijzonder plegers van zedenmisdrijven, opnieuw een strafbaar feit plegen.
3. Bij het treffen van de maatregelen bedoeld in het eerste en tweede lid, zien de partijen erop toe dat de veiligheid, ondersteuning en mensenrechten van de slachtoffers de eerste prioriteit zijn en dat deze programma's, waar passend, in nauwe samenwerking met in slachtofferhulp gespecialiseerde instanties worden opgezet en uitgevoerd.

Artikel 17 – Participatie van de private sector en de media

1. De partijen moedigen de private sector, de sector voor informatie- en communicatietechnologie en de media aan, waarbij de vrijheid van

meningsuiting en hun onafhankelijkheid naar behoren worden geëerbiedigd, deel te nemen aan het ontwikkelen en uitvoeren van beleid en het vaststellen van richtlijnen en normen voor zelfregulering om geweld tegen vrouwen te voorkomen en de eerbiediging van hun waardigheid te bevorderen.

2. De partijen ontwikkelen en bevorderen in samenwerking met actoren uit de private sector de vaardigheden onder kinderen, ouders en opvoeders in de omgang met informatie en communicatie met een vernederende seksuele of gewelddadige inhoud die schadelijk kan zijn.

Hoofdstuk IV – bescherming en ondersteuning

Artikel 18 – Algemene verplichtingen

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn ter bescherming van alle slachtoffers tegen verdere daden van geweld.
2. De partijen nemen in overeenstemming met het nationale recht de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om passende mechanismen te waarborgen voor effectieve samenwerking tussen alle relevante staatsorganen, met inbegrip van de rechterlijke macht, het openbaar ministerie, rechtshandhavende instanties, lokale en regionale autoriteiten alsmede non-gouvernementele organisaties en andere relevante organisaties en entiteiten ter bescherming en ondersteuning van slachtoffers en getuigen van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, met inbegrip van doorverwijzing naar diensten voor algemene en gespecialiseerde ondersteuning zoals omschreven in de artikelen 20 en 22 van dit Verdrag.
3. De partijen waarborgen dat de maatregelen genomen uit hoofde van dit hoofdstuk:
 - gebaseerd zijn op een gendergerelateerd begrip van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld en dat de mensenrechten en veiligheid van het slachtoffer daarbij centraal staan;
 - gebaseerd zijn op een integrale aanpak waarbij rekening wordt gehouden met de relatie tussen slachtoffers, ouders, kinderen en hun ruime sociale omgeving;
 - gericht zijn op het voorkomen dat slachtoffers opnieuw slachtoffer worden;
 - gericht zijn op het versterken van de eigen kracht en economische zelfstandigheid van vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld;

- waar mogelijk ruimte laten voor een reeks van beschermings- en ondersteuningsdiensten op dezelfde plaats;
 - toegesneden zijn op de specifieke behoeften van kwetsbare personen, met inbegrip van kinderen die slachtoffer zijn, en aan hen ter beschikking worden gesteld.
4. De dienstverlening mag niet afhankelijk zijn van de bereidheid van het slachtoffer aangifte te doen of te getuigen tegen een dader.
 5. De partijen nemen passende maatregelen voor het verschaffen van consulaire diensten en andere diensten ter bescherming en ondersteuning van hun onderdanen en andere slachtoffers die in overeenstemming met hun verplichtingen uit hoofde van het internationale recht recht hebben op deze bescherming.

Artikel 19 – Informatie

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers tijdig adequate informatie ontvangen in een taal die zij begrijpen over de beschikbare vormen van ondersteuning en wettelijke maatregelen.

Artikel 20 – Algemene ondersteuningsdiensten

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de slachtoffers toegang hebben tot diensten die hun herstel na geweld vergemakkelijken. Deze maatregelen omvatten zo nodig diensten op het gebied van juridische en psychologische advisering, financiële ondersteuning, huisvesting, onderwijs, training en ondersteuning bij het vinden van werk.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de slachtoffers toegang hebben tot gezondheidszorg en maatschappelijke hulpverlening, dat de diensten over voldoende middelen beschikken en dat de beroepskrachten opgeleid zijn voor het opvangen van slachtoffers en voor het hen doorverwijzen naar de passende diensten.

Artikel 21 – Bijstand bij individuele/collectieve klachten

De partijen waarborgen dat de slachtoffers beschikken over informatie en toegang hebben tot toepasselijke regionale en internationale individuele/collectieve klachtenmechanismen. De partijen bevorderen dat de bijstand aan slachtoffers die dergelijke klachten indienen op empathische en deskundige wijze wordt verstrekt.

Artikel 22 – Gespecialiseerde ondersteuning

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te voorzien in of regelingen te treffen voor een geografisch adequaat gespreide, rechtstreekse, korte en lange termijn gespecialiseerde dienstverlening voor slachtoffers die zijn blootgesteld aan de daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
2. De partijen voorzien in of treffen regelingen voor in vrouwen gespecialiseerde hulpverlening aan alle vrouwelijke slachtoffers van geweld en hun kinderen.

Artikel 23 – Opvangplaatsen

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn voor het opzetten van passende, gemakkelijk bereikbare opvangplaatsen in voldoende aantallen teneinde veilig onderdak te bieden aan slachtoffers, in het bijzonder vrouwen en hun kinderen, en hen proactief te bereiken.

Artikel 24 – Telefonische hulplijnen

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn voor het opzetten in het gehele land van telefonische hulplijnen die 24 uur per dag gratis bereikbaar zijn voor advies aan bellers, op basis van vertrouwelijkheid of met voldoende waarborgen voor hun anonimiteit ter zake van alle vormen van geweld die onder de reikwijdte van dit Verdrag vallen.

Artikel 25 – Ondersteuning van slachtoffers van seksueel geweld

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn voor het in voldoende aantallen opzetten van passende, gemakkelijk bereikbare centra voor medisch en forensisch onderzoek, traumaverwerking en advisering van slachtoffers van verkrachting of seksueel geweld waar slachtoffers naar verwezen kunnen worden.

Artikel 26 – Bescherming en ondersteuning van kinderen die getuige zijn

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat bij het bieden van bescherming en ondersteuning aan slachtoffers naar behoren rekening wordt gehouden met de rechten en behoeften van kinderen die getuige zijn van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
2. Uit hoofde van dit artikel genomen maatregelen omvatten op de leeftijd toegesneden psychosociale hulp voor kinderen die getuige zijn geweest van een van de vormen van

geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag waarbij naar behoren rekening wordt gehouden met de belangen van het kind.

Artikel 27 – Melding

De partijen nemen de maatregelen die nodig zijn om eenieder die getuige is van het plegen van daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag of die gegronde redenen heeft om aan te nemen dat dergelijke daden kunnen zijn gepleegd of dat verdere daden van geweld kunnen worden verwacht, te stimuleren daarvan melding te maken bij de bevoegde organisaties of autoriteiten.

Artikel 28 – Melding door beroepsbeoefenaars

De partijen nemen de maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de regels inzake vertrouwelijkheid die het nationale recht bepaalde beroepsbeoefenaars oplegt geen belemmering vormen voor de mogelijkheid onder passende voorwaarden melding te maken bij de bevoegde organisaties of autoriteiten, indien zij gegronde redenen hebben om aan te nemen dat er een ernstige daad van geweld die valt onder de reikwijdte van dit Verdrag is gepleegd en dat er meer ernstige daden van geweld te verwachten zijn.

Hoofdstuk V – materieel recht

Artikel 29 – Civiele rechtszaken en rechtsmiddelen

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om slachtoffers te voorzien van passende civiele rechtsmiddelen tegen de dader.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om slachtoffers in overeenstemming met de algemene beginselen van het internationale recht te voorzien van passende civiele rechtsmiddelen tegen de autoriteiten van de staat die hebben verzuimd binnen de reikwijdte van hun bevoegdheden de nodige preventieve of beschermende maatregelen te treffen.

Artikel 30 – Schadevergoeding

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers het recht hebben schadevergoeding te vorderen van de daders met betrekking tot de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten.

2. Aan personen die zwaar lichamelijk letsel hebben opgelopen of wier gezondheidstoestand ernstig is verslechterd, wordt van overheidswege een adequate schadevergoeding toegekend, voor zover de schade niet wordt gedekt door andere bronnen, zoals de dader, verzekeringen of door de staat gefinancierde gezondheids- en sociale voorzieningen. Dit belet de partijen niet de toegekende schadevergoeding te verhalen op de dader, mits naar behoren rekening wordt gehouden met de veiligheid van het slachtoffer.
3. De maatregelen genomen uit hoofde van het tweede lid dienen te waarborgen dat de schadevergoeding binnen een redelijke termijn wordt toegekend.

Artikel 31 – Voogdij, omgangsregeling en veiligheid

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat bij de vaststelling van de voogdij en omgangsregeling voor de kinderen rekening wordt gehouden met gevallen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de uitvoering van een omgangsregeling of de voogdij niet ten koste gaat van de rechten en de veiligheid van het slachtoffer of de kinderen.

Artikel 32 – Civiele rechtsgevolgen van gedwongen huwelijken

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat huwelijken gesloten onder bedreiging met geweld nietig of vernietigbaar zijn of ontbonden kunnen worden zonder onnodige financiële of administratieve lasten voor het slachtoffer.

Artikel 33 – Psychologisch geweld

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat opzettelijke gedragingen tot het door middel van dwang of bedreiging ernstig beschadigen van de geestelijke integriteit van een ander, strafbaar worden gesteld.

Artikel 34 – Stalking

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat opzettelijke gedragingen tot herhaaldelijke bedreiging van een ander, hetgeen haar of hem doet vrezen voor haar of zijn veiligheid, strafbaar worden gesteld.

Artikel 35 – Fysiek geweld

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat opzettelijke gedragingen tot het plegen van daden van fysiek geweld tegen een derde strafbaar worden gesteld.

Artikel 36 – Seksueel geweld, met inbegrip van verkrachting

- 1.. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de volgende opzettelijke gedragingen strafbaar worden gesteld:
 - a. het zonder wederzijds goedvinden op seksuele wijze vaginaal, anaal of oraal met een lichaamsdeel of object binnendringen van het lichaam van een ander;
 - b. het zonder wederzijds goedvinden plegen van andere seksuele handelingen met een persoon;
 - c. het zonder wederzijds goedvinden een ander er toe bewegen seksuele handelingen te plegen met een derde.
2. De toestemming dient vrijwillig te zijn gegeven en voort te vloeien uit de vrije wil van de betrokken persoon hetgeen wordt vastgesteld in het licht van de omstandigheden.
3. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de bepalingen van het eerste lid tevens van toepassing zijn op gedragingen gericht tegen voormalige of huidige echtgenoten of partners erkend volgens het nationale recht.

Artikel 37 – Gedwongen huwelijk

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat opzettelijke gedragingen om een volwassene of een kind tot het aangaan van een huwelijk te dwingen, strafbaar worden gesteld.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat opzettelijke gedragingen om een volwassene of een kind te lokken naar het grondgebied van een partij of staat niet zijnde de partij of staat waar hij of zij woont met het oogmerk deze volwassene of dat kind te dwingen tot het aangaan van een huwelijk, strafbaar worden gesteld.

Artikel 38 – Vrouwelijke genitale verminking

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de volgende opzettelijke gedragingen strafbaar worden gesteld:

- a. excisie, infibulatie of het toebrengen van andere verminkingen aan de grote of kleine schaamlippen of de clitoris van een vrouw of een deel daarvan;
- b. een vrouw dwingen of ertoe bewegen de onder a genoemde handelingen te ondergaan;
- c. een meisje aanzetten, dwingen of ertoe bewegen de onder a genoemde handelingen te ondergaan.

Artikel 39 – Gedwongen abortus en gedwongen sterilisatie

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de volgende opzettelijke gedragingen strafbaar worden gesteld:

- a. het zonder haar voorafgaande geïnformeerde toestemming verrichten van een abortus bij een vrouw;
- b. het zonder haar voorafgaande geïnformeerde toestemming of inzicht in de procedure verrichten van ingrepen met als doel of gevolg dat een vrouw zich niet langer op natuurlijke wijze kan voortplanten.

Artikel 40 – Seksuele intimidatie

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat elke vorm van ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek seksueel getint gedrag met het doel of gevolg de waardigheid van een persoon te schenden, in het bijzonder door het creëren van een intimiderende, vijandige, ontterende, vernederende of beledigende omgeving, onderworpen is aan strafrechtelijke of andere juridische sancties.

Artikel 41 – Medeplichtigheid of uitlokking en poging

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om opzettelijke medeplichtigheid aan of opzettelijke uitlokking tot het plegen van de overeenkomstig de artikelen 33, 34, 35, 36, 37, 38, letter a, en 39 van dit Verdrag strafbaar gestelde feiten strafbaar te stellen.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om opzettelijke pogingen tot het plegen van de overeenkomstig de artikelen 35, 36, 37, 38, letter a, en 39 van dit Verdrag strafbaar gestelde feiten strafbaar te stellen.

Artikel 42 – Onaanvaardbare rechtvaardiging voor misdrijven, met inbegrip van misdrijven gepleegd in het kader van de zogenaamde „eer”

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat bij strafprocedures ingesteld na het plegen van een van de daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, cultuur, gewoonte, religie, traditie of de zogenaamde „eer” niet worden aangemerkt als rechtvaardiging voor deze daden. Dit heeft met name betrekking op beweringen dat het slachtoffer culturele, religieuze, sociale of traditionele normen zou hebben overtreden of gewoonten met betrekking tot gepast gedrag zou hebben geschonden.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat het feit dat een persoon een kind aanzet tot het plegen van de handelingen bedoeld in het eerste lid niets afdoet aan de strafrechtelijke aansprakelijkheid van die persoon voor de gepleegde handelingen.

Artikel 43 – Toepasselijkheid van strafbare feiten

De overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten zijn van toepassing ongeacht de aard van de relatie tussen het slachtoffer en de dader.

Artikel 44 – Rechtsmacht

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om rechtsmacht te vestigen met betrekking tot een overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gesteld feit, indien dit strafbare feit wordt gepleegd:
 - a. op hun grondgebied; of
 - b. aan boord van een schip dat onder hun vlag vaart; of
 - c. aan boord van een overeenkomstig hun wetgeving ingeschreven luchtvaartuig; of
 - d. door een van hun onderdanen; of
 - e. door een persoon die op hun grondgebied haar of zijn vaste woon- of verblijfplaats heeft.
2. De partijen streven ernaar de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn te nemen om rechtsmacht te vestigen met betrekking tot de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten wanneer ze zijn gepleegd tegen een van hun onderdanen of een persoon die op hun grondgebied haar of zijn vaste woon- of verblijfplaats heeft.

3. Voor de vervolging van de overeenkomstig de artikelen 36, 37, 38 en 39 van dit Verdrag strafbaar gestelde feiten nemen de partijen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat hun rechtsmacht niet afhankelijk wordt gesteld van de voorwaarde dat de feiten strafbaar zijn op het grondgebied waar zij zijn gepleegd.
4. Voor de vervolging van de overeenkomstig de artikelen 36, 37, 38 en 39 van dit Verdrag strafbaar gestelde feiten nemen de partijen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat hun rechtsmacht uit hoofde van het eerste lid, letters d en e, niet afhankelijk wordt gesteld van de voorwaarde dat vervolging slechts kan worden ingesteld na aangifte door het slachtoffer ter zake van het strafbare feit of overlegging van informatie door de staat van de plaats waar het feit is gepleegd.
5. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om rechtsmacht te vestigen met betrekking tot de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten, in gevallen waarin een vermoedelijke dader zich op hun grondgebied bevindt en zij die persoon niet uitleveren aan een andere partij, uitsluitend op grond van diensnationaliteit.
6. Wanneer meer dan een partij rechtsmacht opeist met betrekking tot een overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gesteld vermoedelijk gepleegd feit, raadplegen de betrokken partijen, wanneer dat passend is, elkaar teneinde te bepalen wiens rechtsmacht het meest geëigend is ten behoeve van strafvervolgning.
7. Onverminderd de algemene normen van het internationale recht sluit dit Verdrag geen enkele rechtsmacht uit in strafzaken die een partij in overeenstemming met haar nationale recht uitoefent.

Artikel 45 – Sancties en maatregelen

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat op de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten doeltreffende, evenredige en afschrikkende straffen worden gesteld, rekening houdend met de ernst van de feiten. Deze sancties omvatten, wanneer dat passend is, vrijheidsberovende straffen die tot uitlevering kunnen leiden.
2. De partijen kunnen ter zake van daders andere maatregelen aannemen, zoals:
 - controle van of toezicht op veroordeelden;

- ontzetting uit de ouderlijke macht, indien de belangen van het kind, die tevens de veiligheid van het slachtoffer kunnen omvatten, niet op andere wijze gewaarborgd kunnen worden.

Artikel 46 – Strafverzwarende omstandigheden

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de volgende omstandigheden, voor zover deze niet reeds tot de bestanddelen van het strafbare feit behoren, in aanmerking kunnen worden genomen, overeenkomstig de relevante bepalingen van het nationale recht, als strafverzwarende omstandigheden bij het bepalen van de straf met betrekking tot de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten:

- het strafbare feit is gepleegd tegen een voormalige of huidige echtgenoot of partner die wordt erkend volgens het nationale recht, door een lid van het gezin, een persoon die samenwoont met het slachtoffer of een persoon die misbruik heeft gemaakt van haar of zijn macht;
- het strafbare feit of de daaraan gerelateerde strafbare feiten zijn bij herhaling gepleegd;
- het strafbare feit is gepleegd tegen een persoon die door bepaalde omstandigheden kwetsbaar is gemaakt;
- het strafbare feit is gepleegd tegen of in de aanwezigheid van een kind;
- het strafbare feit is gepleegd door twee of meer personen die gezamenlijk optraden;
- het strafbare feit is voorafgegaan door of ging vergezeld van extreem geweld;
- het strafbare feit is gepleegd met behulp van of onder bedreiging met een wapen;
- het strafbare feit heeft geleid tot zwaar lichamelijk letsel van of ernstige mentale schade bij het slachtoffer;
- de dader is eerder veroordeeld wegens soortgelijke strafbare feiten.

Artikel 47 – Vonnissen gewezen door een andere partij

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te voorzien in de mogelijkheid bij het bepalen van de straf rekening te houden met onherroepelijke vonnissen die door een andere partij zijn gewezen met betrekking tot de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten.

Artikel 48 – Verbod op verplichte alternatieve procedures voor geschillenregeling of veroordeling

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn ten behoeve van een verbod op verplichte alternatieve procedures voor geschillenregeling, met inbegrip van bemiddeling en verzoening, ter zake van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat indien betaling van een boete wordt gelast, naar behoren rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van de dader zijn of haar financiële verplichtingen jegens het slachtoffer na te komen.

Hoofdstuk VI – onderzoek, vervolging, procesrecht en beschermendemaatregelen

Artikel 49 – Algemene verplichtingen

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat onderzoeks- en gerechtelijke procedures met betrekking tot alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag zonder onnodige vertraging worden uitgevoerd en dat in alle fasen van de strafrechtelijke procedure rekening wordt gehouden met de rechten van het slachtoffer.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om, in overeenstemming met de grondbeginselen van de mensenrechten en met inachtneming van het genderperspectief op geweld, het daadwerkelijke onderzoek en de daadwerkelijke vervolging van overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten te waarborgen.

Artikel 50 – Onmiddellijke respons, preventie en bescherming

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de verantwoordelijke rechtshandhavende autoriteiten onverwijld en adequaat reageren op alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag door de slachtoffers adequate en onmiddellijke bescherming te bieden.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de verantwoordelijke rechtshandhavende autoriteiten onverwijld en passend overgaan tot preventie van en bescherming tegen alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit

Verdrag, met inbegrip van het inzetten van preventieve operationele maatregelen en het vergaren van bewijsmateriaal.

Artikel 51 – Risico-inventarisatie en risicobeheer

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat alle relevante autoriteiten het risico op de dood, de ernst van de situatie en de kans op herhaling van het geweld beoordelen teneinde de risico's te beheersen en zo nodig gecoördineerd te zorgen voor veiligheid en ondersteuning.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat er bij de in het eerste lid bedoelde beoordeling, in alle fasen van het onderzoek en bij de uitvoering van beschermende maatregelen, rekening wordt gehouden met het feit dat de plegers van daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van het Verdrag in het bezit zijn van of toegang hebben tot vuurwapens.

Artikel 52 – Spoedeisende locatieverboden

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de bevoegde autoriteiten gerechtigd worden een pleger van huiselijk geweld bij onmiddellijk gevaar te bevelen onverwijld de woning van het slachtoffer of van de persoon die gevaar loopt gedurende een toereikende periode te verlaten en de pleger te verbieden deze woning te betreden of contact op te nemen met het slachtoffer of de persoon die gevaar loopt. Bij uit hoofde van dit artikel genomen maatregelen wordt prioriteit verleend aan de veiligheid van slachtoffers of personen die gevaar lopen.

Artikel 53 – Gebieds- of contactverboden of beschermingsbevelen

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat adequate gebieds- of contactverboden of beschermingsbevelen kunnen worden getroffen voor slachtoffers van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de in het eerste lid bedoelde gebieds- of contactverboden of beschermingsbevelen:
 - onmiddellijk en zonder onnodige financiële of administratieve lasten voor het slachtoffer getroffen kunnen worden;
 - kunnen worden getroffen voor een vastgestelde termijn of totdat ze worden aangepast of opgeheven;

- indien nodig, op verzoek kunnen worden getroffen met onmiddellijke werking;
 - zelfstandig of in aanvulling op andere juridische procedures kunnen worden getroffen;
 - kunnen worden getroffen in vervolgpcedures.
3. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat overtredingen van gebieds- of contactverboden of beschermingsbevelen getroffen uit hoofde van het eerste lid bestraft worden met doeltreffende, evenredige en afschrikkende strafrechtelijke of andere juridische sancties.

Artikel 54 – Onderzoek en bewijs

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat bewijsmateriaal met betrekking tot de seksuele achtergrond en gedragingen van het slachtoffer in civiele of strafrechtelijke procedures uitsluitend wordt toegelaten indien dat relevant en noodzakelijk is.

Artikel 55 – Procedures op verzoek van partijen en ambtshalve procedures

1. De partijen waarborgen dat onderzoek naar of vervolging van de overeenkomstig de artikelen 35, 36, 37, 38 en 39 van dit Verdrag strafbaar gestelde feiten niet volledig afhankelijk zijn van een melding of aangifte door een slachtoffer indien het feit geheel of gedeeltelijk op hun grondgebied heeft plaatsgevonden en dat de procedure kan worden voortgezet wanneer het slachtoffer haar of zijn verklaring of aangifte intrekt.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat overheidsinstanties, non-gouvernementele organisaties en hulpverleners op het gebied van huiselijk geweld in overeenstemming met de voorwaarden voorzien in hun nationale recht slachtoffers op hun verzoek kunnen bijstaan en/of ondersteunen tijdens het onderzoek en de gerechtelijke procedures ter zake van de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten.

Artikel 56 – Beschermingsmaatregelen

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om de rechten en belangen van slachtoffers te beschermen, met inbegrip van hun bijzondere behoeften als getuigen, tijdens alle fasen van het onderzoek en de gerechtelijke procedure, en met name door:

- a. hen, alsmede hun familie en getuigen, te beschermen tegen intimidatie, vergelding en de mogelijkheid dat zij opnieuw slachtoffer worden;
 - b. te waarborgen dat de slachtoffers in elk geval worden geïnformeerd wanneer zij en hun familie gevaar zouden kunnen lopen wanneer de pleger ontsnapt of tijdelijk of definitief wordt vrijgelaten;
 - c. hen onder de voorwaarden voorzien in hun nationale recht te informeren over hun rechten, de voorzieningen waarover zij kunnen beschikken en het gevolg dat is gegeven aan hun aangifte, de teleselegging, het algemene verloop van het onderzoek of de procedure en hun rol daarin alsmede de uitkomst van hun zaak;
 - d. slachtoffers in de gelegenheid te stellen, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht, te worden gehoord, bewijzen aan te dragen en hun opvattingen, behoeften en punten van zorg te laten presenteren, rechtstreeks of via een tussenpersoon, en in overweging te worden genomen;
 - e. slachtoffers te voorzien van passende ondersteuning zodat hun rechten en belangen naar behoren kenbaar worden gemaakt en in aanmerking worden genomen;
 - f. te waarborgen dat er maatregelen kunnen worden getroffen om de privacy en reputatie van het slachtoffer te beschermen;
 - g. te waarborgen dat contact tussen slachtoffers en daders binnen de gerechtsgebouwen en die van de handhavende instanties zo veel mogelijk wordt vermeden;
 - h. de slachtoffers bij te laten staan door onafhankelijke en competente tolken wanneer ze partij zijn in een procedure of bewijs aanvoeren;
 - i. de slachtoffers in de gelegenheid te stellen in de rechtszaal een getuigenverklaring af te leggen in overeenstemming met de regels van het nationale recht zonder fysiek aanwezig te zijn of ten minste zonder dat de vermoedelijke dader aanwezig is, met name met behulp van geschikte communicatietechnologie indien beschikbaar.
2. Voor kinderen die het slachtoffer of getuige zijn van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld worden waar nodig bijzondere beschermende maatregelen getroffen, rekening houdend met de belangen van het kind.

Artikel 57 – Rechtsbijstand

De partijen voorzien in het recht op juridische bijstand en gratis rechtsbijstand voor slachtoffers onder de voorwaarden voorzien in hun nationale recht.

Artikel 58 – Verjaringstermijn

De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de verjaringstermijnen voor het instellen van gerechtelijke procedures ten aanzien van de overeenkomstig de artikelen 36, 37, 38 en 39 van dit Verdrag strafbaar gestelde feiten toereikend zijn en in verhouding staan tot de ernst van het desbetreffende strafbare feit, zodat het slachtoffer na het bereiken van de meerderjarigheid in de gelegenheid is een procedure in te stellen.

Hoofdstuk VII – migratie en asiel

Artikel 59 – Verblijfstitel

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers van wie de verblijfstitel afhangt van die van hun echtgenoot of van een volgens het nationale recht als zodanig erkende partner bij beëindiging van het huwelijk of de relatie, wanneer zich zeer moeilijke omstandigheden voordoen, op verzoek een eigen verblijfsvergunning krijgen ongeacht de duur van het huwelijk of de relatie. De voorwaarden voor de toekenning en duur van de zelfstandige verblijfsvergunning worden vastgesteld in het nationale recht.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers kunnen bewerkstelligen dat de uitzettingsprocedure wordt opgeschort in het geval van een verblijfstitel die afhankelijk is van die van hun echtgenoot of van hun volgens het nationale recht als zodanig erkende partner zodat ze een eigen verblijfsvergunning kunnen aanvragen.
3. De partijen verlenen een verlengbare verblijfsvergunning aan slachtoffers, in een of in beide van de volgende situaties:
 - a. de bevoegde autoriteit is van oordeel dat hun verblijf vanwege hun persoonlijke situatie noodzakelijk is;
 - b. de bevoegde autoriteit is van oordeel dat hun verblijf noodzakelijk is met het oog op hun samenwerking met de bevoegde autoriteiten bij het onderzoek of de strafrechtelijke procedure.
4. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers van gedwongen huwelijken die voor dat huwelijk naar een ander land zijn overgebracht en als gevolg daarvan hun verblijfstitel hebben

verloren in het land waar zij hun vaste woon- of verblijfplaats hebben, deze kunnen herkrijgen.

Artikel 60 – Gendergerelateerde asielerzoeken

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat gendergerelateerd geweld tegen vrouwen kan worden erkend als een vorm van vervolging in de zin van artikel 1, A, tweede lid, van het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen van 1951 en als een vorm van ernstig gevaar die aanleiding geeft voor aanvullende/extra bescherming.
2. De partijen waarborgen dat elk van de gronden uit dat Verdrag op gendersensitieve wijze wordt uitgelegd en dat, indien wordt vastgesteld dat er op basis van een of meer van deze gronden reden is voor vrees voor vervolging, de aanvragers de vluchtelingenstatus wordt toegekend in overeenstemming met de van toepassing zijnde instrumenten.
3. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om gendersensitieve opvangprocedures en ondersteuningsdiensten voor asielzoekers op te zetten alsmede genderrichtlijnen en gendersensitieve asielprocedures, met inbegrip van de vaststelling van de vluchtelingenstatus en verzoeken om internationale bescherming.

Artikel 61 – Non-refoulement

1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat het beginsel van non-refoulement wordt geëerbiedigd in overeenstemming met bestaande verplichtingen uit hoofde van het internationale recht.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers van geweld tegen vrouwen die bescherming nodig hebben ongeacht hun verblijfstitel of woonplaats onder geen enkele omstandigheid worden teruggezonden naar een land waar hun leven gevaar zou lopen of waar zij onderworpen zouden kunnen worden aan marteling of een onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing.

Hoofdstuk VIII – internationale samenwerking

Artikel 62 – Algemene beginselen

1. De partijen werken, overeenkomstig de bepalingen van dit Verdrag en door toepassing van relevante toepasselijke internationale en regionale

instrumenten voor samenwerking in civielrechtelijke en strafrechtelijke zaken, regelingen die zijn overeengekomen op basis van uniforme of wederkerige wetgeving en hun nationale recht, in zo ruim mogelijke mate met elkaar samen ten behoeve van:

- a. de voorkoming, bestrijding en vervolging van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag;
 - b. de bescherming van en hulpverlening aan slachtoffers;
 - c. onderzoek of procedures met betrekking tot de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten;
 - d. de tenuitvoerlegging van relevante civielrechtelijke en strafrechtelijke vonnissen van de gerechtelijke autoriteiten van de partijen, met inbegrip van beschermingsbevelen.
2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers van de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten gepleegd op het grondgebied van een partij anders dan de partij op het grondgebied waarvan zij wonen, aangifte kunnen doen bij de bevoegde autoriteiten van de staat waarin zij wonen.
 3. Indien een partij die wederzijdse rechtshulp in strafzaken, uitlevering of de tenuitvoerlegging van door een andere partij uitgesproken civielrechtelijke of strafrechtelijke vonnissen afhankelijk maakt van het bestaan van een verdrag, een verzoek om deze samenwerking in rechtszaken ontvangt van een partij waarmee zij een dergelijk verdrag niet heeft gesloten, kan zij dit Verdrag beschouwen als de juridische grondslag voor wederzijdse rechtshulp in strafzaken, uitlevering of de tenuitvoerlegging van door een andere partij uitgesproken civielrechtelijke of strafrechtelijke vonnissen met betrekking tot de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten.
 4. De partijen trachten waar passend de voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te integreren in programma's voor ontwikkelingssamenwerking ten behoeve van derde staten, onder meer door het sluiten van bilaterale en multilaterale verdragen met derde staten teneinde de bescherming van slachtoffers in overeenstemming met artikel 18, vijfde lid, te vergemakkelijken.

Artikel 63 – Maatregelen ten behoeve van personen die gevaar lopen

Indien een partij op grond van de haar beschikbare informatie gegronde redenen heeft om aan Te nemen dat een persoon op het grondgebied van een andere partij direct gevaar loopt het slachtoffer te worden van een van de daden

van geweld bedoeld in de artikelen 36, 37, 38 en 39 van dit Verdrag, wordt de partij die over deze informatie beschikt aangemoedigd deze onverwijld door te zenden naar de laatstgenoemde teneinde te waarborgen dat alle relevante beschermende maatregelen worden genomen. Indien van toepassing omvat deze informatie gegevens over bestaande beschermingsvoorzieningen ten behoeve van de persoon die gevaar loopt.

Artikel 64 – Informatie

1. De aangezochte partij licht de verzoekende partij onverwijld in over het eindresultaat van de krachtens dit hoofdstuk ondernomen actie. De aangezochte partij licht de verzoekende partij eveneens onverwijld in over omstandigheden die de uitvoering van de beoogde maatregelen onmogelijk maken of deze aanzienlijk dreigen te vertragen.
2. Een partij kan, binnen de grenzen van haar nationale recht en zonder voorafgaand verzoek, informatie die in het kader van haar eigen onderzoek is verkregen aan een andere partij verstrekken wanneer zij van oordeel is dat het verstrekken van dergelijke informatie de ontvangende partij kan helpen bij het voorkomen van de overeenkomstig dit Verdrag strafbaar gestelde feiten of bij het instellen of uitvoeren van onderzoeken of strafvervolgingen ter zake van dergelijke strafbare feiten, of kan leiden tot een verzoek om samenwerking van deze partij in de zin van dit hoofdstuk.
3. Een partij die in overeenstemming met het tweede lid informatie ontvangt, verstrekt deze aan haar bevoegde autoriteiten zodat indien dit passend wordt geacht een procedure kan worden ingesteld of de informatie in aanmerking kan worden genomen in civielrechtelijke of strafrechtelijke procedures.

Artikel 65 – Bescherming van persoonsgegevens

Persoonsgegevens worden opgeslagen en gebruikt in overeenstemming met de verplichtingen van de partijen uit hoofde van het Verdrag tot bescherming van personen met betrekking tot de geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens (ETS nr. 108).

Hoofdstuk IX – toezichtsmechanisme

Artikel 66 – Groep van deskundigen inzake actie tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

1. De Groep van deskundigen inzake actie tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (hierna te noemen „GREVIO”) houdt toezicht op de uitvoering van dit Verdrag door de partijen.

2. GREVIO bestaat uit ten minste 10 en ten hoogste 15 leden, rekening houdend met het evenwicht tussen mannen en vrouwen en de geografische spreiding, alsmede met multidisciplinaire deskundigheid. Haar leden worden, voor een termijn van vier jaar die eenmaal kan worden verlengd, gekozen door het Comité van de Partijen uit door de partijen voorgestelde kandidaten die zijn gekozen uit onderdanen van de partijen.
3. De eerste verkiezing van 10 leden geschiedt binnen een jaar na de inwerkingtreding van dit Verdrag. De verkiezing van vijf aanvullende leden geschiedt na de 25e bekrachtiging of toetreding.
4. De verkiezing van de leden van GREVIO is op de volgende beginselen gebaseerd:
 - a. zij worden volgens een transparante procedure gekozen uit personen van onbesproken gedrag, die bekend staan om hun bewezen competentie op het gebied van de mensenrechten, gendergelijkheid, geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld of de hulp aan en bescherming van slachtoffers, of die aantoonbare beroepservaring hebben op de door dit Verdrag bestreken gebieden;
 - b. in GREVIO mogen geen twee onderdanen van dezelfde staat zitting nemen; c zij dienen de voornaamste rechtsstelsels te vertegenwoordigen;
 - d. zij dienen de relevante actoren en instanties op het gebied van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te vertegenwoordigen;
 - e. zij nemen op persoonlijke titel zitting, zijn onafhankelijk en onpartijdig bij de uitvoering van hun taken en zijn beschikbaar om hun taken op doeltreffende wijze uit te voeren.
5. De procedure voor de verkiezing van de leden van GREVIO wordt binnen zes maanden na de inwerkingtreding van dit Verdrag vastgesteld door het Comité van Ministers van de Raad van Europa na raadpleging en verkrijging van unanieme instemming van de partijen.
6. GREVIO stelt haar eigen reglement van orde vast.
7. De leden van GREVIO en andere leden van delegaties die de bezoeken aan landen omschreven in artikel 68, negende en veertiende lid, afleggen, genieten de voorrechten en immuniteiten vastgelegd in de bijlage bij dit Verdrag.

Artikel 67 – Comité van de Partijen

1. Het Comité van de Partijen is samengesteld uit vertegenwoordigers van de partijen bij het Verdrag.
2. Het Comité van de Partijen wordt bijeengeroepen door de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa. Zijn eerste vergadering vindt plaats binnen een jaar na de inwerkingtreding van dit Verdrag teneinde de leden van GREVIO te kiezen. Daarna komt het bijeen telkens wanneer een derde van de partijen, de Voorzitter van het Comité van de Partijen of de Secretaris-Generaal daarom verzoeken.
3. Het Comité van de Partijen stelt zijn eigen reglement van orde vast.

Artikel 68 – Procedure

1. De partijen dienen bij de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa een rapport gebaseerd op een door GREVIO opgestelde vragenlijst in over de wetgevende en andere maatregelen ter uitvoering van de bepalingen van dit Verdrag dat zal worden bestudeerd door GREVIO.
2. GREVIO bestudeert het in overeenstemming met het eerste lid ingediende rapport tezamen met vertegenwoordigers van de betrokken partij.
3. De daaropvolgende evaluatieprocedures worden opgedeeld in rondes waarvan de duur wordt vastgesteld door GREVIO. Aan het begin van iedere ronde selecteert GREVIO de specifieke bepalingen waarop de evaluatieprocedure wordt gebaseerd en doet zij een vragenlijst uitgaan.
4. GREVIO bepaalt de passende maatregelen voor de uitvoering van deze toezichtsprocedure. GREVIO kan voor elke evaluatieronde een vragenlijst aannemen, die als basis kan dienen voor de evaluatie van de uitvoering door de partijen. Deze vragenlijst wordt aan alle partijen verzonden. De partijen beantwoorden deze vragenlijst alsmede elk ander verzoek om informatie van GREVIO.
5. GREVIO kan informatie over de uitvoering van het Verdrag ontvangen van non- gouvernementele organisaties en uit het maatschappelijk middenveld alsmede van nationale instellingen voor de bescherming van de mensenrechten.
6. GREVIO houdt naar behoren rekening met de bestaande informatie die beschikbaar is via andere regionale en internationale instrumenten en organen op terreinen die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.
7. Bij het aannemen van vragenlijsten voor de afzonderlijke evaluatierondes, houdt GREVIO naar behoren rekening met de bij de partijen reeds

verzamelde gegevens en het reeds verrichte onderzoek bedoeld in artikel 11 van dit Verdrag.

8. GREVIO kan over de uitvoering van het Verdrag informatie ontvangen van de Commissaris voor de Rechten van de Mens van de Raad van Europa, van de Parlementaire Vergadering en de relevante gespecialiseerde organen van de Raad van Europa alsmede van andere uit hoofde van internationale instrumenten opgerichte organen. Bij deze organen ingediende klachten en de uitkomst daarvan worden aan GREVIO ter beschikking gesteld.
9. GREVIO kan aanvullend landenbezoeken organiseren, in samenwerking met de nationale autoriteiten en met hulp van onafhankelijke nationale deskundigen, indien de ontvangen informatie ontoereikend is of in de gevallen voorzien in het veertiende lid. Tijdens deze bezoeken kan GREVIO worden bijgestaan door specialisten op specifieke gebieden.
10. GREVIO stelt een conceptrapport op met haar analyse van de uitvoering van de bepalingen waarop de evaluatie is gebaseerd, alsmede haar suggesties en voorstellen voor de wijze waarop de desbetreffende partij de gesignaleerde problemen kan aanpakken. Het conceptrapport wordt voor commentaar verzonden naar de partij die het voorwerp is van de evaluatie. GREVIO neemt haar commentaar in aanmerking bij de vaststelling van haar rapport.
11. Op grond van alle ontvangen informatie en het commentaar van de partijen neemt GREVIO haar rapport en conclusies aan betreffende de maatregelen die door de desbetreffende partij zijn genomen tot uitvoering van de bepalingen van dit Verdrag. Dit rapport en de conclusies worden naar de desbetreffende partij en het Comité van de Partijen gezonden. Het rapport en de conclusies van GREVIO worden vanaf het aannemen ervan openbaar gemaakt, tezamen met het eventuele commentaar van de desbetreffende partij.
12. Onverminderd de procedure omschreven in het eerste tot en met het achtste lid, kan het Comité van de Partijen, op basis van het rapport en de conclusies van GREVIO, aan deze partij gerichte aanbevelingen aannemen a) betreffende de maatregelen die genomen moeten worden om de conclusies van GREVIO uit te voeren, en indien nodig met vaststelling van een datum waarop informatie over de uitvoering daarvan moet worden ingediend, en b) gericht op het bevorderen van samenwerking met die partij ten behoeve van de goede uitvoering van dit Verdrag.

13. Indien GREVIO betrouwbare informatie ontvangt die duidt op problemen die de onmiddellijke aandacht vergen teneinde ernstige schendingen van het Verdrag te voorkomen of de schaal of de frequentie ervan te beperken, kan zij met spoed verzoeken om een speciaal rapport over de maatregelen die zijn getroffen om ernstige, massale of hardnekkige patronen van geweld tegen vrouwen te voorkomen.
14. Rekening houdend met de informatie die door de desbetreffende partij is verstrekt alsmede met andere betrouwbare informatie waarover zij beschikt, kan GREVIO een of meer van haar leden aanwijzen om een onderzoek uit te voeren en spoedig verslag uit te brengen aan GREVIO. Indien daartoe gerechtigden met instemming van de partij, kan het onderzoek een bezoek aan haar grondgebied omvatten.
15. Na bestudering van de uitkomsten van het onderzoek bedoeld in het veertiende lid doet GREVIO deze, tezamen met eventuele commentaren en aanbevelingen, toekomen aan de desbetreffende partij en, indien passend, aan het Comité van de Partijen en het Comité van Ministers van de Raad van Europa.

Artikel 69 – Algemene aanbevelingen

GREVIO kan indien passend algemene aanbevelingen aannemen voor de uitvoering van dit Verdrag.

Artikel 70 – Betrokkenheid van parlementen bij toezicht

1. De nationale parlementen worden uitgenodigd deel te nemen aan het toezicht op de maatregelen ter uitvoering van dit Verdrag.
2. De partijen overleggen de rapporten van GREVIO aan hun nationale parlementen.
3. De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa wordt uitgenodigd zich regelmatig op de hoogte te stellen van de uitvoering van dit Verdrag.

Hoofdstuk X – verhouding tot andere internationale instrumenten

Artikel 71 – Verhouding tot andere internationale instrumenten

1. Dit Verdrag laat de verplichtingen onverlet die voortvloeien uit andere internationale instrumenten waarbij de partijen bij dit Verdrag partij zijn of zullen worden en die bepalingen bevatten over aangelegenheden waarop dit Verdrag van toepassing is.

2. De partijen bij dit Verdrag kunnen met elkaar bilaterale of multilaterale verdragen sluiten inzake de aangelegenheden die in dit Verdrag worden behandeld teneinde de bepalingen van dit Verdrag aan te vullen of aan te scherpen of de toepassing van de erin vervatte beginselen te faciliteren.

Hoofdstuk XI – wijzigingen van het verdrag

Artikel 72 – Wijzigingen

1. Elk voorstel tot wijziging van dit Verdrag dat door een partij wordt ingediend, wordt medegedeeld aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa en door haar of hem toegezonden aan de lidstaten van de Raad van Europa, elke ondertekenaar, elke partij, de Europese Unie, elke staat die overeenkomstig de bepalingen van artikel 75 is uitgenodigd dit Verdrag te ondertekenen en aan elke staat die overeenkomstig de bepalingen van artikel 76 is uitgenodigd tot dit Verdrag toe te treden.
2. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa bestudeert voorgestelde wijzigingen en kan deze na overleg met de partijen bij dit Verdrag die geen lid zijn van de Raad van Europa, aannemen met de meerderheid voorzien in artikel 20, onderdeel d, van het Statuut van de Raad van Europa.
3. De tekst van elke door het Comité van Ministers overeenkomstig het tweede lid aangenomen wijziging, wordt aan de partijen ter aanvaarding toegezonden.
4. Elke overeenkomstig het tweede lid aangenomen wijziging treedt in werking op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van een tijdvak van een maand na de datum waarop alle partijen de Secretaris-Generaal hebben medegedeeld dat zij haar hebben aanvaard.

Hoofdstuk XII – slotbepalingen

Artikel 73 – Gevolgen van dit Verdrag

De bepalingen van dit Verdrag doen geen afbreuk aan de bepalingen van nationale wetten en bindende internationale instrumenten die reeds van kracht zijn of van kracht zullen worden en krachtens welke gunstiger rechten op het gebied van voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld aan personen zijn of zouden worden toegekend.

Artikel 74 – Geschillenregeling

1. De partijen bij een geschil dat kan ontstaan inzake de toepassing of uitlegging van de bepalingen van dit Verdrag trachten het in de eerste

plaats te beslechten door middel van onderhandelingen, bemiddeling, arbitrage of op een andere onderling overeen te komen vreedzame wijze.

2. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa kan procedures voor geschillenregeling vaststellen die beschikbaar zijn voor partijen bij een geschil indien zij daarmee instemmen.

Artikel 75 – Ondertekening en inwerkingtreding

1. Dit Verdrag staat open voor ondertekening door de lidstaten van de Raad van Europa, door niet-lidstaten die hebben deelgenomen aan de opstelling hiervan en door de Europese Unie.
2. Dit Verdrag dient te worden bekrachtigd, aanvaard of goedgekeurd. De akten van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring worden nedergelegd bij de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa.
3. Dit Verdrag treedt in werking op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van een tijdvak van drie maanden na de datum waarop 10 ondertekenaars, waaronder ten minste acht lidstaten van de Raad van Europa, overeenkomstig de bepalingen van het tweede lid hun instemming door het Verdrag te worden gebonden tot uitdrukking hebben gebracht.
4. Ten aanzien van iedere in het eerste lid bedoelde staat of de Europese Unie, die daarna zijn of haar instemming door dit Verdrag te worden gebonden tot uitdrukking brengt, treedt het Verdrag in werking op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van een tijdvak van drie maanden na de datum van de nederlegging van de akte van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring.

Artikel 76 – Toetreding tot het Verdrag

1. Na de inwerkingtreding van dit Verdrag kan het Comité van Ministers van de Raad van Europa, na raadpleging en verkrijging van unanieme instemming van de partijen bij dit Verdrag, elke staat die geen lid is van de Raad van Europa en die niet heeft deelgenomen aan de opstelling van het Verdrag, uitnodigen tot dit Verdrag toe te treden, door een door de meerderheid als voorzien in artikel 20, onderdeel d, van het Statuut van de Raad van Europa genomen besluit en door de unanieme stemming door de vertegenwoordigers van de partijen die recht hebben op een zetel in het Comité van Ministers.
2. Ten aanzien van elke toetredende staat treedt het Verdrag in werking op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van een

tijdvak van drie maanden na de datum van nederlegging van de akte van toetreding bij de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa.

Artikel 77 – Territoriale toepassing

1. Elke staat of de Europese Unie kan, op het tijdstip van ondertekening of bij de nederlegging van zijn of haar akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, het grondgebied of de grondgebieden waarop dit Verdrag van toepassing is naderaanduiden.
2. Elke partij kan op een later tijdstip door middel van een verklaring gericht aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa de toepassing van dit Verdrag uitbreiden tot ieder ander grondgebied dat in de verklaring wordt genoemd en voor de internationale betrekkingen waarvan zij verantwoordelijk is of namens welk grondgebied zij bevoegd is verbindenissen aan te gaan. Ten aanzien van een dergelijk grondgebied treedt het Verdrag in werking op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van een tijdvak van drie maanden na de datum van ontvangst van die verklaring door de Secretaris-Generaal.
3. Elke krachtens de twee voorgaande leden gedane verklaring kan, met betrekking tot elk in die verklaring nader aangeduid grondgebied, worden ingetrokken door middel van een aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa gerichte kennisgeving. De intrekking wordt van kracht op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van een tijdvak van drie maanden na de datum van ontvangst van die kennisgeving door de Secretaris-Generaal.

Artikel 78 – Voorbehouden

1. Ten aanzien van de bepalingen van dit Verdrag kunnen geen voorbehouden worden gemaakt, met uitzondering van de voorbehouden voorzien in het tweede en derde lid.
2. Elke staat of de Europese Unie kan, op het tijdstip van ondertekening of bij de nederlegging van zijn of haar akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, door middel van een verklaring gericht aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa, verklaren dat hij of zij zich het recht voorbehoudt de volgende bepalingen niet toe te passen of slechts in specifieke gevallen of omstandigheden toe te passen:
 - artikel 30, tweede lid;
 - artikel 44, eerste lid, onderdeel e, derde en vierde lid;
 - artikel 55, eerste lid, wat betreft artikel 35 ter zake van lichte strafbare feiten;

- artikel 58 wat betreft de artikelen 37, 38 en 39;
 - artikel 59.
3. Elke staat of de Europese Unie kan, op het tijdstip van ondertekening of bij de nederlegging van zijn of haar akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, door middel van een verklaring gericht aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa, verklaren dat hij of zij zich het recht voorbehoudt voor de gedragingen bedoeld in de artikelen 33 en 34 te voorzien in niet-strafrechtelijke sancties in plaats van strafrechtelijke sancties.
 4. Elke partij kan een voorbehoud geheel of gedeeltelijk intrekken door middel van een verklaring gericht aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa. Een dergelijke verklaring wordt van kracht met ingang van de datum van ontvangst door de Secretaris-Generaal.

Artikel 79 – Geldigheid en herziening van voorbehouden

1. De in artikel 78, tweede en derde lid, bedoelde voorbehouden zijn vijf jaar geldig, gerekend vanaf de dag van de inwerkingtreding van dit Verdrag ten aanzien van de betrokken partij. Dergelijke voorbehouden kunnen evenwel worden verlengd met tijdvakken van dezelfde duur.
2. Achttien maanden voor de datum van het verstrijken van het voorbehoud stelt de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa de betrokken partij in kennis van dat verstrijken. Uiterlijk drie maanden voor het verstrijken stelt de partij de Secretaris-Generaal in kennis van het handhaven, het wijzigen of het intrekken van haar voorbehoud. Bij gebreke van een kennisgeving van de betrokken partij deelt de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa die partij mede dat haar voorbehoud geacht wordt automatisch te zijn verlengd voor een tijdvak van zes maanden. Indien de betrokken partij voor het verstrijken van dat tijdvak geen kennisgeving doet van haar voornemen het voorbehoud te handhaven of te wijzigen, vervalt het voorbehoud.
3. Indien een partij in overeenstemming met artikel 78, tweede en derde lid, een voorbehoud maakt, stelt zij GREVIO alvorens het te verlengen of op verzoek in kennis van de redenen die de voortzetting rechtvaardigen.

Artikel 80 – Opzegging

1. Elke partij kan dit Verdrag te allen tijde opzeggen door middel van een kennisgeving gericht aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa.

2. Deze opzegging wordt van kracht op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van een tijdvak van drie maanden na de datum van ontvangst van de kennisgeving door de Secretaris-Generaal.

Artikel 81 – Kennisgeving

De Secretaris-Generaal van de Raad van Europa stelt de lidstaten van de Raad van Europa, de niet-lidstaten die hebben deelgenomen aan de opstelling van dit Verdrag alsmede elke ondertekenaar, elke partij, de Europese Unie en elke staat die is uitgenodigd tot dit Verdrag toe te treden, in kennis van:

- a. elke ondertekening;
- b. de nederlegging van elke akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding;
- c. elke datum van inwerkingtreding van dit Verdrag in overeenstemming met de artikelen 75 en 76;
- d. elke wijziging die overeenkomstig artikel 72 is aangenomen en de datum waarop een dergelijke wijziging in werking treedt;
- e. elk voorbehoud en elke intrekking van voorbehouden gemaakt ingevolge artikel 78;
- f. elke opzegging uit hoofde van de bepalingen van artikel 80;
- g. elke andere akte, kennisgeving of mededeling met betrekking tot dit Verdrag.

TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekenden, daartoe naar behoren gemachtigd, dit Verdrag hebben ondertekend.

GEDAAN te Istanbul op 11 mei 2011, in de Engelse en de Franse taal, zijnde beide teksten gelijkelijk authentiek, in een enkel exemplaar dat wordt nedergelegd in het archief van de Raad van Europa. De Secretaris-Generaal van de Raad van Europa doet een gewaarmerkt afschrift toekomen aan elke lidstaat van de Raad van Europa, aan de niet-lidstaten die hebben deelgenomen aan de opstelling van dit Verdrag, aan de Europese Unie en aan elke staat die is uitgenodigd tot dit Verdrag toe te treden.

Bijlage – Voorrechten en immuniteiten (artikel 66)

1. Deze bijlage is van toepassing op de leden van GREVIO genoemd in artikel 66 van het Verdrag alsmede op andere leden van de delegaties die landenbezoeken afleggen. Voor de toepassing van deze bijlage omvat de uitdrukking „andere leden van de delegaties die landenbezoeken afleggen” mede de onafhankelijke nationale deskundigen en de specialisten genoemd in artikel 68, negende lid, van het Verdrag, medewerkers van de Raad van Europa en tolken in dienst van de Raad van Europa die GREVIO vergezellen tijdens de landenbezoeken.
2. De leden van GREVIO en de andere leden van de delegaties die landenbezoeken afleggen genieten bij de uitoefening van hun functie ter zake van de voorbereiding en het afleggen van landenbezoeken, alsmede bij de follow-up daarvan en de reizen in verband met deze functie, de volgende voorrechten en immuniteiten:
 - a. immuniteit van arrestatie of detentie en van inbeslagname van hun persoonlijke bagage en immuniteit van rechtsvervolging met betrekking tot alle door hen in hun officiële hoedanigheid gesproken of geschreven woorden en verrichte handelingen;
 - b. immuniteit van enige vrijheidsbeperking bij het verlaten van en de terugkeer naar het land waar zij wonen en bij het binnenkomen en verlaten van het land waar zij hun functie uitoefenen en van vreemdelingenregistratie in het land dat zij bezoeken of dat zij passeren bij de uitoefening van hun functie.
3. Tijdens reizen ondernomen bij de uitvoering van hun taken worden leden van GREVIO en de andere leden van de delegaties die landenbezoeken afleggen in het kader van douane- en deviezencontroles dezelfde faciliteiten toegekend die worden toegekend aan vertegenwoordigers van buitenlandse regeringen met tijdelijke officiële taken.
4. De documenten ter zake van de evaluatie van de uitvoering van het Verdrag verricht door leden van GREVIO en andere leden van de delegaties die landenbezoeken afleggen zijn onschendbaar indien zij activiteiten van GREVIO betreffen. De officiële correspondentie van GREVIO of de officiële communicatie van leden van GREVIO en andere leden van de delegaties die landenbezoeken afleggen wordt niet geblokkeerd of onderworpen aan censuur.
5. Teneinde de volledige vrijheid van meningsuiting en de volledige onafhankelijkheid bij de uitoefening van hun taken te waarborgen voor de leden van GREVIO en andere leden van de delegaties die landenbezoeken

afleggen, wordt hun blijvende immuniteit van rechtsvervolging toegekend met betrekking tot alle door hen in hun officiële hoedanigheid gesproken of geschreven woorden en verrichte handelingen, ook wanneer de desbetreffende personen niet langer betrokken zijn bij de uitvoering van deze taken.

6. De voorrechten en immuniteiten worden de personen genoemd in het eerste lid van deze bijlage toegekend ter waarborging van de onafhankelijke uitoefening van hun functie ten behoeve van GREVIO en niet voor persoonlijke belangen. De immuniteiten van de personen genoemd in het eerste lid van deze bijlage kunnen worden opgeheven door de Secretaris- Generaal van de Raad van Europa in elk geval waarin deze immuniteit naar zijn of haar mening de rechtsgang zou belemmeren en indien dat kan geschieden zonder de belangen van GREVIO te schaden.

Bijlage 3

Aanvullende lectuur en bronnen

Geselecteerde bronnen van de Raad van Europa

Belangrijkste PACE-teksten waarin wordt verwezen naar de Istanbul Conventie

[Resolutie 2289 \(2019\)](#) over de Istanbul Conventie inzake geweld tegen vrouwen: resultaten en uitdagingen, verslag van mevrouw Zita Gurmai, rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 14908](#)

[Resolutie 2233 \(2018\)](#) over gedwongen huwelijk in Europa, verslag van mevrouw Béatrice Fresko-Rolfo (Monaco, ALDE), rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 14574](#)

[Resolutie 2177 \(2017\)](#) over het beëindigen van seksueel geweld en intimidatie van vrouwen in de openbare ruimte, verslag van mevrouw Françoise Hetto-Gaasch (Luxemburg, EVP/CD), rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 14337](#)

[Resolutie 2159 \(2017\)](#) over de bescherming van vluchtelingenvrouwen en meisjes tegen gendergerelateerd geweld, verslag van Gisela Wurm (Oostenrijk, SOC), rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 14284](#)

[Resolutie 2135 \(2016\)](#) over genitale verminking van vrouwen in Europa, verslag van mevrouw Béatrice Fresko-Rolfo (Monaco, ALDE), rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 14135](#)

[Resolutie 2101 \(2016\)](#) over de systematische verzameling van gegevens over geweld tegen vrouwen, verslag van mevrouw Maria Edera Spadon (Italië, NR), rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 13988](#)

[Resolutie 2093 \(2016\)](#) over recente aanvallen op vrouwen: de noodzaak van eerlijke verslaglegging en een alomvattend antwoord, verslag van Jonas Gunnarsson (Zweden, SOC), rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 13961](#)

[Resolutie 2084 \(2015\)](#) over de bevordering van beste praktijken bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen, verslag van mevrouw Sahiba Gafarova (Azerbaïjan, EG), rapporteur voor de Commissie gelijkheid en non-discriminatie, [doc. 13914](#)

[Resolutie 1963 \(2013\)](#) en [Aanbeveling 2030 \(2013\)](#) en het antwoord van het Comité van Ministers op deze laatste ([doc. 13504](#)) over geweld tegen vrouwen in Europa, verslag van de heer José Mendes Bota (Portugal, EVP/CD), rapporteur voor de

Belangrijkste aanbevelingen en verklaringen van het Comité van ministers met betrekking tot geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (2000-2019)

[Aanbeveling CM/Rec\(2019\)1](#) van het Comité van Ministers aan de Lid-Staten ter voorkoming en bestrijding van seksisme

[Verklaring Decl\(13/09/2017\)](#) van het Comité van Ministers over de noodzaak om de inspanningen ter voorkoming en bestrijding van genitale verminking van vrouwen en gedwongen huwelijken in Europa te intensiveren

Raad van Euroap [Aanbeveling CM/Rec\(2002\)5](#) van het Comité van Ministers aan de lidstaten inzake de bescherming van vrouwen tegen geweld

Andere instrumenten en publicaties van de Raad van Europa

Publikaties en factsheets met betrekking tot de Istanbul Conventie

[Vragen en antwoorden over de Istanbul Conventie](#)

[Algemene toelichting over de Istanbul Conventie](#)

[Toelichting over het controlemechanisme](#)

Istanbul Conventie: [Een wereldwijd instrument om geweld tegen vrouwen en meisjes te voorkomen en te bestrijden](#)

[Bestrijding van geweld tegen vrouwen: minimumnormen voor ondersteunende diensten](#)

[Zorgen voor gegevensverzameling en onderzoek naar geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld: Artikel 11 van de Istanbul Conventie \(2016\)](#)

Preventie van geweld tegen vrouwen: Artikel 12 van de Istanbul Conventie (2014)

Bewustmaking van geweld tegen vrouwen: Artikel 13 van de Istanbul Conventie (2014)

Programma's voor daders van huiselijk en seksueel geweld: Artikel 16 van de Istanbul Conventie (2015)

Bevordering van de deelname van de particuliere sector en de media aan de preventie van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld: Artikel 17 van de Istanbul Conventie (2016)

Noodmaatregelen in geval van huiselijk geweld: Artikel 52 van de Istanbul Conventie (2017)

HELP online cursus voor juridische professionals over geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (2017)

Uitvoering van Artikel 10 van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld – tot oprichting van nationale coördinatieorganen (2016)

Verbetering van de doeltreffendheid van de rechtshandhavings- en justitieambtenaren bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (2016)

Handleiding voor de opleiding van trainers: Effectieve samenwerking tussen meerdere agentschappen ter voorkoming en bestrijding van huiselijk geweld (2015)

Thematische factsheets

Factsheet over de Istanbul Conventie (2018)

12 maatregelen ter naleving van het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

Kinderrechten

Stalking

Bescherming van migrantenvrouwen, vluchtelingenvrouwen en asielzoekers tegen gendergerelateerd geweld

Misdaden gepleegd in naam van de zogenaamde “eer”

Vrouwelijke genitale verminking

Een instrument ter bevordering van een grotere gelijkheid van vrouwen en mannen

Overige publicaties

Voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld tegen vrouwen: een leermiddel voor de opleiding van rechtshandavings- en justitieambtenaren (2016)

Bestrijding van geweld tegen vrouwen: inventarisatie van de maatregelen en acties in de lidstaten van de Raad van Europa (2006)

Regionale instrumenten om geweld tegen vrouwen te bestrijden – De verdragen van Belém do Pará en Istanbul (2014)

Overzicht van studies naar de kosten van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (2012, bijgewerkt 2014)

Analytische studie van de resultaten van de 4e ronde van het toezicht op de tenuitvoerlegging van Aanbeveling Rec(2002)5 betreffende de bescherming van vrouwen tegen geweld in de lidstaten van de Raad van Europa

Commissie over de positie van vrouwen, CSW 57 Goedgekeurde Conclusies, Uitbanning en preventie van alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes (2013)

Strategie voor gendergelijkheid van de Raad van Europa 2018-2023 (2018)

Gendergelijkheid en vrouwenrechten – Normen van de Raad van Europa (2015)

Woordenlijst gendergelijkheid van de Raad van Europa (2016) (tweetalig document)

Verslag van het seminar van de Raad van Europa over de bestrijding van seksistische haatuitingen (februari 2016)

Achtergrondnota over seksistische haatspraak (2016)

Handboek over de tenuitvoerlegging van Aanbeveling CM/Rec(2013)1 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa inzake gendergelijkheid en media (2015)

Gendergelijkheid en media op nationaal niveau – Verzamelde goede praktijken uit de lidstaten (2014)

Media en het beeld van de vrouw – Verslag van de 1e conferentie van het netwerk van nationale contactpunten van de Raad van Europa over gendergelijkheid (2013)

Opstelling van goede praktijken van de lidstaten om bestaande belemmeringen te verminderen en de toegang van vrouwen tot de rechter te vergemakkelijken (2015)

Gezamenlijke studie IPU-PACE, seksisme, intimidatie en geweld tegen vrouwen in parlementen in Europa (2018)

Jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens over geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

Thematische factsheets van belangrijke arresten en beslissingen over:

Geweld tegen vrouwen

Huiselijk geweld

Reproductieve rechten

Gendergelijkheid

Geselecteerde internationale instrumenten

Hulplijnen in Europa

Een lijst van relevante hulplijnen is beschikbaar op www.coe.int/en/web/istanbul-convention/help-lines

Mondiale instrumenten

Verdrag van de Verenigde Naties inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) (A/RES/34/180) en het facultatieve protocol daarvan (A/RES/54/4)

Algemene aanbevelingen inzake geweld tegen vrouwen [nr. 19 \(1992\)](#) (Supplement nr. 38 (A/47/38)) en [nr. 35 \(2017\)](#) (CEDAW/C/GC/35) aangenomen door het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen (CEDAW)

Verklaring van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over de uitbanning van geweld tegen vrouwen (1993) (A/RES/48/104)

Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind (A/RES/44/25) en de facultatieve protocollen betreffende de rechten van het kind betreffende de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten en de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie (A/RES/54/263)

Regionale instrumenten

Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld ([Istanbul Conventie](#)) CETS nr. 210 (2011) en [toelichtend verslag](#)

Inter-Amerikaans Verdrag ter voorkoming, bestraffing en uitroeiing van geweld tegen vrouwen ([Verdrag van Belem do Pará](#)) (1994)

Protocol bij het Afrikaanse Handvest van de rechten van de mens en de volkeren inzake de rechten van de vrouw in Afrika ([Protocol van Maputo](#)) (2003)

Andere nuttige links

Regionaal

Europees Parlement: www.europarl.europa.eu/portal/en

Parlementaire Vergadering van de NAVO: www.nato-pa.int

Parlementaire Vergadering van de OVSE: www.oscepa.org

Wereldwijd parlementair netwerk van de OESO: www.oecd.org/parliamentarians

ParlAmericas: www.parlamerica.org/en

Parlementaire Vergadering – Unie voor het Middellandse Zeegebied: www.paufm.org

Assemblée parlementaire de la Francophonie: www.apf.francophonie.org (alleen in het Frans)

Interparlementaire Vergadering van de Lid-Staten van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten: www.iacis.ru/eng

Mercosur Parlement: www.parlamentomercosur.org (alleen in het Spaans of Portugees)

Midden-Amerikaans parlement: www.parlacen.int (alleen in het Spaans)

Oost-Afrikaanse wetgevende vergadering: www.eala.org

Internationaal

Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de mensenrechten – Samenwerking tussen mondiale en regionale vrouwenrechtenmechanismen,

Het Platform van onafhankelijke internationale en regionale mechanismen inzake geweld tegen vrouwen en vrouwenrechten

Interparlementaire Unie: www.ipu.org

Parlementair netwerk van de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds: www.parlnet.org

Geweld tegen vrouwen is een schending van de mensenrechten en een vorm van discriminatie van vrouwen. De Istanbul Conventie heeft tot doel geweld te voorkomen, slachtoffers te beschermen en daders te vervolgen door middel van een uitgebreide reeks beleidsmaatregelen en voorschriften. Doel is bij te dragen aan de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, de materiële gelijkheid van vrouwen en mannen te bevorderen en internationale samenwerking te bevorderen met het oog op de uitbanning van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

www.coe.int

De Raad van Europa is de toonaangevende mensenrechtenorganisatie van Europa. De Raad telt 47 lidstaten, waaronder alle lidstaten van de Europese Unie. Alle lidstaten van de Raad van Europa hebben het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ondertekend. Dit Verdrag is gericht op de bescherming van mensenrechten, democratische waarden en rechtsstaatbeginselen. Het toezicht op de uitvoering van het Verdrag in de lidstaten is in handen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE